

ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อการกระจายรายได้และความเป็นอยู่  
ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร

นางสาวพัชรินทร์ รักสัตย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)  
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)  
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

IMPACT OF EAST - WEST ECONOMIC CORRIDOR ON INCOME DISTRIBUTION  
AND THE LIVELIHOODS OF POPULATION IN THE NORTHEASTERN REGION OF  
THAILAND: A CASE STUDY OF MUKDAHAN PROVINCE



A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements  
for the Degree of Master of Economics Program in Economics

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อ  
การกระจายรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชนในภาค  
ตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร  
โดย นางสาวพัชรินทร์ รักสัตย์  
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์  
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก อาจารย์ ดร. สวรรีย์ บุญยमानนท์

---

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง  
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์  
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชโยดม สรรพศรี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ  
(ศาสตราจารย์ ดร. อิศรา ศานติศาสน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก  
(อาจารย์ ดร. สวรรีย์ บุญยमानนท์)

.....กรรมการ  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดนุพล อริยสังจากร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย  
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปัทมาวดี โพชนุกูล)

พัชรินทร์ รักสัตย์ : ผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อการกระจายรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (IMPACT OF EAST - WEST ECONOMIC CORRIDOR ON INCOME DISTRIBUTION AND THE LIVELIHOODS OF POPULATION IN THE NORTHEASTERN REGION OF THAILAND: A CASE STUDY OF MUKDAHAN PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. สวรัย บุญยमानนท์, 145 หน้า.

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1. เพื่อประเมินผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2555 โดยนำข้อมูลทุติยภูมิมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางเศรษฐมิติแบบ Panel data regression และ 2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในภาคการผลิตอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร และภาคการบริการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกต และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอต่างๆ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทางบวก กล่าวคือ จังหวัดที่มีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกพาดผ่าน มีแนวโน้มจะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น โดยวัดจากสัดส่วนรายได้ต่อหัวประชากรของจังหวัดต่อรายได้ต่อหัวประชากรของภูมิภาค เช่นเดียวกับตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน ที่มีแนวโน้มทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะเดียวกันตัวแปรที่มีแนวโน้มส่งผลต่อการลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์ภาคเกษตร ตัวแปรด้านการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ตัวแปรด้านสาธารณสุข ได้แก่ สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และตัวแปรด้านนโยบาย ได้แก่ สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ส่วนการทดสอบ Kuznets hypothesis พบว่า สอดคล้องกับสมมติฐาน โดยลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกัน กับระดับการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา มีลักษณะเป็น Inverted U-shape

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงให้เห็นว่า ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกส่งผลกระทบต่อจังหวัดมุกดาหาร คือ ทำให้มูลค่าการค้าชายแดนเพิ่มมากขึ้น การเดินทางและการขนส่งสะดวกยิ่งขึ้น ทั้งการเดินทางข้ามแดนระหว่างประเทศ และการเดินทางภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดด้วย การลงทุนภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เพิ่มขึ้น ที่ดินมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นมาก อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ที่เกิดขึ้นในจังหวัดมุกดาหารนั้น ไม่ได้กระจายไปยังพื้นที่อำเภอต่างๆ อย่างทั่วถึงหรือเท่าเทียมนัก โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในอำเภอเมืองมุกดาหาร เป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์มากกว่าประชาชนในพื้นที่อำเภออื่นๆ ในขณะที่ผลกระทบด้านลบ ได้แก่ ช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2553 ประชาชนในพื้นที่ข้ามแดนไปบ่อนคาสิโนในสหวันนะเขตจำนวนมาก ปัญหาการจราจรติดขัดบนท้องถนนและสะพานข้ามแม่น้ำโขง ปัญหาการเก็บค่าไถ่ที่ดิน ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในครัวเรือนสูงขึ้น ปัญหาไฟฟ้าและน้ำประปาไม่เพียงพอ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการลักลอบนำเข้ายาเสพติดและสินค้าหนีศุลกากรที่เพิ่มขึ้น การค้ามนุษย์และการค้าประเวณีสูงขึ้น

สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อนิสิต .....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

# # 5485158329 : MAJOR ECONOMICS

KEYWORDS: INEQUALITY / ECONOMIC CORRIDOR / DEVELOPMENT

PATCHARIN RAKSAT: IMPACT OF EAST - WEST ECONOMIC CORRIDOR ON INCOME DISTRIBUTION AND THE LIVELIHOODS OF POPULATION IN THE NORTHEASTERN REGION OF THAILAND: A CASE STUDY OF MUKDAHAN PROVINCE. ADVISOR: SAWARAI BOONYAMANOND, Ph.D., 145 pp.

This study aims to 1. assess the impact of EWEC and other socioeconomic factors on income distribution between 19 provinces in the northeastern region of Thailand in 2000 – 2012 by using panel data regression model and 2. analyze the effect of EWEC on the livelihoods of population in Mukdahan province. Data were collected through in-depth interviews, informal interviews and observations conducted on government officials as well as the private sector in the industrial, agricultural, and service sectors. A content analysis is then employed to analyze the data.

Results from quantitative research show that the EWEC positively affects income inequality among provinces in the northeastern region of Thailand. A province through which the EWEC has passed tends to produce greater interprovincial income inequality as measured by the ratio of GPP per capita to GRP per capita. Likewise, it is also found that the road infrastructure variable increases inequality between provinces. While factors tend to decrease interprovincial income inequality are the proportion of agriculture by non-agricultural products, average years of schooling, the population per doctor ratio and direct tax revenue as a percentage of GPP. In addition, there is evidence to support the Kuznets inverted-U hypothesis.

Qualitative research found that the EWEC has positive effects on Mukdahan province including increases in border trade volume, travel and transport facilitation, increases in public and private investment, and a rise in land values. However, the benefits of the EWEC are not distributed evenly. People who live in Muang Mukdahan district gain higher benefits than those who live in other districts. On the other hand, the EWEC also brings about adverse effects to the area, namely, a huge flow of Thai gamblers to Savannakhet during 2008 – 2010, traffic congestion on the roads and the bridge on the Mekong River, land speculation, higher household consumption, inadequate electricity and water supply, environmental issues and waste disposal, smuggling of goods and drugs, human trafficking and prostitution.

Field of Study: Economics

Academic Year: 2014

Student's Signature .....

Advisor's Signature .....

## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีด้วยความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบุคคลต่างๆ มากมาย ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ อ.ดร.สรวัย บุญยमानนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้เมตตาให้คำปรึกษา ให้โอกาส ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจเสมอมา ศ.ดร.อิสรา ศานติศาสน์ ประธานกรรมการและครูผู้ทำให้คำถามวิจัยของข้าพเจ้าในวิซาระเบียบวิธีวิจัยก่อเกิดเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล กรรมการและครูผู้เอื้ออาทรให้ความช่วยเหลือข้าพเจ้า ทั้งทางวิชาการและชีวิต ส่วนตัวตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรีจนปัจจุบัน ผศ.ดร.دنุพล อริยสังจากร กรรมการและผู้ให้คำปรึกษา ตั้งแต่เริ่มทำเค้าโครงวิทยานิพนธ์ และ ผศ.ดร.สุกานดา ลูวิส เหลืองอ่อน ประธานหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตที่คอยให้กำลังใจ คอยกระตุ้น ถามไถ่ และให้ความช่วยเหลือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของหลักสูตรฯ

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณครอบครัวข้าพเจ้าที่ให้อิสระในการเลือกที่จะเป็นและทำสิ่งต่างๆ สนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ข้าพเจ้าตลอดมา ขอขอบคุณ น.ส.ภัทราพร เชื้อแก้ว น.ส.มณีนรัตน์ ธรรมปัด น.ส.จิราภรณ์ ร่มเย็น นายอุเชนทร์ เชียงแสน ครอบครัวตุลาธน นายบุญชัย แซ่เจี้ยว น.ส.เยาวณี นาคศรี และนายสุรชัย โนคำ ภัลยาณมิตรผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขและให้ความช่วยเหลือในยามยากลำบาก น.ส.สิริพร โคตรพันธ์ เพื่อนผู้ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่จังหวัดมุกดาหาร

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ประภาส ปันตบแต่ง อ.ดร.กนกรัตน์ เลิศชูสกุล ที่ให้ความช่วยเหลือทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว คณาจารย์ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ ทุกท่านที่คอยให้กำลังใจ อ.อำนาจ ศรีพูนสุข ผู้ให้คำปรึกษาเรื่องข้อมูลและการติดต่อหน่วยงานต่างๆ

ขอขอบพระคุณแหล่งข้อมูล ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร องค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดมุกดาหาร หอการค้าจังหวัดมุกดาหาร พาณิชยจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานประมาณกรมบัญชีกลาง สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข กรมทางหลวง กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมสรรพากร และผู้ให้ข้อมูลชาวจังหวัดมุกดาหารทุกท่าน

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน และน.ส.อาภากร นพรัตน์ นายณัฐ บัณฑิตวัฒนาวงศ์ รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิตทุกคน

สุดท้าย ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณผืนแผ่นดินภาคอีสานอันเป็นภูมิภานาของข้าพเจ้า ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งหากจะมีอุปการะอยู่บ้าง ก็ขออุทิศให้แก่แผ่นดินถิ่นฐานบ้านเกิด และขอรับความผิดพลาดทั้งหมดที่มีไว้แต่เพียงผู้เดียว

## สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ .....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ .....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา .....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย .....	6
1.4 ขอบเขตของการวิจัย .....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.6 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์.....	7
บทที่ 2 การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ.....	8
2.1 ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ.....	8
2.2 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดมุกดาหาร.....	11
2.3 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและความยากจนจังหวัดมุกดาหาร .....	13
บทที่ 3 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	17
3.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้.....	18
3.1.1 การกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) และการกระจายรายได้เชิงสัมบูรณ์ (Absolute).....	19
3.1.2 Kuznets hypothesis.....	20
3.2 ภาพรวมปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย .....	21

3.2.1 ช่วง Steady growth (พ.ศ. 2494 – 2529).....	21
3.2.2 ช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง (พ.ศ. 2530 – 2539) .....	23
3.2.3 งานศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ.....	25
3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทย.....	29
3.3.1 ปัจจัยทางด้านภูมิภาค .....	29
3.3.2 ปัจจัยทางด้านประชากร .....	30
3.3.3 ปัจจัยทางด้านนโยบาย .....	33
3.4 การค้าชายแดน โครงสร้างพื้นฐาน กับการแก้ไขปัญหาความยากจน .....	37
3.5 ผลกระทบทางเศรษฐกิจของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC).....	40
3.5.1 ก่อนเปิดใช้สะพาน (ระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2549) .....	40
3.5.2 หลังเปิดใช้สะพาน (ระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2553).....	42
3.6 การศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อความเป็นอยู่ของ ประชาชน .....	44
บทที่ 4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	46
4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ .....	46
4.1.1 ลักษณะของข้อมูลและตัวแปรที่ใช้ศึกษา.....	50
4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ .....	58
4.2.1 นิยามผลกระทบและกรอบในการวิเคราะห์ผลกระทบ.....	60
4.2.2 พื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล.....	61
บทที่ 5 ผลการศึกษา.....	63
5.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ .....	67
5.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	82
5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอที่เป็นพื้นที่ศึกษา.....	82



5.2.2 ผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดมุกดาหาร.....	85
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ .....	111
6.1 สรุปผลการศึกษา .....	111
6.2 ข้อเสนอแนะ .....	115
6.3 ข้อจำกัดในการศึกษา .....	117
6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต.....	118
รายการอ้างอิง .....	120
ภาคผนวก.....	126
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ .....	145



## สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร .....	13
ตารางที่ 2.2 แสดงข้อมูลของจังหวัดมุกดาหาร .....	15
ตารางที่ 4.1 สรุปลักษณะตัวแปรที่ใช้ศึกษา.....	55
ตารางที่ 5.1 ค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูล .....	67
ตารางที่ 5.2 ผลการประมาณค่าแบบจำลองแบบ Random effect Fixed effect และ .....	70
ตารางที่ 5.3 ค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวม ภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 – 2555.....	73
ตารางที่ 5.4 สรุปทิศทางการสัมพันธ์ของตัวแปร.....	81
ตารางที่ 5.5 สรุปผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ .....	108
ตารางที่ ก. 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่นำมาศึกษา.....	128
ตารางที่ ก. 2 ค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูลตัวแปรที่ใช้ศึกษา.....	129
ตารางที่ ข. 1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ปี พ.ศ. 2538 – 2556.....	138
ตารางที่ ข. 2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 - 2555 .....	139
ตารางที่ ค. 1 สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 - 2555.....	141
ตารางที่ ง. 1 สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อผลิตภัณฑ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 – 2555 .....	143
ตารางที่ ง. 2 สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 – 2555.....	144

## สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1	ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ปี พ.ศ. 2538 - 2556.....	2
ภาพที่ 2.1	แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (EWEC) .....	10
ภาพที่ 4.1	กรอบการวิจัยเชิงปริมาณ .....	49
ภาพที่ 4.2	กรอบการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	59
ภาพที่ 4.3	แผนที่จังหวัดมุกดาหารและแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก .....	61
ภาพที่ 4.4	พื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง .....	62
ภาพที่ 5.1	สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร ปี พ.ศ. 2543 - 2555 .....	64
ภาพที่ 5.2	รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรระหว่างปี พ.ศ. 2538 - 2555 .....	65
ภาพที่ 5.3	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 – 2555.....	75
ภาพที่ 5.4	Kuznets curve ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 – 2555 .....	80
ภาพที่ 5.5	ภาพรวมผลกระทบของ EWEC ต่อประชาชนในจังหวัดมุกดาหาร.....	86
ภาพที่ 5.6	มูลค่าการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ .....	88

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมากระทั่งปัจจุบัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยยังคงเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศ จากตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวต่ำที่สุด และ 10 จังหวัดที่รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุดอยู่ในภูมิภาคนี้ทั้งหมด<sup>1</sup> แม้ในช่วงเริ่มต้นทศวรรษ 2530 ที่เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตสูงสุด และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในทุกด้านอย่างมาก<sup>2</sup> ภายหลังจากประสบปัญหาเศรษฐกิจจากวิกฤตการณ์ทางการเงิน และราคาน้ำมันในช่วงทศวรรษ 2520 แต่ก็สามารถฟื้นตัวและขยายตัวเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13.2 ในปี พ.ศ. 2531 ร้อยละ 12.1 ในปี พ.ศ. 2532 และร้อยละ 11.1 ในปี พ.ศ. 2533<sup>3</sup> ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดสงครามอินโดจีน และรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายแปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า ทำให้การค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีนคึกคักมากยิ่งขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจโดยรวม โดยเฉพาะโครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรม การค้า และการส่งออก กลับกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปริมาณ และภาคตะวันออก เฉพาะเขตกรุงเทพมหานครและปริมาณที่มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นจากช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ร้อยละ 2.3 (มากที่สุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ) เป็นร้อยละ 6.7 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) ภาคตะวันออก เพิ่มจากร้อยละ 0.7 เป็นร้อยละ 1.1 ขึ้นเป็นอันดับสองแทนภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เคยเป็นอันดับสองในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ด้วยอัตราการขยายตัวร้อยละ 0.8 และเพิ่มเป็นร้อยละ 0.9 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6<sup>4</sup>

<sup>1</sup> ข้อมูลกองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2520 – 2556.

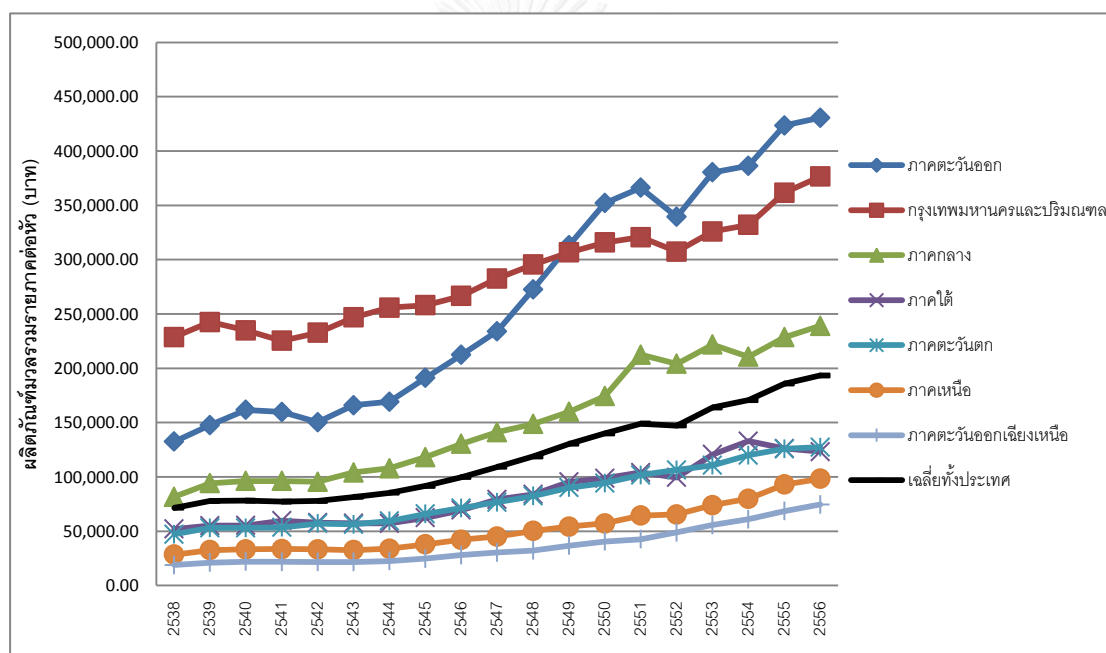
<sup>2</sup> มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตให้เป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยแรงผลักดันจากการลงทุนจากต่างประเทศในการผลิต เพื่อเน้นการส่งออก

<sup>3</sup> ธนาคารแห่งประเทศไทย (2557)

<sup>4</sup> ภาคเหนือและภาคใต้ มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เท่ากัน คือร้อยละ 0.8 ขณะที่ภาคตะวันตกและภาคกลางมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 0.3 เท่ากัน. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2537)

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศดังกล่าว ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2534 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวอยู่ที่ 44,085 บาท ขณะที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีค่าสูงสุดคือ 142,084 บาท ภาคตะวันออก 67,970 บาท และต่ำที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 14,931 บาท ซึ่งแตกต่างจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลถึง 9.52 เท่า ดังนั้น การลงทุนทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค ทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรระหว่างภูมิภาค ซึ่งภูมิภาคที่พึ่งพิงการเกษตรเป็นหลัก จะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำกว่าภูมิภาคที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม<sup>5</sup>

ภาพที่ 1.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ปี พ.ศ. 2538 - 2556



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ในระยะต่อมา นับจากช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 กระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจไทยสูงสุดเพียงร้อยละ 7.8 ในปี พ.ศ. 2553 จากที่เคยติดลบร้อยละ 10.5 ในปี พ.ศ. 2541 โดยที่ในปี พ.ศ. 2553 ผลิตภัณฑ์มวลรวม

<sup>5</sup> ซึ่งถ้ามองในแง่กระบวนการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า Sector bias ระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม โดยโน้มเอียงและสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเกิดสิ่งที่เรียกว่า Regional bias ระหว่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับภูมิภาคอื่นๆ นั่นคือโน้มเอียงและเน้นพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ ด้วย

ภายในประเทศต่อหัวของคนไทยเพิ่มเป็น 150,118 บาท ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังคงสูงที่สุดอยู่ที่ 361,243 บาท ภาคตะวันออก 355,435 บาท และต่ำที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 49,092 บาท ซึ่งแตกต่างจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 7.36 เท่า และต่างจากภาคตะวันออก 7.24 เท่า โดยช่องว่างรายได้ ปี พ.ศ. 2553 ลดลงจาก 9.52 เท่า ในปี พ.ศ. 2534 อันเป็นผลจากการที่มีการกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะภาคตะวันออกและภาคกลาง<sup>6</sup> แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงเป็นภูมิภาคที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวต่ำที่สุด และถ้าเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดต่อหัวของจังหวัดที่มีค่าสูงสุด ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออก เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และภาคกลาง ค่าความแตกต่างระหว่างจังหวัดระยองซึ่งเป็นค่าสูงสุด ในปี พ.ศ. 2553 ที่ 1,052,575 บาทต่อปี กับจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นค่าต่ำสุดในปีเดียวกันที่ 35,986 บาทต่อปี พบว่า มีความแตกต่างกันถึง 29.25 เท่า โดยจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดต่อหัวสูงสุด 5 อันดับแรก เรียงตามลำดับ ได้แก่ จังหวัดระยอง จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดชลบุรี ส่วนจังหวัดที่อยู่ในลำดับต่ำสุด ได้แก่ จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดนครพนม

ขณะที่ปี พ.ศ. 2556 ภาวะเศรษฐกิจโดยรวมชะลอตัวลง เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองส่งผลให้การผลิตของประเทศขยายตัวเพียงร้อยละ 2.8 ลดลงจากร้อยละ 7.3 ในปี พ.ศ. 2555 ผลิตภัณฑ์รายภาคต่อหัวสูงสุดยังเป็นภาคตะวันออก ซึ่งมีความแตกต่างกันกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ถึง 5.8 เท่า โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวของภาคตะวันออกเท่ากับ 430,584 บาทต่อปี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่ากับ 74,532 บาทต่อปี ค่าความแตกต่างของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวระหว่างจังหวัดระยองซึ่งเป็นค่าสูงสุดที่ 1,058,293 บาทต่อคนต่อปี กับจังหวัดหนองบัวลำภูซึ่งเป็นค่าต่ำสุดที่ 46,804 บาทต่อคนต่อปี มีความแตกต่างกันถึง 22.6 เท่า ในปี พ.ศ. 2556 โดยจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวสูงสุด 5 อันดับแรก เปลี่ยนเป็น จังหวัดระยอง กรุงเทพมหานคร จังหวัดชลบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามลำดับ ส่วน

<sup>6</sup>ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นปีที่อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจไทยสูงสุด ภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ภาคตะวันออกมีอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจร้อยละ 12.9 ภาคกลางร้อยละ 15.4 กรุงเทพมหานครและปริมณฑลร้อยละ 8.4 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขยายตัวเพียงร้อยละ 2.0 ลดลงจากปี พ.ศ. 2552 ที่มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.7 สวนทางกับภาพรวมของทั้งประเทศ. (สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557)

จังหวัดที่อยู่ใน 5 ลำดับต่ำสุด คือ จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดสระแก้ว จังหวัดน่าน และจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามลำดับ<sup>7</sup>

เมื่อพิจารณาจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุด 10 อันดับแรกตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2534 – 2556) จะพบว่า จังหวัดที่ยังคงติดอันดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุดอยู่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2534 ถึงปี พ.ศ. 2553 คือ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดยโสธร จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดนครพนม และจังหวัดมหาสารคาม นอกจากนี้ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา จังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดอำนาจเจริญ ก็เป็นจังหวัดใหม่ที่ถูกเพิ่มเข้ามาในบัญชีรายชื่อจังหวัดที่ยากจนที่สุดของประเทศไทย และยังมีจังหวัดอื่นๆ อีก อาทิ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดหนองคาย ที่เคยติดอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย ดังนั้น โครงการพัฒนาเศรษฐกิจใดๆ ในภูมิภาคนี้ที่เกิดขึ้นแล้ว และที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ในแง่ที่ว่าส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้และบรรเทาปัญหาความยากจนที่มีมาอย่างยาวนานในภูมิภาคนี้ได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี แม้ว่าปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคของประเทศไทยในภาพรวมจะไม่มี ความเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุด แต่หากพิจารณาความเปลี่ยนแปลงภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตภายในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง โดยเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือพึ่งพิงภาคเกษตรน้อยลง และเปลี่ยนแปลงการผลิตไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดที่เป็นเมืองหลักของการพัฒนา เช่น จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดค่อนข้างสูง ส่งผลให้จังหวัดเหล่านี้มีรายได้สูงกว่าจังหวัดอื่นๆ ค่อนข้างมาก ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดภายในภูมิภาคด้วย

ทั้งนี้ นโยบายการแปรสนามรบเป็นสนามการค้าที่เริ่มต้นในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากพื้นที่ปิด (Landlocked area) ไปสู่การเป็นดินแดนเชื่อมต่อ (Land linked area) กับผู้คนในภูมิภาคอื่นๆ มากขึ้น ผ่านสิ่งที่เรียกว่า ระเบียงเศรษฐกิจ (Economic corridors) และทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลายเป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่มีความหวังว่าการค้าชายแดนตลอดแนวระเบียงเศรษฐกิจจะเติบโต และช่วยพยุงเศรษฐกิจของภูมิภาคและของประเทศให้เข้มแข็งขึ้น ประชาชนจะมีงานและมีรายได้เพิ่มขึ้น แก้ปัญหา

<sup>7</sup> ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคและรายจังหวัด ปี พ.ศ. 2538 - 2556. (สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557)

ความยากจนในพื้นที่ และลดช่องว่างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภูมิภาคอื่นๆ ลง และน่าสนใจว่าจะส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภูมิภาคนี้อย่างไร ซึ่งจากข้อมูลเบื้องต้นพบว่า จังหวัดมุกดาหาร ที่เป็นที่ตั้งของสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 มีมูลค่าการค้าชายแดนที่เป็นทางการผ่านด่านศุลกากรสูงขึ้นอย่างมาก<sup>8</sup> นับตั้งแต่มีสะพานข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นผลมาจากการคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากกว่าทางเรือ<sup>9</sup>

นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรจังหวัดมุกดาหารและพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2548 – 2555 โดยเฉพาะจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดมุกดาหารหลังปี พ.ศ. 2549 เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าช่วงปีก่อนหน้านี้ จากการขยายตัวของเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตร โดยเฉพาะสาขาการขายนอกพื้นที่ ขยายส่ง<sup>10</sup> แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอจะระบุได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนยากจน จะได้รับประโยชน์หรือโอกาสในการเข้าถึงแหล่งงาน แหล่งรายได้ จากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างไร แม้ว่าจะมีความชัดเจนในแง่ที่จังหวัดเหล่านี้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น จากการขยายเส้นทาง แต่การสร้างถนนและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการขนส่ง การค้า และการลงทุนในพื้นที่ดังกล่าวจะช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนได้หรือไม่ ส่งผลกระทบต่อสวัสดิการของคนในพื้นที่อย่างไร เป็นสิ่งที่งานวิจัยนี้ต้องการศึกษานัยสำคัญของการพัฒนาดังกล่าวต่อประชาชนในพื้นที่ว่าได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจนี้หรือไม่ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนี้อย่างไร

## 1.2 คำถามวิจัย

การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกส่งผลต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ และส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดมุกดาหารหรือไม่อย่างไร

<sup>8</sup> ธนาคารแห่งประเทศไทย (2557)

<sup>9</sup> อย่างไรก็ตาม มูลค่าการค้าชายแดนที่เป็นทางการที่เพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่การค้าชายแดนบางส่วนถูกทำให้เป็นการค้าที่ถูกกฎหมายผ่านด่านศุลกากรบนสะพานข้ามแม่น้ำโขงมากขึ้น ทำให้การตรวจสอบง่ายขึ้น จึงสามารถจัดเก็บตัวเลขการค้าได้สะดวกขึ้น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตัวเลขมูลค่าการค้าผ่านด่านศุลกากรสูงขึ้น

<sup>10</sup> สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)



### 1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์ผลของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารเปรียบเทียบก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก

### 1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 งานวิจัยนี้จะทำการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด<sup>11</sup> ระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีข้อมูลตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด

1.4.2 งานวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหารในการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเปรียบเทียบก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2)

### 1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ช่วยให้ทราบถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการวางแผนรับมือ เตรียมความพร้อมสำหรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคต

1.5.2 เพื่อทราบปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5.3 ทำให้ทราบผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกต่อสถานการณ์ด้านสวัสดิการและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

<sup>11</sup> เนื่องจากจังหวัดบึงกาฬเพิ่งแยกออกมาจากจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. 2554 ทำให้มีข้อมูลพื้นฐานต่างๆ แค่ 1 ปี จึงจะไม่นำมาศึกษาเปรียบเทียบในการศึกษาครั้งนี้และถือว่าไม่มีผลกระทบเช่นเดียวกับจังหวัดหนองคาย

1.5.4 เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันและความยากจนในพื้นที่

## 1.6 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

โครงสร้างและองค์ประกอบของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะแบ่งออกเป็น 6 บท ประกอบด้วย บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของปัญหา ซึ่งให้ภาพรวมปัญหาความยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค เพื่อให้เห็นภาพความเป็นมาทั้งหมด เพื่อนำมาสู่คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ของการศึกษา ขอบเขตการศึกษาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ จากการศึกษา บทที่ 2 กล่าวถึง ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป จังหวัดมุกดาหาร และข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและความยากจนของจังหวัดมุกดาหาร บทที่ 3 นำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ วรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งภาพรวมของประเทศด้านปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ ความสัมพันธ์ระหว่างการค้าชายแดน โครงสร้างพื้นฐาน กับการแก้ไขปัญหาความยากจน ผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ที่มีการศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งทั้งหมดเป็นที่มาของสมมติฐานในการศึกษา บทที่ 4 กล่าวถึง วิธีการศึกษาทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณหรือการศึกษาระดับมหภาค และการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการศึกษาระดับจุลภาค บทที่ 5 กล่าวถึง ผลการวิจัยเชิงปริมาณและผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และบทที่ 6 สรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ข้อจำกัดในการศึกษา รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

## บทที่ 2

### การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ

#### 2.1 ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ

การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ (Economic corridors) เป็นแนวคิดที่ริเริ่มโดยธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ในปี พ.ศ. 2535 บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (The Greater Mekong Subregion (GMS) Economic Corridors) ซึ่งประกอบด้วย 1. แนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor: EWEC) 2. แนวพื้นที่เศรษฐกิจเหนือ – ใต้ (North South Economic Corridor: NSEC) และ 3. แนวพื้นที่เศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor: SEC) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ 6 ประเทศ ได้แก่ ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ไทย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และจังหวัดยูนนานของประเทศจีน ซึ่งทั้งหมดนี้มีพื้นที่รวมกันประมาณ 2,300,000 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณพื้นที่ของยุโรปตะวันตก และมีประชากรรวมกันประมาณ 320 ล้านคน อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงติดต่อระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้ เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย โดยมีข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนา 9 สาขา ได้แก่ 1. การคมนาคมขนส่ง 2. โทรคมนาคม 3. พลังงาน 4. การท่องเที่ยว 5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 6. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7. การอำนวยความสะดวกด้านการค้า 8. การลงทุน และ 9. การเกษตร<sup>1</sup>

หลักการสำคัญของระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง คือ อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ ประชากร รวมถึงเชื่อมโยงการผลิต การค้า และการลงทุน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันโดยลดต้นทุนทางการค้าผ่านแดน การขนส่ง และการผลิตร่วม ส่งเสริมการลงทุนผ่านแดน ส่งเสริมความร่วมมือทางการเงิน เทคโนโลยี การตลาด การผลิต สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนผู้อยู่อาศัยด้วยการยกระดับรายได้ พัฒนาทักษะฝีมือ พัฒนาแนวพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืนทางการเงิน เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยคาดว่าผลประโยชน์ที่ได้ในระดับประเทศจะช่วยกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่พัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่ยากจนให้มีผลต่อการกระจายรายได้และบรรเทาความยากจนของประชาชน ผ่านกลไกกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค

<sup>1</sup> Asian Development Bank (2010)

ต่อการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงทั้งภายในและประเทศเพื่อนบ้าน ในด้านการบริการทางการศึกษา บริการสาธารณสุข เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ผลประโยชน์ในระดับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเอง ก็จะสามารถดึงดูดนักลงทุนต่างชาติให้เข้ามาลงทุน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มประเทศแถบนี้ กับกลุ่มประเทศอื่นๆ ในที่สุด<sup>2</sup> ดังนั้น การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นแนวพื้นที่ไหนจะมีผลในสองมิติทั้งในมิติของการค้า การพาณิชย์และในมิติของการพัฒนาด้วย

ทั้งนี้ ในมิติของการค้า การพาณิชย์นั้นจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างประสิทธิภาพของระบบขนส่งสินค้าและขนส่งผู้คนในภูมิภาค และการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมด้านธุรกิจในพื้นที่ด้วย ขณะที่มิติด้านการพัฒนา เป็นการช่วยเหลือและพัฒนาพื้นที่ชนบทและพื้นที่ชายแดนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจในการลดความยากจน และเพิ่มโอกาสทางการจ้างงาน เพิ่มรายได้ของผู้มีรายได้น้อย ผ่านการสร้างและพัฒนาถนนทางรองรับแนวระเบียงเศรษฐกิจในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยเหลือประโยชน์ของแนวระเบียงเศรษฐกิจแก่ชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่โดยรอบ โดยการขยายตัวของการค้า การพาณิชย์ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ จะทำหน้าที่เป็นตัวช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนและลดความไม่เท่าเทียมกัน ด้วยการให้โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและทำให้เกิดการค้าและการลงทุน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยสร้างรายได้และการจ้างงานให้แก่กลุ่มคนรายได้น้อยและยากจน อย่างไรก็ตาม จากงานศึกษาของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในช่วงต้นของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก<sup>3</sup> กรณีศึกษาในลาว พบว่า กิจกรรมด้านการพาณิชย์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่รอบๆ ที่มากขึ้น ทำให้เกิดประเด็นทางสังคมใหม่ๆ ขึ้นด้วย เช่น การย้ายถิ่นฐานของผู้คน การอพยพเข้ามาของแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน การเสียเปรียบคู่แข่งจากต่างประเทศ เกษตรกรได้รับผลกระทบทางลบจากการมีคู่แข่งที่มากขึ้นด้วย

สำหรับแนวระเบียงเศรษฐกิจที่จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ไทย เช่นเดียวกับในเวียดนาม ลาว และพม่า ก็คือ แนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor: EWEC) โดยจากภาพที่ 2.1 แนวพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก เชื่อมโยงเวียดนาม ลาว ไทย และพม่า เป็นการเชื่อมโยงพื้นที่ด้านตะวันออกจากสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ผ่านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บนเส้นทางหมายเลข R9 ข้ามสะพานแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เข้าสู่ไทยที่จังหวัดมุกดาหาร และไปสู่สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างทะเลจีนใต้กับทะเลอันดามัน โดยมีระยะทางรวมประมาณ

<sup>2</sup> สำนักงานประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ (2554)

<sup>3</sup> Lord (2010)

1,320 กิโลเมตร โดยเส้นทางหมายเลข R9 มีจุดเชื่อมโยงเมืองสำคัญๆ ได้แก่ ดานัง ดองฮา เว้ ลาว บาวของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม แคนสะหวัน สะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มุกดาหาร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น พิษณุโลก แม่สอด (จังหวัดตาก) ของประเทศไทย และ เมียวดี เมาะละแห่งของสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า โดยตลอดเส้นทางนี้มีจุดข้ามแดน 3 จุด ได้แก่ 1. เมียวดี (สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า) – แม่สอด (ไทย) 2. มุกดาหาร (ไทย) – สะหวันนะเขต (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) และ 3. แคนสะหวัน (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) – ลาวบาว (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม)<sup>4</sup>

### ภาพที่ 2.1 แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (EWEK)



ที่มา: Mekong Institute, Khon Kaen University

วัตถุประสงค์ของการริเริ่มแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก คือ 1. เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจและอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุน รวมถึงการพัฒนา ระหว่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศไทย 2. เพื่อลดต้นทุนการขนส่งในพื้นที่ และทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าและคนโดยสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ 3. เพื่อลดความยากจน สนับสนุนการพัฒนาใน

<sup>4</sup> Asian Development Bank (2010)

พื้นที่ชนบทและพื้นที่ชายแดน เพื่อเพิ่มรายได้ในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ สร้างโอกาสการจ้างงานสำหรับสตรี และส่งเสริมการท่องเที่ยว<sup>5</sup>

นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนปฏิบัติงานยังได้แบ่งออกเป็นสองระยะคือ ระยะที่ 1 ปี พ.ศ. 2544 – 2551 และระยะที่ 2 ปี พ.ศ. 2551 – 2555 โดยระยะแรกเน้นที่การพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างประเทศและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนนสายหลัก โดยได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากญี่ปุ่น ขณะที่ระยะที่ 2 เน้นการพัฒนาถนนสายรอง และความสะดวกด้านการค้าที่จุดผ่านแดน อาทิ ระบบศุลกากร การตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น นอกเหนือจากนั้น ยังเน้นการพัฒนาการค้าข้ามแดน การลงทุน การท่องเที่ยว โดยด้านการลงทุนมีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในหลายพื้นที่เพื่อดึงดูดนักลงทุน อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษ Da Nang เขตเศรษฐกิจพิเศษ Quang Tri (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม) เขตเศรษฐกิจพิเศษ Savannakhet (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เขตเศรษฐกิจพิเศษ Myawaddy (สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า) และเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด เขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร (ประเทศไทย)<sup>6</sup>

ฉะนั้น ส่วนที่จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยตรงก็คือ ส่วนที่เป็นจุดผ่านแดนระหว่างประเทศที่จังหวัดมุกดาหาร รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดนครพนม (ที่ตั้งสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 ซึ่งเปิดใช้อย่างเป็นทางการวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554) จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งจังหวัดมุกดาหารจะใช้เป็นพื้นที่ศึกษาผลกระทบที่มีต่อความเป็นอยู่ของประชาชน เปรียบเทียบก่อนและหลังการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม บนเส้นทางหมายเลข R9 ผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ที่เปิดใช้อย่างเป็นทางการปลายปี พ.ศ. 2549

## 2.2 ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดมุกดาหาร<sup>7</sup>

จังหวัดมุกดาหาร ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศ และเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104-105 องศาตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตย

<sup>5</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>6</sup> Office of the National Economics and Social Development Board (2009)

<sup>7</sup> สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (2557)

ประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน มีพื้นที่ทั้งหมด 4,407 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,712,400 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 642 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอณาแก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ และอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเขาวง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะภูมิประเทศทางทิศเหนือและทิศใต้ของจังหวัดเป็นที่ราบสูง โดยทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาภูพาน ลักษณะเป็นป่าไม้ บางแห่งเป็นป่าทึบ ส่วนทิศตะวันออก เป็นที่ราบสลับกับป่าไม้ และมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความยาวประมาณ 72 กิโลเมตร มีพื้นที่ราบร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าไม้ประมาณ 953,300 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.15 ของพื้นที่จังหวัดแต่ถูกทำลายในอัตราสูงในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ป่าไม้ที่เหลือจึงไม่เพียงพอที่จะรักษาสภาพอากาศแหล่งน้ำลำธารและการพังทลายของดิน ก่อให้เกิดปัญหาอากาศแห้งแล้ง ลำน้ำตื้นเขินและผิวดินถูกชะล้างลงสู่ห้วย หนอง คลอง บึง และแม่น้ำโขงมากขึ้นทุกปี โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง และลำห้วยต่างๆ เช่น ห้วยชะโนด ห้วยบางทราย ห้วยมุก และห้วยบังอี<sup>8</sup>

ประชากรของจังหวัดมุกดาหาร ในปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนทั้งสิ้น 334,302 คน แบ่งเป็น เพศชาย 172,744 คน เพศหญิง 171,558 คน<sup>9</sup> ประกอบด้วยชนพื้นเมือง 8 เผ่า ได้แก่ ผู้ไท ไทยย้อ ไทยข่า ไทยกะโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยกุลา และไทยอีสาน และแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 52 ตำบล 526 หมู่บ้าน 59,443 ครัวเรือน<sup>10</sup> มีองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 22 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 31 แห่ง มีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล 73,447 คน หรือร้อยละ 21.3 ส่วนที่เหลือ 270,855 คน หรือร้อยละ 78.7 อาศัยอยู่

<sup>8</sup> สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร (2557)

<sup>9</sup> สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง (2557)

<sup>10</sup> กลุ่มงานข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาชนบท กรมพัฒนาชุมชน (2556)

นอกเขตเทศบาล มีความหนาแน่นของประชากร 79.0 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยเขตการปกครองทั้ง 7 อำเภอ นั้น ประกอบด้วย อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอนิคมน้ำอ้อย อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอดอนตาล อำเภอคำชะอี อำเภอหนองสูง และอำเภอดงหลวง ซึ่งอำเภอที่มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขงมี 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอดอนตาล ทั้งนี้ ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองมุกดาหารกว่า 131,000 คน<sup>11</sup>

### ตารางที่ 2.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	ความหนาแน่น ประชากร (ต่อ ตร.กม.)	ระยะทาง (กม.)
เมืองมุกดาหาร	1,235	12	149	131,945	106.84	0
นิคมคำสร้อย	377	7	79	43,684	115.87	28
หว้านใหญ่	85	5	43	19,069	227.01	35
ดอนตาล	511	7	63	43,392	84.92	33
คำชะอี	713	9	88	47,434	73.43	35
หนองสูง	410	6	44	20,844	50.84	50
ดงหลวง	1,076	6	60	37,934	35.25	56
<b>รวม</b>	<b>4,407</b>	<b>52</b>	<b>526</b>	<b>344,302</b>	<b>78.27</b>	

ที่มา: สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร

### 2.3 ข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและความยากจนจังหวัดมุกดาหาร

โครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดมุกดาหาร ในปี พ.ศ. 2555 ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการผลิต 5 สาขาที่สำคัญ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม สาขาการศึกษา สาขาขายส่ง - ขายปลีก และสาขานอกภาคเกษตรอื่นๆ โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.49 ร้อยละ 15.04 ร้อยละ 13.27 ร้อยละ 11.74 และร้อยละ 31.46 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดตามลำดับ<sup>12</sup> ทั้งนี้ ปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจังหวัดคือ ภาคเกษตรกรรม โดยพืชเศรษฐกิจสำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และยางพารา รองลงมาเป็นกิจกรรมด้านอุตสาหกรรม และด้านการค้า (การขายส่งและขายปลีก) ทั้งนี้ อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในปี พ.ศ. 2554 อยู่ที่ร้อยละ 13.8

<sup>11</sup> สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (2557)

<sup>12</sup> สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)



ขยายตัวเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคอยู่ที่ร้อยละ 5.9 ขณะที่ปี พ.ศ. 2555 และ ปี พ.ศ. 2556 อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคขยายตัวลดลงเหลือร้อยละ 5.5 และร้อยละ 3.0 ตามลำดับและอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2555 และปี พ.ศ. 2556 เป็นร้อยละ 1.7 และร้อยละ 12.1 ตามลำดับ<sup>13</sup>

จังหวัดมุกดาหาร มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 2.1 ต่อปี เป็นจังหวัดยากจนลำดับที่ 58 ของประเทศในปี พ.ศ. 2553 เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี พ.ศ. 2547 – พ.ศ. 2549 จังหวัดมุกดาหารซึ่งมีผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดต่อหัวอยู่ที่ 27,343 บาท 27,784 บาท และ 30,532 บาทตามลำดับนั้น เป็นตัวเลขผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวที่ส่งผลให้จังหวัดมุกดาหารติดอันดับ 1 ใน 10 จังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวต่ำที่สุดของประเทศไทย กระทั่งปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง<sup>14</sup> แต่กระนั้นก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ส่งผลต่อสวัสดิการและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร และกลุ่มไหนที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนานี้

เส้นความยากจนของจังหวัดมุกดาหาร ในปี พ.ศ. 2556 อยู่ที่ 2,371 บาทต่อคนต่อเดือน มีสัดส่วนความยากจนต่อประชากรเมื่อวัดจากรายจ่ายด้านการอุปโภคบริโภค ในปี พ.ศ. 2554 ที่ร้อยละ 9.97 ลดลง 4.6 เท่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 นับว่าในปี พ.ศ. 2554 สัดส่วนคนยากจนน้อยกว่าจังหวัดนครราชสีมา (ร้อยละ 14.64) ราว 1.5 เท่า ใกล้เคียงกับจังหวัดขอนแก่น (ร้อยละ 9.31) ซึ่งเป็นจังหวัดขนาดใหญ่และมีความเหนือกว่าทั้งในแง่พื้นที่ ประชากร และความเจริญทางเศรษฐกิจและใกล้เคียงกับจังหวัดหนองคาย (ร้อยละ 8) ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งแรกของประเทศ<sup>15</sup> อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. 2555 และปี พ.ศ. 2556 สัดส่วนความยากจนต่อประชากรเมื่อวัดจากรายจ่ายด้านการอุปโภคบริโภคจังหวัดมุกดาหารเพิ่มเป็นร้อยละ 30.8 และร้อยละ 29.26 ตามลำดับ

ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เท่าเทียมกัน (Gini Coefficient) ของค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภคเท่ากับ 0.258 และค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เท่ากับ 0.359 ในปี พ.ศ. 2554 โดยเมื่อแบ่งประชากรออกเป็น 10 อันดับ จำแนกตามรายได้ประจำเดือนและรายจ่ายต่อเดือน พบว่า

<sup>13</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>14</sup> สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)

<sup>15</sup> สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)

ประชากรร้อยละ 10 ที่มีรายได้สูงสุดมีรายได้มากกว่าประชากรร้อยละ 10 แรก 41 เท่า และมีรายจ่ายมากกว่า 24 เท่า<sup>16</sup>

## ตารางที่ 2.2 แสดงข้อมูลของจังหวัดมุกดาหาร

รายการ	ข้อมูล
ระยะทาง EWEC ที่ผ่านจังหวัดมุกดาหาร (กม.)	70
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว ปี พ.ศ. 2555 (บาท)	53,422
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ (ร้อยละ)	33
เส้นความยากจน ปี พ.ศ. 2555 (บาท/คน/เดือน)	2,262
จำนวนคนยากจน ปี พ.ศ. 2555 (พันคน)	109
สัดส่วนคนจน ปี พ.ศ. 2555 (ร้อยละ)	30.8
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ปี พ.ศ. 2555 (ล้านบาท)	18,902
สัดส่วนภาคเกษตร (ร้อยละ)	27.44
สัดส่วนภาคอุตสาหกรรม (ร้อยละ)	15.04
สัดส่วนภาคการศึกษา (ร้อยละ)	13.27
สัดส่วนภาคการค้าส่ง ค้าปลีก (ร้อยละ)	11.74
สัดส่วนภาคการขนส่ง (ร้อยละ)	2.88

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ จากข้อมูลธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่า การมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงได้ช่วยพัฒนาการคมนาคมขนส่งระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ลดต้นทุนค่าขนส่ง ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าตามแนวชายแดนไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมาก<sup>17</sup> โดยเฉพาะในจังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นที่ตั้งของสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 1<sup>18</sup> และจังหวัดมุกดาหารซึ่งเป็นที่ตั้งของ

<sup>16</sup> สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)

<sup>17</sup> ธนาคารแห่งประเทศไทย (2557)

<sup>18</sup> สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2537

สะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 2<sup>19</sup> มีมูลค่าการค้าผ่านด่านศุลกากรมากกว่าจุดอื่นๆ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับด่านการค้าชายแดนไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีทั้งหมด 8 ด่านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วพบว่า ด่านศุลกากรจังหวัดหนองคายมีมูลค่าการค้าเป็นอันดับ 1 และด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารมีมูลค่าการค้าเป็นอันดับ 2 ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง เนื่องจากการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์มีความสะดวกกว่าทางเรือ โดยเฉพาะที่จังหวัดมุกดาหารมูลค่าการค้าในปี พ.ศ. 2553 สูงกว่าปี พ.ศ. 2549 ถึง 25,314 ล้านบาท ดังนั้น การมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่จังหวัดมุกดาหารได้ทำให้การส่งออกของไทยไปสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านด่านนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 90 ส่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่งออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 350<sup>20</sup> และยังส่งผลทำให้มีการขนส่งผู้โดยสารผ่านจุดนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก นับตั้งแต่การก่อสร้างถนนหมายเลข R9 และการสร้างสะพานแล้วเสร็จ โดยระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2544 มีผู้โดยสารเดินทางผ่านจุดนี้ 95,000 คน เพิ่มมาเป็น 300,000 คนในปี พ.ศ. 2551<sup>21</sup> ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าการมีถนนและสะพานข้ามแม่น้ำโขง ทำให้การขนส่งเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น



<sup>19</sup> สร้างแล้วเสร็จและเปิดใช้ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549

<sup>20</sup> อย่างไรก็ตาม การพิจารณาตัวเลขดังกล่าวนี้ต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังอย่างมาก เนื่องจากการส่งออกของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพิ่มขึ้นมาเพราะมีการส่งออกทองแดงจากเหมืองทองในสะหวันนะเขต โดยในปี พ.ศ. 2551 มีการส่งออกผ่านด่านนี้เป็นมูลค่า 373.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงที่การผลิตทองแดงที่เหมืองเซโปนเพิ่มขึ้น และราคาทองแดงในตลาดโลกปีนั้นค่อนข้างสูง (The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) (2009)

<sup>21</sup> The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) (2009)

### บทที่ 3

#### แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2554 ธนาคารโลก (World Bank) ได้เลื่อนสถานะประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับล่าง เป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง เนื่องจากที่ผ่าน มาประเทศไทยมีความก้าวหน้าด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก แม้ว่าจะเผชิญหน้ากับ ปัญหาท้าทายทั้งด้านการเงิน เศรษฐกิจ และการเมือง โดยภายหลังจากที่ประเทศไทยฟื้นตัวจากวิกฤต เศรษฐกิจในเอเชียในช่วงปี พ.ศ. 2540 – 2541 เศรษฐกิจไทยก็เริ่มกลับมาเติบโตอย่างต่อเนื่องอีกครั้ง และช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2549 มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 5.6 ซึ่ง ธนาคารโลกเห็นว่า ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการพัฒนา โดย ยังคงรักษาการเจริญเติบโตที่แข็งแกร่ง และสามารถลดปัญหาความยากจนลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผล จากอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูง โดยในทศวรรษที่ผ่านมาความยากจนในไทยลดลงอย่าง ต่อเนื่องจากจุดสูงสุดที่ร้อยละ 21 (ซึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540) เหลือเพียงร้อย ละ 8 ในปี พ.ศ. 2552 ทั้งนี้ ปัญหาความยากจนส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชนบท เนื่องจากจำนวนคนยากจนในประเทศทั้งสิ้น 5.4 ล้านคน กว่าร้อยละ 88 อาศัยอยู่ในชนบท แต่ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่ได้รับจากเศรษฐกิจที่รุ่งโรจน์กลับไม่ได้กระจายไปอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในบางภาค เช่น ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งถ้าหลังในการลดปัญหาความ ยากจนกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น ในปี พ.ศ. 2553 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของ ไทยได้ชะลอตัวลงเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจโลกซบเซาและการเมืองที่ไม่มีเสถียรภาพ แม้กระนั้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจของไทยก็กำลังค่อยๆ กลับไปสู่สภาวะปกติ โดยเริ่มมีอัตราการขยายตัวทาง เศรษฐกิจรายไตรมาสอยู่ในระดับใกล้เคียงกับก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลกในปี พ.ศ. 2551 สำหรับปี พ.ศ. 2555 ก็คาดการณ์ว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทยจะขยายตัวในอัตราร้อยละ 4.5 และร้อยละ 5.0 ในปี พ.ศ. 2556<sup>1</sup>

ดังนั้น ปัญหาสำคัญของประเทศไทยอาจไม่ใช่เรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และ โดยรวมแล้วความยากจนของประเทศก็ค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่สิ่งที่ปัญหาหลักคือ ความไม่ เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ระหว่างคนในสังคมและภูมิภาค โดยเฉพาะความแตกต่างของการ พัฒนาระหว่างภูมิภาคที่ทำให้บางภูมิภาคยากจน บางภูมิภาคร่ำรวย บางพื้นที่ได้รับจัดสรรทรัพยากร มากกว่า บางพื้นที่ได้รับการจัดสรรทรัพยากรน้อย กระทั่งงานวิจัยหลายชิ้นเกี่ยวกับปัญหาความ

---

<sup>1</sup> The World Bank (2011)

ขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระยะหลังนั้นระบุว่า ปัจจัยส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ<sup>2</sup> อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจอาจจะไม่ใช่สาเหตุเดียวที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แต่ถือได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมีส่วนผลักดันให้มีการนำปัญหานี้มาพิจารณาอย่างจริงจัง ทบทวนมาตรการและนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ การกระจายการพัฒนาและความเจริญไปสู่ภูมิภาคที่ผ่านมาอย่างจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางการเมือง และเป็นภูมิภาคที่ยังยากจนที่สุดของประเทศมาหลายทศวรรษ

เนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก หัวข้อ 3.1 เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ และส่วนที่สอง เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ 3.2 ภาพรวมปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย 3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทย 3.4 การค้าชายแดน โครงสร้างพื้นฐาน กับการแก้ไขปัญหาความยากจน 3.5 ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) และ 3.6 การศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

### 3.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้

ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง ทุกประเทศทั่วโลกจึงมีเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตเพื่อขจัดปัญหาความยากจน หิวโหย ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และสร้างความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น สะท้อนผ่านเป้าหมายการพัฒนาแห่ง

<sup>2</sup> อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของ อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ (2556) ระบุว่า “ความยากจน ความเหลื่อมล้ำอย่างมากที่สุดก็เป็นเพียงปัจจัยที่จำเป็นแต่ไม่ใช่ปัจจัยเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ เพราะหากความยากจน ความเหลื่อมล้ำเป็นทั้งปัจจัยจำเป็นและเพียงพอแล้ว สิ่งนี้ย่อมอธิบายไม่ได้ว่า ทำไมความขัดแย้งทางการเมืองจึงเพิ่งมาปะทุขึ้นหลังปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ทั้งๆ ที่ปัญหานี้ดำรงอยู่ในสังคมมานานหลายสิบปีแล้ว” และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ปัจจัยกำหนดการเลือกเป็นคนเสื้อเหลืองหรือคนเสื้อแดง หากแต่เป็นปัจจัยด้านอุดมการณ์และที่ลึกยิ่งกว่านั้นคือ ปัจจัยเชิงจิตวิทยาสังคม แต่ถึงกระนั้น งานวิจัยดังกล่าวก็พบว่า คนเสื้อเหลืองคือ “ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าคนเสื้อแดง ทั้งในระดับการศึกษาที่สูงกว่า มีอาชีพที่มั่นคงกว่า” ในแง่นี้จึงอาจตีความได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนสองสีนั้น เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความแตกต่างของชนชั้นทางเศรษฐกิจด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Siamwalla and Jitsuchon (2010) ที่ระบุว่า “ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจจะระดับดีมีแนวโน้มที่จะเป็นคนเสื้อเหลือง ดังนั้น คนกรุงเทพฯ (ทุกระดับชั้นรายได้) และผู้มีฐานะดีนอกกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะเป็นเสื้อเหลือง” แต่ไม่พบว่า ระดับฐานะทางเศรษฐกิจ (จนหรือรวย) ภูมิภาค (อีสานเหนือ ฯลฯ) สถานภาพทางอาชีพ (นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ประกอบการอิสระ (Self-employed)) จะเป็นตัวกำหนดความน่าจะเป็นของความเป็นคนเสื้อแดง ดังนั้น ความเชื่อทั่วไปที่ว่าคนเสื้อแดงคือคนจน เป็นเพียงมายาคติ

สหประชาชาติ (Millennium Development Goals) ที่ทุกประเทศจะต้องบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2558<sup>3</sup> ซึ่งที่ผ่านมาพบว่า สถานการณ์ความยากจนในหลายประเทศดีขึ้น แต่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในหลายประเทศยังคงเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขต่อไป เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยธนาคารโลกมองว่า ปัญหาความยากจนในประเทศไทยมีมากในภาคชนบท เนื่องจากกว่าร้อยละ 80 ของคนยากจนในประเทศไทยซึ่งมีจำนวน 7.3 ล้านคนอาศัยอยู่ในชนบท (ข้อมูลปี 2556) โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะเดียวกัน การแบ่งสรรผลประโยชน์จากเศรษฐกิจที่รุ่งโรจน์ก็ไม่ได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะระหว่างเมืองที่ใหญ่ที่สุด ได้แก่ กรุงเทพมหานครกับที่อื่นๆ ในประเทศ การขาดโอกาสที่เท่าเทียมกันและความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ยังคงเป็นเรื่องที่เรื้อรังอยู่ เห็นได้จากความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่วัดด้วยค่าสัมประสิทธิ์จีนิลดลงต่ำลงในช่วงปีที่ผ่านมา แต่ก็ยังคงมีค่าสูงกว่า 0.45<sup>4</sup> ดังนั้น ปัญหาการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกัน จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับความสนใจศึกษามากขึ้น ซึ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดในการมองปัญหาการกระจายรายได้เป็นการกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) กับการกระจายรายได้เชิงสัมบูรณ์ (Absolute) และ Kuznets hypothesis ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะใช้แนวคิดการกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) และ Kuznets hypothesis ในการศึกษา

### 3.1.1 การกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) และการกระจายรายได้เชิงสัมบูรณ์ (Absolute)

การกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) เป็นการมองการกระจายรายได้ในเชิงเปรียบเทียบระดับรายได้ของบุคคล หรือครัวเรือนต่างๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมที่มีความแตกต่างกันหรือมีช่องว่างระหว่างกันมากขึ้นหรือน้อยลง ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในระดับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในระหว่างช่วงเวลาต่างๆ กัน จะช่วยชี้ให้เห็นว่า การกระจายผลได้จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมีความเท่าเทียมกันมากขึ้นหรือน้อยลง โดยการศึกษาการกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ (Relative) เพื่อให้ทราบลักษณะหรือตัวแปรสำคัญที่มีบทบาทต่อความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะตัวแปรที่สะท้อนคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น ซึ่งมีความสำคัญในเชิงนโยบาย เพราะเป็นตัวไขปริศนาว่าสาเหตุที่ทำให้สมาชิกของสังคมไม่เท่าเทียมกันคืออะไร อย่างไรก็ตาม ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับมุมมองของสังคม (Social subjective) โดยในบางสังคมอาจมองว่าคนทุกคนควรมีรายได้เท่าเทียมกัน ขณะที่บางสังคมอาจมองว่ารายได้ของคนเราไม่

<sup>3</sup> United Nations Development Programme (2015)

<sup>4</sup> The World Bank (2011)

จำเป็นต้องเท่ากัน แต่สิ่งที่ควรเท่ากันคือโอกาสที่แต่ละคนได้รับในการเข้าถึงสินค้าและบริการที่จำเป็นมากกว่า<sup>5</sup>

การกระจายรายได้เชิงสัมบูรณ์ (Absolute) เป็นการมองสถานะความยากจน เพื่อให้รู้ถึงปัญหาที่คนบางคนหรือครัวเรือนบางครัวเรือนประสบ ทำให้ต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างขาดแคลน และมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าที่ควรจะเป็น หรือต่ำกว่ามาตรฐานของสังคม ซึ่งกำหนดโดยเส้นความยากจน (Poverty line) หมายถึง รายได้หรือรายจ่ายขั้นต่ำที่จำเป็นแก่การยังชีพ โดยผู้ที่มีรายได้หรือรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนจะถูกนิยามให้อยู่ในความยากจนหรือเป็นคนจน<sup>6</sup> ทั้งนี้ สามารถมองสถานะความยากจนในเชิงเปรียบเทียบได้เช่นกัน โดยหากภูมิภาคไหนมีสัดส่วนคนจนสูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ ภูมิภาคนั้นจะถือว่าเป็นภูมิภาคที่ยากจน หรือหากเปรียบเทียบระหว่างจังหวัด จังหวัดใดที่มีสัดส่วนประชาชนที่รายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนสูงกว่าจังหวัดอื่น แสดงว่าจังหวัดนั้นเป็นจังหวัดที่ยากจนเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ เป็นต้น

### 3.1.2 Kuznets hypothesis

Kuznets hypothesis เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกันกับการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยระบุว่า ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจความไม่เท่าเทียมกันจะเพิ่มขึ้น (การกระจายรายได้แย่ลง) และเมื่อถึงจุดหนึ่งความไม่เท่าเทียมกันจะลดลงในภายหลัง (การกระจายรายได้ดีขึ้น) ลักษณะความสัมพันธ์เป็นรูประฆังคว่ำ หรือ Inverted U-shape สาเหตุเนื่องจาก เมื่อโครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนจากการผลิตในภาคเกษตรซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจดั้งเดิมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจใหม่ ทำให้ช่องว่างรายได้ระหว่างสองภาคการผลิตนี้เพิ่มขึ้น แต่ช่องว่างรายได้จะลดลงเมื่อภาคเศรษฐกิจใหม่มีการดูดซับแรงงานจากชนบทเข้ามาสู่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น นั่นหมายความว่า ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ช่องว่างทางรายได้ระหว่างสองภาคการผลิตลดลงก็คือ การจัดสรรทรัพยากรระหว่างภาคการผลิตแบบใหม่และแบบเก่า<sup>7</sup>

<sup>5</sup> อิศรา ศานติศาสน์ (2554) น. 1 – 3

<sup>6</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>7</sup> อ้างถึงใน Ikemoto and Uehara (2000) p. 422

### 3.2 ภาพรวมปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย

ภาพรวมปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 5 ช่วงเวลา<sup>8</sup> ได้แก่ 1. ช่วง Steady growth (พ.ศ. 2494 – 2529) 2. ช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง (พ.ศ. 2530 – 2539) 3. ช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540 – 2541) 4. ช่วงเศรษฐกิจฟื้นตัว (พ.ศ. 2542 – 2546) และ 5. ช่วงหลังการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2546 – 2555) โดยงานศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลักๆ ตามทฤษฎีทางเศรษฐกิจข้างต้น คือ 1. งานที่ศึกษาสถานการณ์ความยากจนและการกระจายรายได้ในช่วงที่ 1 ระหว่างปี พ.ศ. 2494 – 2529 ซึ่งเศรษฐกิจเติบโตปกติ 2. งานที่ศึกษาสถานการณ์ความยากจนและการกระจายรายได้ในช่วงที่เศรษฐกิจรุ่งเรืองระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2539 ซึ่งเป็นช่วงที่การกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ 3. งานที่ศึกษาสถานการณ์ความยากจนและการกระจายรายได้โดยใช้วิกฤตเศรษฐกิจเป็นเส้นแบ่ง และเปรียบเทียบช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจกับหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

#### 3.2.1 ช่วง Steady growth (พ.ศ. 2494 – 2529)

ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทย เริ่มเป็นปัญหามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 จากการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมและเริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกของประเทศ<sup>9</sup> ซึ่งระหว่างทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) – 1970 (พ.ศ. 2513) นั้น 1. รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนในชนบทกับครัวเรือนในเมืองมีความแตกต่างกันอย่างมาก 2. สัดส่วนประชากรในชนบทมีจำนวนมากกว่าประชากรในเมือง และ 3. ครัวเรือนที่มีรายได้มากในเมืองมีมากขึ้น<sup>10</sup> และในงานของ Meesook (1975) และ Chanthaworn (1975) ซึ่งอ้างอิงถึงในงานศึกษาของ Ikemoto and Limskul (1987) ก็พบว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2511/2512 และ พ.ศ. 2514 - 2516 ค่าสัมประสิทธิ์จีไนของรายได้มีค่าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ Kuznets hypothesis ที่ระบุว่าในช่วงเริ่มแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจจะมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้สูง

แต่ต่อมา Krongkaew (1985) ซึ่งอ้างอิงถึงในงานศึกษาของ Ikemoto and Limskul (1987) เช่นกัน ได้ใช้ข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปี พ.ศ. 2518/2519 และปี พ.ศ. 2524 ประเมินการค่าสัมประสิทธิ์จีไนอีกครั้ง ก็ยังคงพบว่ามีค่าเพิ่มมากขึ้นกว่าปี พ.ศ. 2511/2512 และปี

<sup>8</sup> อ้างอิงการแบ่งช่วงเวลาตามงานวิจัยของ Warr (2004) แต่ได้เพิ่มช่วงเวลาที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจถึงปัจจุบัน

<sup>9</sup> Jitsuchon (2006)

<sup>10</sup> Ikemoto and Limskul (1987)



พ.ศ. 2514 - 2516 ซึ่งสรุปได้ว่าการกระจายรายได้ในประเทศไทยมียังคงมีความไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้นไปอีก และพบว่ามีกลุ่มชนชั้นกลาง (Middle-income classes) เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลาย ขณะที่ Ikemoto and Limskul (1987) เองที่ใช้ดัชนีจีดีพี ดัชนี Theil และ Variance of income logarithm ในการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้โดยรวมของประเทศได้ข้อค้นพบเหมือนกันคือ ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2505 - 2524 ขณะที่หากใช้ดัชนีจีดีพีศึกษาโดยแยกศึกษาระหว่างพื้นที่ชนบทกับพื้นที่เมืองพบว่า พื้นที่ชนบทของทุกภูมิภาคยกเว้นกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงใต้มีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เพิ่มขึ้น แต่พื้นที่เมืองกลับลดลง ยกเว้นในภาคใต้ แต่ดัชนี Theil พบว่า พื้นที่ชนบทของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้มีความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ยกเว้นกรุงเทพมหานครเท่านั้นที่ลดลง และพื้นที่เมืองในภูมิภาคมีความไม่เท่าเทียมกันลดลง และเมื่อใช้ Variance of income Logarithm พบว่า พื้นที่ชนบทในทุกภูมิภาคมีความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น แต่พื้นที่เมืองเกือบทุกภูมิภาคความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ยกเว้นในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคเหนือที่ลดลง นอกจากนั้นเมื่อแยกพิจารณาดัชนี Theil พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม (Within inequalities) ในภาคกลางและกรุงเทพมหานครลดลงระหว่างปี พ.ศ. 2512 - 2524 แต่ส่วนอื่นของประเทศเพิ่มขึ้น และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม (Between inequalities) ทุกภูมิภาค ยกเว้นกรุงเทพมหานครลดลง ซึ่งสรุปได้ว่าแนวโน้มความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) นั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยมีค่าคงที่กระทั่งปี พ.ศ. 2518 และเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหลังจากนั้น นอกจากนั้นยังพบว่ากลุ่มชนชั้นกลาง (Middle-income classes) เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกับงานของ Krongkaew (1985)

นอกจากนี้ Ikemoto and Limskul (1987) ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างภูมิภาค ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ภูมิภาค ได้แก่ 1. กรุงเทพมหานครและปริมณฑล (สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี) 2. ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้ 3. ภาคเหนือ 4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 5. ภาคใต้ โดยใช้ดัชนี Theil และ Variance of income logarithm พบว่าความแตกต่างระหว่างภูมิภาคลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2511/2512 และพ.ศ. 2524 ซึ่งตรงกับข้อสรุปในงานของ Meesook (1975) และ Krongkaew (1985) โดยสัดส่วนรายได้ของภูมิภาคที่มีรายได้สูงสุดเทียบกับรายได้ของภูมิภาคที่มีรายได้ต่ำสุดลดลงจาก 4.7 ในปี พ.ศ. 2505 เหลือ 2.2 ในปี พ.ศ. 2524 ซึ่งแสดงว่าความแตกต่างระหว่างภูมิภาคลดลง และพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2505 - 2518 ซึ่งเป็นช่วงที่ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้คงที่ ความแตกต่างของรายได้ที่เป็นตัวเงินระหว่างภูมิภาคก็จะคงที่ด้วย แต่เมื่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2518 - 2524 ความแตกต่างระหว่างภูมิภาคจะลดลง

### 3.2.2 ช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง (พ.ศ. 2530 – 2539)

ในยุคต่อมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ถือได้ว่าเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยรุ่งเรืองและเติบโตอย่างสูงที่สุด จนประเทศไทยคาดหมายตัวเองว่าจะเป็นเสือตัวที่ห้าของเอเชียต่อจากเกาหลี ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ ด้วยอัตราการขยายตัวร้อยละ 9.5 และเป็นอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงที่สุดของโลกในขณะนั้น<sup>11</sup> เนื่องมาจากนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก (Export-oriented) ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยการลงทุนจากต่างประเทศจำนวนมาก ที่หวังจะใช้ประโยชน์จากแรงงานราคาถูกในประเทศไทย จึงนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมสมัยใหม่อย่างเต็มที่ นับจากการดำเนินนโยบายส่งเสริมการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในต้นทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) ที่ขณะนั้นยังคงพึ่งพาภาคเกษตรอยู่มากกระทั่งต้นทศวรรษ 1980 (พ.ศ. 2523) ภาคอุตสาหกรรมจึงมีบทบาททางเศรษฐกิจสูงกว่าภาคเกษตร ซึ่งเป็นสาเหตุให้ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เพิ่มสูงขึ้น

ในงานวิจัยของ Ikemoto and Uehara (2000) ระบุว่า อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นนี้ ได้ช่วยสนับสนุนให้เกิดการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้นช่วงที่เศรษฐกิจมีการเติบโตสูงในประเทศไทยได้ทวน โดยการดูดซับแรงงานจากภาคการผลิตต่างๆ เข้าสู่อุตสาหกรรม ขณะที่ในประเทศไทยช่วงต้นทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533) ความต้องการแรงงานมีมาก จนทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน ส่งผลให้ค่าจ้างพุ่งสูงขึ้นทั้งในภาคเมืองและชนบท ประเทศไทยจึงต้องประสบกับการเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ในช่วงนี้ โดยจากทุกดัชนีที่ใช้ในการศึกษา พบว่า การกระจายรายได้แยลงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2524 – 2535 โดยความสำเร็จของไต้หวัน เกิดจากการมีแรงงานที่เพียงพอ และเป็นแรงงานที่มีการศึกษา ขณะที่ของไทยแรงงานที่มีการศึกษามีจำกัด เช่นเดียวกับในงานของ Motonishi (2006) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2541 โดยพบว่า ปัจจัยด้านภาคการผลิต (Sectoral factor) มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของความไม่เท่าเทียมในช่วงนี้อย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรในผลิตภัณฑ์รวมของประเทศ (GDP) ลดลงจากร้อยละ 27 ในปี พ.ศ. 2537 เหลือร้อยละ 12 ในปี พ.ศ. 2541 แต่แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศยังอยู่ในภาคเกษตรถึงร้อยละ 51 ของกำลังแรงงานทั้งหมดในปี พ.ศ. 2541 และในงานของ Kahya (2012) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตกับการกระจายรายได้และความยากจนในอาเซียน 4 ประเทศรวมทั้งประเทศไทย โดยกรณีของประเทศไทยศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2524 – 2552 ได้ผลสอดคล้องกับ Motonishi (2006) โดยพบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตส่งผลต่อการ

<sup>11</sup> The World Bank (2011)

กระจายรายได้ โดยศึกษาทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่ภาคการบริการ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงการผลิตจากอุตสาหกรรมไปสู่การบริการ ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยลดลง และการจ้างงานในภาคบริการช่วยแก้ปัญหาความยากจนลงด้วย แต่แม้ว่าความยากจนจะลดลง สัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกลับยังคงมีสัดส่วนที่สูง ซึ่งแสดงว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมหรือบริการเพื่อแก้ปัญหาการจ้างงานและความยากจน อย่างไรก็ตาม นอกจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตที่ส่งผลต่อการกระจายรายได้ในช่วงนี้แล้ว Motonishi (2006) ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาด้านการเงิน (Financial development) และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันในช่วงนี้ด้วย

Ikemoto and Uehara (2000) ได้สรุปว่าระหว่างทศวรรษ 1980 (พ.ศ. 2523) ถึง ปี 1992 (พ.ศ. 2535) ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มสูงขึ้นแต่หลังปี 1992 (พ.ศ. 2535) ไม่มีความชัดเจนว่าความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้นหรือลดลง เนื่องจากเครื่องมือในการวัดความไม่เท่าเทียมที่ต่างกันทำให้ได้ผลที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม สามารถระบุได้ว่าต้นทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533) นั้นประเทศไทยอยู่ในจุดที่เป็นจุดวกกลับ (Turning Point) ของ Inverted U-shape ตาม Kuznets hypothesis แล้ว ซึ่งงานวิจัยของ Kahya (2012) ไม่ได้มีการทดสอบสมมติฐานนี้

ในส่วนของความแตกต่างระหว่างภูมิภาคงานวิจัยของ Ikemoto and Uehara (2000) พบการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุดร้อยละ 10 แรก หรือประมาณ 6 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับประชากรในกรุงเทพมหานครขณะนั้น ที่มีระดับรายได้สูงกว่าส่วนอื่นๆ ของประเทศ ดังนั้น กวาร์ร้อยละ 30 ของประชากรกรุงเทพมหานครหรือ ประมาณ 2 ล้านคน เป็นกลุ่มคนที่ร่ำรวยร้อยละ 10 แรก หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็นกลุ่มชนชั้นกลาง ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงที่เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเป็นกลุ่มที่ตื่นตัวกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงปี พ.ศ. 2535 ขณะที่ส่วนแบ่งรายได้ของประชากรในชั้นรายได้อื่นๆ ที่เหลือลดลง ซึ่งแสดงว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ที่เพิ่มขึ้น เกิดจากการที่ประชากรในชั้นรายได้บนสุดมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะที่ชั้นรายได้อื่นๆ มีรายได้ลดลง โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2531 ซึ่งตัวเลขอัตราการเติบโตเป็นเลขสองหลัก (Two-digit economic growth) เท่ากับว่าการเติบโตที่สูงนี้มีเฉพาะชนชั้นร่ำรวยในกรุงเทพมหานครเท่านั้นที่ได้ประโยชน์

เช่นเดียวกับกับงานวิจัยของ Kahya (2012) ที่พบว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ในชั้นบนสุดร้อยละ 20 แรก มีส่วนแบ่งรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 50.7 เป็นร้อยละ

ละ 54.4 ขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 สุดท้าย มีส่วนแบ่งรายได้ลดลงจาก ร้อยละ 6.1 เป็นร้อยละ 5.4 ในช่วง พ.ศ. 2531 – 2535 ส่วนงานของ Motonishi (2006) พบว่าความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค (Inter-regional inequality) เพิ่มขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1980 (พ.ศ. 2523) ถึงต้นทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533) หลังจากนั้นก็จะลดลงซึ่ง Motonishi (2006) เห็นว่าเกิดจากการที่พื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยตรงก่อนภูมิภาคอื่นๆ และภายหลังภูมิภาคอื่นๆ จึงค่อยๆ ได้ประโยชน์ต่อจากกรุงเทพมหานคร หรือในงานของ Ikemoto and Uehara (2000) เห็นว่าช่องทางของการกระจายผลประโยชน์ของความมั่งคั่งจากบนลงล่าง (Trickle-down effect) ที่ความเจริญของกรุงเทพมหานครจะกระจายไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศเช่น แรงงานจากภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะชนบทต้องอพยพมาทำงานในกรุงเทพมหานคร หรือพื้นที่เมืองแล้วส่งเงินรายได้กลับไปยังชนบท เมื่อกรุงเทพมหานครแออัดมากขึ้นและระดับราคาค่าจ้างสูงขึ้น ก็จะมีการเคลื่อนย้ายการลงทุนไปภูมิภาคอื่น หรือการที่รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้แก่ภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งในอนาคตก็จะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้น ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2535 ช่องว่างทางรายได้ระหว่างกรุงเทพมหานครและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดนั้นมีสัดส่วน 100 ต่อ 22<sup>12</sup> ในส่วนของรายได้ต่อหัวของครัวเรือนถือว่ากว้างที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียน ขณะที่หากมองในแง่ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวจะพบว่า มีช่องว่างทางรายได้เป็น 9 ต่อ 1 ซึ่งเป็นช่องว่างทางรายได้ของภูมิภาคที่ใหญ่มาก แต่อย่างไรก็ตาม ช่องว่างทางรายได้ระหว่างภูมิภาคนี้ดูเหมือนจะเล็กลงในช่วงหลังปี พ.ศ. 2537 และในปี พ.ศ. 2531 สัดส่วนช่องว่างทางรายได้ระหว่างกรุงเทพมหานครกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็น 100 ต่อ 27<sup>13</sup>

### 3.2.3 งานศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

วิกฤตการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 นั้น ถือได้ว่าเป็นการดัดฟันประเทศไทยในการก้าวขึ้นเป็นเสือตัวที่ห้าของเอเชีย และได้ทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจติดลบร้อยละ 7.6 ในปี พ.ศ. 2541 โดยที่ผ่านมามีตัวเลขรายได้ต่อหัวประชากรของไทยและอัตราการเติบโตของรายได้ต่อหัวของประชากรนั้นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โดยปี พ.ศ. 2532 เป็นปีที่มีค่าสูงที่สุดก่อนที่จะตกต่ำที่สุดในปี พ.ศ. 2541 และค่อยๆ เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2542 โดยในช่วง พ.ศ. 2524 –

<sup>12</sup> สัดส่วนในปี 1981 (พ.ศ. 2524) เป็น 100 ต่อ 35. (Ikemoto and Uehara, 2000)

<sup>13</sup> ทั้งนี้ ความแตกต่างของการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างไทยกับไต้หวัน และเป็นสิ่งที่ทำให้ไต้หวันประสบความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตไปพร้อมกับการกระจายรายได้ คือ ความแตกต่างในเรื่องช่องว่างทางรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท และความแตกต่างในเรื่องแรงงานที่ไม่มีทักษะกับแรงงานที่มีทักษะ. เรื่องเดียวกัน.

2540 สถานการณ์การกระจายรายได้นั้น ถือว่าเป็นช่วงที่ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดจนกระทั่งเกิดวิกฤตขึ้น

สถานการณ์ด้านความยากจนและการกระจายรายได้ที่ศึกษาคาบเกี่ยวช่วงเวลาก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ ระหว่างมีวิกฤตเศรษฐกิจ และหลังผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจ มีงานศึกษาสองชิ้นที่มีลักษณะคล้ายกันได้แก่ Nopkhun (2005) ซึ่งศึกษาโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจและความแตกต่างระหว่างภูมิภาคของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2524 – 2546 และ งานศึกษาของ Warr (2004) ที่ศึกษาโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการลดความยากจนในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2494 – 2546 ซึ่งเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมช่วงเวลาก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ระหว่างวิกฤต และช่วงที่เศรษฐกิจกำลังฟื้นตัว

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาของ Ikemoto and Uehara (2000) Krongkaew and Kakwani (2003) Kahya (2012) Jitsuchon (2006) สมชัย จิตสุชน (2546) และสมนึก สมชัยกุลทรัพย์ (2547) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการกระจายรายได้ในช่วงก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และ Phongpaichit and Benyaapikul (2012) ศึกษาภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วย ทั้งนี้ งานวิจัยเหล่านี้ ได้ให้ภาพของสถานการณ์การกระจายรายได้ที่คล้ายกันคือ ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้เพิ่มขึ้น และวิกฤตเศรษฐกิจได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ลดลง ขณะที่หลังวิกฤตเศรษฐกิจความไม่เท่าเทียมกันของรายได้กลับมีมากขึ้น โดยสมชัย จิตสุชน (2546) ซึ่งศึกษาการกระจายรายได้ และความยากจนช่วงปี พ.ศ. 2536 – 2545 ระบุว่าสัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด แต่หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจพบว่าสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2543 ชนบทมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 19.2 ของประชากรในชนบท และเขตเมืองมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 5.5 ของประชากรในเขตเมือง ขณะที่ภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุดคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสัดส่วนคนจนในเขตเมืองร้อยละ 9.5 และสัดส่วนคนจนในเขตชนบทร้อยละ 17.2 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาช่องว่างความยากจนและดัชนีชี้วัดความรุนแรงของปัญหาความยากจนพบว่า ช่องว่างความยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจนมีแนวโน้มลดลงแต่กลับเพิ่มขึ้นอีกในปี พ.ศ. 2543 หลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่เขตชนบทของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีสัดส่วนคนจนต่ำกว่าเขตเมืองของกรุงเทพมหานคร แต่กลับมีช่องว่างความยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจนสูงกว่าเขตเมือง

สมนึก สมชัยกุลทรัพย์ (2547) ศึกษาการจำแนกองค์ประกอบแหล่งที่มาของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของประเทศไทย เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 โดยการจำแนกองค์ประกอบแหล่งที่มาของความไม่เท่าเทียมกันตาม

แหล่งที่มาของรายได้ และตามลักษณะกลุ่มย่อยประชากร ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ทำการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2539 เป็นตัวแทนข้อมูลในช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและใช้ข้อมูลในปี พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2543 เป็นตัวแทนข้อมูลในช่วงหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้โดยรวมของทั่วราชอาณาจักร เมื่อคำนวณจากดัชนี The Square Coefficient of Variation ในปี พ.ศ. 2539 (ตัวแทนช่วงก่อนการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ) มีค่าเท่ากับ 2.2133 ลดลงเหลือ 2.0831 (ร้อยละ 5.88) ในปี พ.ศ. 2541 และเพิ่มขึ้นเป็น 2.1453 (ร้อยละ 2.99) ในปี พ.ศ. 2543 และเมื่อคำนวณดัชนี Shorrocks และ Variance of Log Income พบว่า มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงลักษณะเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า การกระจายรายได้ช่วงหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจมีแนวโน้มแย่ลง และการศึกษาการจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้พบว่า ช่วงก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ (ปี พ.ศ. 2539) และช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจใหม่ๆ (ปี พ.ศ. 2541) รายได้สุทธิจากการทำธุรกิจที่มีใช้การเกษตรมีความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด โดยมีสัดส่วนในความไม่เท่าเทียมกันโดยรวมสูงถึงร้อยละ 58.29 และ 53.28 ตามลำดับ รองลงมาคือค่าจ้างและเงินเดือนมีความไม่เท่าเทียมกันร้อยละ 20.35 และ 26.49 ตามลำดับ ส่วนแหล่งรายได้อื่นๆ มีความไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างน้อย ขณะที่ในปี พ.ศ. 2543 พบว่า ค่าจ้างและเงินเดือนเป็นแหล่งรายได้ที่มีความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุดร้อยละ 33.75 รองลงมาคือ รายได้สุทธิจากการทำธุรกิจที่มีใช้การเกษตรมีความไม่เท่าเทียมกันร้อยละ 16.64 ส่วนแหล่งรายได้อื่นๆ มีความไม่เท่าเทียมกันน้อยมาก

เช่นเดียวกันกับ Ikemoto and Uehara (2000) ที่พบว่าการเปลี่ยนแปลงในดัชนีจีพีพีลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2535 – 2537 จาก 0.507 เป็น 0.495 แต่กลับเพิ่มขึ้นอีกครั้งเป็น 0.522 ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งขัดแย้งกับ Kuznets hypothesis และเป็นสาเหตุทำให้ความเหลื่อมล้ำไม่ลดลงในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองเช่นในอดีตหรือญี่ปุ่น

อย่างไรก็ดี งานวิจัยที่ดูเหมือนจะเป็นข้อสรุปลักษณะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจระหว่างช่วงเวลาก่อนวิกฤต ระหว่างวิกฤต และหลังวิกฤตได้ดีคืองานของ Krongkaew and Kakwani (2003) โดยได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของการกระจายรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดสี่ทศวรรษของการพัฒนาประเทศไทย (ปี พ.ศ. 2503 - 2543) ว่าเป็นการได้อย่างเสียอย่าง (Trade off) ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้อย่างชัดเจน โดยเมื่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง ความยากจนจะลดลง แต่ความไม่เท่าเทียมกันจะสูง นั่นเท่ากับว่า ผลของการเติบโตทางเศรษฐกิจถูกหักล้างหรือแลกกับความไม่เท่าเทียมกันที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังได้สรุปว่า สาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนี้เนื่องจากโครงสร้างผลตอบแทนของปัจจัยที่ไม่เท่า

เทียมกันซึ่งเกิดจากความไม่สมบูรณ์ของตลาดและการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม อันเป็นผลมาจากปัญหา การถือครองที่ดินที่ทำให้ความมั่งคั่งกระจุกตัวเป็นปัญหาความไม่เท่าเทียมเรื้อรัง ซึ่งไม่สามารถ เปลี่ยนแปลงได้เพราะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการเมือง การบริหาร และผู้ผลิตนโยบายของประเทศ ส่วนในงานของ Phongpaichit and Benyaapikul (2012) ที่ศึกษาช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูจนถึง ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ช่วยให้ภาพระยะยาวหลังปี พ.ศ. 2546 ได้ชัดเจนขึ้นคือ ความยากจนซึ่งวัดโดย ส่วนแบ่งรายจ่ายด้านการบริโภคของประชากรร้อยละ 20 แรกที่มีรายจ่ายสูงสุด ลดลงจากร้อยละ 50.05 ในปี พ.ศ. 2539 เป็นร้อยละ 46.68 ในปี พ.ศ. 2553 ขณะที่ส่วนแบ่งรายจ่ายด้านการบริโภค ของประชากรร้อยละ 20 ที่มีรายจ่ายต่ำสุด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.10 ในปี พ.ศ. 2539 เป็นร้อยละ 6.76 ในปี พ.ศ. 2553 นอกจากนี้ แนวโน้มสัดส่วนคนยากจนต่อประชากรทั้งหมดลดลงอย่างต่อเนื่อง หลังปี พ.ศ. 2543 และในปี พ.ศ. 2553 เหลือเพียงร้อยละ 7.7 ของประชากร แต่ความไม่เท่าเทียมกัน ยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ด้านความแตกต่างระหว่างภูมิภาค ผลการประเมินการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของ สมชัย จิตสุชน (2546) พบว่า ดัชนีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี พ.ศ. 2536 – 2543 และปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายความเจริญคือ ความไม่เท่า เทียมกันระหว่างภูมิภาค โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและภาคตะวันออก เป็นเพียงสอง ภูมิภาคที่มีดัชนีความไม่เท่าเทียมกันเป็นบวก ขณะที่ภาคอื่นๆ มีค่าเป็นลบทั้งหมด แสดงว่ามีการ กระจุกตัวของความเจริญในสองภูมิภาคนี้ ส่วน Ikemoto and Uehara (2000) พบว่า ความแตกต่าง ของช่องว่างรายได้ระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบทในประเทศไทยมีแนวโน้มเดียวกันกับความแตกต่าง ระหว่างกรุงเทพมหานครกับภูมิภาคอื่นๆ

โดยสรุป สถานการณ์ความยากจนและการกระจายรายได้ของไทยตลอดห้าทศวรรษ พบว่า ความยากจนและสัดส่วนคนจนต่อประชากรทั้งหมดลดลงอย่างต่อเนื่องตามความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ ยกเว้นในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจที่ความยากจนและสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้น แต่ภายหลัง เศรษฐกิจฟื้นตัวแล้วความยากจนและสัดส่วนคนจนลดลงมาเรื่อยๆ จนได้รับการเลื่อนระดับจาก ประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับล่าง เป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง ขณะเดียวกันความ ไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้กลับเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้ามเสมอ แม้ว่าวิกฤต เศรษฐกิจจะทำให้ช่องว่างทางรายได้ลดลง แต่เมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวแล้ว ความไม่เท่าเทียมกันก็กลับเพิ่ม มากขึ้น โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างกรุงเทพมหานครกับภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตลอดห้าทศวรรษของการพัฒนาประเทศ

### 3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทย

จากภาพรวมสถานการณ์ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เราจะพบว่า ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ตลอดมานับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) โดยที่ผ่านมามีปัญหานี้ได้รับความสนใจมากขึ้น นอกเหนือจากปัญหาความยากจนที่เป็นที่สนใจมายาวนาน ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตถึงจุดที่เป็นจุดวกกลับตาม Kuznets hypothesis แล้วก็ตาม ทำให้มีการศึกษาว่าเหตุใดจึงเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้น ปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างของการกระจายรายได้ ที่ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จในการลดความไม่เท่าเทียมกันเช่นญี่ปุ่นหรือไต้หวัน ตามที่ปรากฏในงานศึกษาของนักวิชาการด้านเศรษฐกิจที่ผ่านมา สามารถแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยได้ดังนี้<sup>14</sup>

#### 3.3.1 ปัจจัยทางด้านภูมิภาค

จากงานวิจัยด้านความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) เป็นต้นมาจะพบว่า ความไม่เท่าเทียมกันที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยเหล่านั้น และเป็นปัญหาสำคัญที่ยังแก้ไขได้ไม่ประสบความสำเร็จนักคือ ความไม่เท่าเทียมกันของการพัฒนาระหว่างภูมิภาค ซึ่งส่งผลต่อช่องว่างทางรายได้ระหว่างภูมิภาคด้วย ส่วนสำคัญอยู่ที่ช่องว่างระหว่างกรุงเทพมหานครและภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งปกติจะแบ่งออกเป็น 5 ภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้<sup>15</sup> โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งอยู่ในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง และเป็นช่วงที่ช่องว่างทางรายได้ระหว่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือกว้างที่สุด เมื่อวัดจากรายได้ครัวเรือนต่อหัวเป็นสัดส่วน 100 ต่อ 22 ซึ่งกว้างมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ และช่วงเวลาดังกล่าวนี้อเองที่การเติบโตทางรายได้ของประชากรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเติบโตอย่างรวดเร็วมากกว่าภูมิภาคอื่นๆ ในอัตราร้อยละ

<sup>14</sup> ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งประเภทปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้โดยปรับตามงานของ สมนึก สมชัยกุลทรัพย์ (2547) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าวิธีการแบ่งองค์ประกอบแหล่งที่มาของความไม่เท่าเทียมกันเพื่อศึกษาค่อนข้างละเอียดกว่างานชิ้นอื่นๆ ทั้งการจำแนกองค์ประกอบตามแหล่งที่มาของรายได้ และตามกลุ่มประชากร ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้ได้ เนื่องจากมีความครอบคลุม เป็นหมวดหมู่ชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย โดยเฉพาะการจำแนกองค์ประกอบตามกลุ่มประชากร เป็นปัจจัยด้านภูมิภาคหรือทำเลที่ตั้ง ปัจจัยด้านประชากร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน ซึ่งงานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้จัดแบ่งปัจจัยออกเป็นหมวดหมู่

<sup>15</sup> Ikemoto and Limskul (1987)



10.2 ระหว่างปี พ.ศ. 2504 – 2543<sup>16</sup> นอกจากนี้ เมื่อวัดโดยผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ระหว่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในสัดส่วน 9 ต่อ 1 ในปี พ.ศ. 2535<sup>17</sup> ทั้งนี้ นับตั้งแต่เริ่มต้นการพัฒนาประเทศในปี พ.ศ. 2504 การพัฒนาอุตสาหกรรมก็กระจุกตัว อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และหลังจากนั้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑลก็กลายเป็น จุดหมายปลายทางของแรงงานอพยพจากภูมิภาคอื่นๆ โดย Kittiprapas (1999) พบว่า ในปี พ.ศ. 2531 กรุงเทพมหานครมีสัดส่วนประชากรกว่าร้อยละ 72.34 ของประชากรในเขตเมืองทั้งหมด นอกจากนี้ ระหว่างปี พ.ศ. 2518 – 2523 มากกว่าครึ่งของประชากรในเขตเมืองของประเทศ อพยพ เข้าสู่ตัวเมืองกรุงเทพมหานครและภาคกลาง

อย่างไรก็ดี ปัจจัยทางด้านภูมิภาคนั้นสัมพันธ์กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนั้นๆ ด้วย โดยจะเห็นว่า ภูมิภาคที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาอุตสาหกรรม จะเป็นภูมิภาคที่ประชากรมีรายได้มาก และความยากจนต่ำ เช่นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคกลาง ภาคตะวันออก ซึ่งช่วยดึงดูด แรงงานจากภูมิภาคที่พึ่งพิงการเกษตรและรายได้ต่ำ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็น ภูมิภาคที่ยากจนที่สุดเข้ามาสู่ภูมิภาคนั้นๆ ซึ่งข้อค้นพบในงานศึกษาของ Ikemoto and Limskul (1987) Kittiprapas (1999) และ Motonishi (2006) ได้ช่วยยืนยันความสำคัญของปัจจัยนี้

### 3.3.2 ปัจจัยทางด้านประชากร

ปัจจัยทางด้านประชากร เป็นตัวที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะประชากรศาสตร์ ของครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลความแตกต่างของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแทนความแตกต่างของครัวเรือน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อความสามารถในการหารายได้และโอกาสในการทำงานของครัวเรือน ทำให้มีความแตกต่างในระดับรายได้ เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ และมาตรฐานการครองชีพของ ประชากร โดยลักษณะปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ การศึกษา อายุ เพศ อาชีพที่ทำว่าอยู่ในภาคการผลิตใด ซึ่งงานศึกษาส่วนใหญ่ให้น้ำหนักกับระดับการศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตัวกำหนดผลิต ภาพของแรงงานที่แตกต่างกัน อันนำไปสู่การได้รับผลตอบแทนจากการลงแรงทำงานที่แตกต่างกัน ด้วย

โดยจากงานวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวข้องกับการกระจายรายได้ในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อการกระจายรายได้ในประเทศไทยมากที่สุด ซึ่งในงานของ Sujitprapakorn (2004) ที่ศึกษาบทบาทของการศึกษา ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา และคุณภาพ

<sup>16</sup> Krongkaew and Kakwani (2003)

<sup>17</sup> Ikemoto and Uehara (2000)

การศึกษาที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลรายจังหวัด เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาและความไม่เท่าเทียมกันในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2541 พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2545 พบว่า การสำเร็จการศึกษาและค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา มีความสัมพันธ์กับดัชนีจีพี ซึ่งแสดงถึงบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ โดยความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนปีที่ศึกษาโดยเฉลี่ย (Average year of schooling) และดัชนีจีพีเป็นบวก หมายความว่า การสำเร็จการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับสมมติฐาน แต่ถือว่างานชิ้นนี้เป็นงานชิ้นแรกๆ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของการศึกษาในแง่ของการขยายการศึกษา ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาและคุณภาพการศึกษา ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ในประเทศไทย โดยผลการศึกษายืนยันว่า คราวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถเข้าถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นได้มากกว่าคราวเรือนยากจน ซึ่งเป็นผลทำให้มีช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น ดังนั้น เมื่อไหร่ก็ตามที่คนยากจนส่วนใหญ่เข้าถึงการศึกษาในระดับสูงมากขึ้น ก็จะมีผลทำให้มีความเท่าเทียมทางรายได้มากขึ้น (การกระจายรายได้ดีขึ้น)

อย่างไรก็ดี งานของ Sarntisart (1996) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการขยายการศึกษาต่อการกระจายรายได้ในส่วนของค่าจ้างและเงินเดือนในประเทศไทยปี พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2535 โดยใช้การวิเคราะห์แบบแยกองค์ประกอบ (Decomposition analysis) และดัชนี Shorrocks order 2 มีการค้นพบที่สำคัญและลงลึกกว่างานของ Sujitprapakorn (2004) คือ การแยกวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมกันตามแหล่งรายได้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ประเภทค่าจ้างและเงินเดือนที่แรงงานได้รับ ซึ่งหากการได้รับการศึกษามีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ก็จะช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันในค่าจ้างและเงินเดือนลงได้ร้อยละ 30 ซึ่งเมื่อคำนวณแล้ว เท่ากับลดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ลงร้อยละ 6 แต่การขยายโอกาสทางการศึกษาสามารถเป็นได้ทั้งตัวที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันทางรายได้ (Income equalizer) และ เป็นตัวที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ (Income disequaliser) ได้ด้วยเช่นกัน ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อแรงงาน โดยถ้าอุปสงค์ของแรงงานที่จบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นมากจนมีการขยายการศึกษาไปสู่ระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้น ก็จะทำให้ความไม่เท่าเทียมด้านรายได้มากขึ้นด้วย ดังนั้น จึงเสนอว่าควรจะให้ความสำคัญกับการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษา เพราะสองกลุ่มนี้ไม่มีผลกระทบด้านลบต่อการกระจายรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Sujitprapakorn (2004) ที่ระบุว่า หากมีแรงงานที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่าระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมศึกษามากขึ้นก็จะทำให้การสำเร็จการศึกษานำไปสู่การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้นด้วย

ทั้งนี้ งานศึกษาของ Sarntisart (1996) มีข้อเด่นตรงที่ศึกษาบทบาทของการขยายโอกาสทางการศึกษาต่อการกระจายรายได้โดยเฉพาะต่อค่าจ้างและเงินเดือนโดยตรง ทำให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความชัดเจนว่า รัฐควรจะสนับสนุนการศึกษาในระดับใดที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมมากขึ้น นอกเหนือจากข้อเด่นเรื่องผลการศึกษาที่บ่งชี้ว่า การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของแรงงาน ซึ่งแสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ชัดเจนจากข้อมูลในช่วงที่ทำการศึกษาแล้ว ยังถือได้ว่างานศึกษาชิ้นนี้เป็นงานยุคบุกเบิกที่ได้รับการอ้างอิงในงานศึกษาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการศึกษากับการกระจายรายได้ในระยะต่อมาเกือบทุกงาน

งานศึกษาของทั้ง Sarntisart (1996) และ Sujitprapakorn (2004) มีส่วนที่เหมือนกันคือ เป็นการมองแหล่งที่มาของรายได้จากเงินเดือนและค่าจ้าง ซึ่งแม้ว่าในงานของ Sujitprapakorn (2004) จะไม่ได้รับบุชต์เจนนงานของ Sarntisart (1996) ว่าศึกษาในส่วนของรายได้ที่เป็นเงินเดือนและค่าจ้าง แต่การใช้ข้อมูลการศึกษาของลูกจ้างที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปเพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดในแต่ละระดับการศึกษาเทียบกับจำนวนแรงงานทั้งหมด ก็เท่ากับเป็นการศึกษาบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการกระจายรายได้ในภาคการผลิตที่ระดับการศึกษามีความสำคัญ เช่น ภาคการผลิตอุตสาหกรรม ภาคบริการ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปได้ว่าการจ้างงานในภาคเกษตรระดับการศึกษาอาจจะไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการกำหนดค่าจ้างหรือเงินเดือนก็เป็นได้

ขณะที่มัทยา บุตรงาม (2555) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์แบบสองทิศทางระหว่างความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้และความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา แตกต่างจากการศึกษาที่ผ่านมาที่เป็นการศึกษาเพียงทิศทางเดียว และส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษาที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้เช่นเดียวกับงานของ Sarntisart (1996) และ Sujitprapakorn (2004) โดยการศึกษาของ มัทยา บุตรงาม (2555) ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษาและความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ มีความสัมพันธ์กันในสองทิศทาง โดยเมื่อความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้เพิ่มขึ้นด้วย ขณะเดียวกันหากความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้เพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษาเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษา ปีการศึกษาเฉลี่ย และสัดส่วนผู้ประกอบการต่ออุตสาหกรรม ทั้งนี้ งานของ มัทยา บุตรงาม (2555) พบว่า ปีการศึกษาเฉลี่ยมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความไม่เท่าเทียมกัน โดยเมื่อปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ Sujitprapakorn (2004)

นอกจากนี้ Boonyamanond (2007) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการกระจายรายได้และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทั้งนี้ ในส่วนของปฏิสัมพันธ์ในทางอ้อมนั้น ปัจจัยทางด้านประชากรหรือทุนมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการลดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเป้าหมายด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย โดยหากสามารถยกระดับการพัฒนาทุนมนุษย์ให้เท่าเทียมกันมากขึ้น ก็จะทำให้การกระจายรายได้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้น และทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ ก็สามารถสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้เพิ่มขึ้นได้ด้วย ซึ่งหัวใจสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ก็คือการศึกษา และสุขภาพ ซึ่งถึงแม้ว่าข้อค้นพบของการศึกษานี้จะพบว่า จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยมีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันเช่นเดียวกับ มัทยา บุตรงาม (2555) และตรงข้ามกับผลการศึกษาของ Sujitprapakorn (2004) แต่สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญก็คือคุณภาพของการศึกษา เพราะการที่ประชาชนมีจำนวนปีการศึกษาที่สูงขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่ได้หมายความว่า จะเป็นประชากรที่มีศักยภาพในการผลิตเท่าเทียมกัน และจะได้รับโอกาส ค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน トラบไคที่ยังมีความแตกต่างทางด้านคุณภาพการศึกษาระหว่างพื้นที่ต่างๆ อยู่ ดังนั้น ความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยรักษาเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตควบคู่กับการสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมด้วย นอกเหนือจากการศึกษาแล้วสุขภาพก็เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ โดย Boonyamanond (2007) พบว่า ในพื้นที่ที่ประชากรมีรายได้ต่อหัวสูงการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพก็จะดีกว่าพื้นที่ที่ประชากรมีรายได้ต่อหัวต่ำ ซึ่งพบว่าสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความไม่เท่าเทียมกัน

ดังนั้น ข้อสรุปจากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านประชากรที่ผ่านมาพบว่า การศึกษาเป็นได้ทั้งตัวเพิ่มหรือลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ซึ่ง Sarntisart (1996) พบว่า ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาและความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อแรงงาน และ Boonyamanond (2007) พบว่า ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของคุณภาพการศึกษาในแต่ละพื้นที่ด้วย โดยทั้งการศึกษาและสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ด้วย

### 3.3.3 ปัจจัยทางด้านนโยบาย

ปัจจัยทางด้านนโยบายได้แก่ การจัดสรรงบประมาณภาครัฐ และการใช้เครื่องมือทางภาษี ที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกัน โดยด้านรายจ่ายภาครัฐคือการจัดสรรงบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐานงานศึกษาของ Kittiprapas (1999) ระบุว่า เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่สมดุล การกระจายโครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่ไม่เท่าเทียมระหว่างภูมิภาคต่างๆ อาทิ พลังงาน น้ำประปา

โทรศัพท์ และถนนหนทาง นำไปสู่การเติบโตที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีการบริโภคโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้มากที่สุด และได้รับการอุดหนุนจากรัฐให้ได้รับบริการสาธารณะที่ดีกว่าด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่า อาทิ บริการด้านสาธารณสุข การศึกษา และการคมนาคมที่สะดวกมากที่สุด ซึ่งสาเหตุที่การจัดสรรการลงทุนสาธารณะกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร เป็นผลจากการรวมศูนย์อำนาจรัฐไว้ที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์รวมของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ นั้นเอง โดยสามารถแก้ไขได้ด้วยการเพิ่มอำนาจในการบริหารจัดการตัวเองให้แก่ท้องถิ่น หรือการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ ความไม่เท่าเทียมด้านนโยบายส่งเสริมการผลิตยังส่งผลอย่างสำคัญต่อความไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย ซึ่ง Kittiprapas (1999) พบว่า เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผู้กำหนดนโยบายให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตร นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 (พ.ศ. 2503) ซึ่งเป็นช่วงที่ต้องกระตุ้นการเติบโตในภาคอุตสาหกรรม โดยการปกป้องอุตสาหกรรมบางประเภทด้วยการตั้งกำแพงภาษีนำเข้า ระหว่างการใช้นโยบายส่งเสริมการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า นอกจากนี้ ยังมีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการส่งออกด้วยการจูงใจและอุดหนุนผู้ผลิตภาคอุตสาหกรรมด้วย ขณะเดียวกันก็ทำร้ายภาคเกษตรโดยการเก็บภาษีส่งออกข้าว ซึ่งเท่ากับเป็นการทำร้ายภูมิภาคอื่นๆ ที่ยังพึ่งพิงการเกษตร โดยเฉพาะภูมิภาคที่ผลิตข้าวเป็นอาชีพหลักด้วย ขณะที่อรกช เก็จพิรุฬห์ (2541) ซึ่งศึกษาผลของการขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ พบว่า การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและโดยเฉพาะอุตสาหกรรมเพื่อการผลิต เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้โดยรวมเพิ่มสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม นอกจากการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ หรือระหว่างภาคการผลิตจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ เช่นในการศึกษาของ Kittiprapas (1999) และอรกช เก็จพิรุฬห์ (2541) แล้ว ความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ก็นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรรงบประมาณด้วย ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการเข้าถึงบริการสาธารณะหรือสวัสดิการของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน

โดยผลการวิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณรายจังหวัดของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2552 ของกานต์ จันทร์วิทยานุชิต (2553) พบว่า จังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวประชากรสูงจะได้รับการจัดสรรงบประมาณมากกว่าจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวประชากรต่ำ ดังนั้น จังหวัดเหล่านี้จะมีบริการสาธารณะที่ดีกว่า ขณะเดียวกันจังหวัดที่มีรายจ่ายภาษีต่อหัวสูง จะได้รับการจัดสรรงบประมาณสูงกว่าจังหวัดที่มีรายจ่ายภาษีต่อหัวต่ำด้วย ซึ่งผลการศึกษานี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละสังคม หากมองบริการสาธารณะในแง่เดียวกับสินค้าและบริการของเอกชน การที่จังหวัดที่มีรายได้มาก และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงสมควรที่จะได้รับสินค้าและบริการมากก็สมเหตุสมผล แต่การ

จัดสรรงบประมาณลักษณะนี้จะไม่นำไปสู่การลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัด และจะทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ ในแง่ความหมายของภาษีอากรแล้ว ภาษีอากรคือ ทรัพยากรที่โอนจากภาคเอกชนแบบบังคับไปสู่ภาครัฐ เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของภาครัฐ โดยผู้เสียภาษีไม่จำเป็นต้องได้ประโยชน์ตามจำนวนเงินที่จ่าย<sup>18</sup> ดังนั้น ในแง่นี้ หากสังคมมีเป้าหมายจะลดความไม่เท่าเทียมกันลง จึงต้องไม่มองการจัดสรรงบประมาณในลักษณะสินค้าและบริการเอกชนดังกล่าวข้างต้น และควรจัดสรรงบประมาณตามความจำเป็นของแต่ละพื้นที่มากกว่า นอกจากนี้แล้วกานต์ จันทรวิทยานุชิต (2553) ยังพบว่า จังหวัดที่มีสัดส่วนรายได้จากภาคเกษตรมากจะได้รับจัดสรรงบประมาณมาก ซึ่งแสดงถึงการที่รัฐมีนโยบายลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคการผลิต และให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรมากขึ้น ซึ่งในแง่นี้จะช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันลงได้ เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศยังอยู่ในภาคเกษตรกรรม<sup>19</sup>

ขณะที่การใช้เครื่องมือทางภาษีหรือด้านรายได้ภาครัฐ นอกจากจะใช้เพื่อปกป้องหรือส่งเสริมการผลิตในสาขาใดสาขาหนึ่งซึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภาคการผลิตและระหว่างภูมิภาคแล้ว ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการลดความไม่เท่าเทียมกันและสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้อีกด้วย โดยรัฐบาลนำภาษีอากรที่จัดเก็บได้จากภาคเอกชนมาจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน เช่น การอุดหนุนการศึกษาและสาธารณสุขสำหรับคนยากจน การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การช่วยเหลือและชดเชยความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในกรณีต่างๆ เป็นต้น

ทั้งนี้ กรณีประเทศไทยการจัดเก็บภาษีอากรในงานศึกษาของ สมชัย จิตสุชน และคณะ (2552) ระบุว่า รายได้ภาษีของไทยยังอยู่ในระดับต่ำ ฐานภาษีหลักอยู่ที่ภาษีมูลค่าเพิ่มซึ่งเป็นภาษีทางอ้อม และภาษีเงินได้นิติบุคคลซึ่งเป็นภาษีทางตรง แต่ภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดาอย่างต่ำ เนื่องจากประเทศไทยมีสัดส่วนแรงงานนอกระบบสูง ทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ซึ่งแรงงานนอกระบบมักมีรายได้ที่ต่ำและไม่แน่นอน ทำให้ไม่เข้าข่ายต้องเสียภาษี หรือทำให้การประเมินรายได้ทำได้

<sup>18</sup> ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์ (2544)

<sup>19</sup> อย่างไรก็ตาม การที่งบประมาณมากขึ้นเท่าไร การกำกับดูแลการใช้งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญมากขึ้นเท่านั้นไม่ว่าจะเป็นงบประมาณด้านใด เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ประโยชน์จากการจัดสรรงบประมาณดังกล่าวอย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะความช่วยเหลือ สนับสนุนของรัฐต่อเกษตรกรที่มีแนวโน้มมากขึ้นไม่ว่าจะจากเหตุผลใดก็ตามผ่านโครงการต่างๆ ที่ผ่านมาซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่ดูเหมือนว่าภาคเกษตรยังคงมีปัญหา โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินเกษตรกรซึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น ดังนั้น การอุดหนุนระยะสั้นด้วยงบประมาณจำนวนมากอาจจะไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาในระยะยาว หรือหากอุดหนุนไปเรื่อยๆ นอกจากจะใช้งบประมาณมหาศาลแล้วยังทำให้ภาคเกษตรอ่อนแอลง จึงควรมีมาตรการระยะยาวที่เป็นการสนับสนุนด้านผลิตภาพและคุณภาพของสินค้าเกษตรร่วมกับมาตรการด้านราคาซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาได้ยั่งยืนกว่า

ยากลำบาก ประกอบกับการกระจายรายได้ที่มีความไม่เท่าเทียมกันสูง ทำให้ผู้มีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ที่ต้องชำระภาษีจำนวนมาก ในขณะที่รายได้จำนวนมากกระจุกตัวอยู่ในมือคนกลุ่มน้อย ซึ่งมีช่องทางในการเสียภาษีให้ต่ำหลายทาง เช่น การลดหย่อน หรือโยกย้ายฐานเงินได้ให้ไปฐานที่เสียภาษีต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ การพึงพิงรายได้จากภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีมูลค่าเพิ่มยังมีผลให้รายได้ภาษีรวมของไทยอ่อนไหวต่อภาวะเศรษฐกิจมาก เพราะฐานภาษีทั้งสองประเภทอ่อนไหวตามความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้ในภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำจะจัดเก็บภาษีได้น้อย ส่งผลให้รัฐบาลต้องตัดรายจ่ายที่จำเป็นลงโดยเฉพาะรายจ่ายด้านสังคมและสวัสดิการต่างๆ ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปสู่การแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันที่ต้องหยุดชะงักลงด้วย อย่างไรก็ตาม อัตราภาษีจากฐานรายได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากอัตราภาษีจากการใช้จ่าย (เช่น ภาษีมูลค่าเพิ่ม) มีอัตราคงที่ในขณะที่ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีลักษณะก้าวหน้า (Progressive)

การจัดเก็บภาษีทางตรง ซึ่งประกอบด้วยภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีเงินได้ปิโตรเลียมเพิ่มขึ้น ช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมและทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น โดยผลการศึกษาของศูนย์บริการวิชาการเศรษฐกิจศาสตร์ (2552) และ Boonyamanond (2007) พบว่า ภาษีทางตรงมีความสัมพันธ์กับการกระจายรายได้ในประเทศไทยเช่นเดียวกับผลการศึกษาของสมชัย จิตสุชน และคณะ (2552) ดังนั้น จึงเสนอให้มีการเพิ่มการจัดเก็บภาษีทางตรงในสัดส่วนที่มากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบัน โครงสร้างภาษีของไทยอิงภาษีทางอ้อมค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นภาษีการบริโภคและครัวเรือนยากจนมีการใช้จ่ายเงินเพื่อการบริโภคค่อนข้างสูง ดังนั้น ภาระภาษีด้านการบริโภคของคนจนจึงสูงกว่าคนรวย ส่งผลให้การกระจายรายได้ของคนในสังคมไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น กลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยต้องแบกรับภาระภาษีมากกว่ากลุ่มประชากรที่มีรายได้มากโดยเปรียบเทียบ และมีผลทำให้โครงสร้างภาษีของประเทศไทยมีลักษณะถดถอย (Regressive) ดังนั้น จึงควรปรับปรุงโครงสร้างภาษีอากรให้มีลักษณะก้าวหน้า (Progressive) ขึ้น หรือให้มีอัตราถดถอยที่ลดลง จะทำให้คนที่มีรายได้น้อยแบกรับภาระภาษีลดลง แต่อย่างไรก็ดี Boonyamanond (2007) เห็นว่า การเพิ่มภาระภาษีเงินได้ให้แก่เอกชนมากเกินไป จะส่งผลด้านลบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้เช่นกัน

นอกจากนี้ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐกิจศาสตร์ (2552) ซึ่งศึกษานโยบายและมาตรการทางการคลังเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ในประเทศไทย ในการลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ ได้เสนอแนะแนวทางที่น่าสนใจและเป็นประเด็นท้าทายในสังคมไทยคือ การขยายฐานภาษีที่อิงฐานทรัพย์สิน หรือภาษีกำไรจากการลงทุนในทรัพย์สิน ภาษีมรดก และภาษีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาษีทรัพย์สิน ได้แก่ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เนื่องจากจะมีส่วนช่วยให้เกิดการกระจายรายได้และการกระจายการถือครองทรัพย์สินที่เป็นธรรมมากขึ้น และยังเป็นการส่งเสริมการกระจายอำนาจทางการ

คลังไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย เนื่องจากเป็นภาษีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดเก็บได้เอง และสามารถนำรายได้จากภาษีไปพัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง

โดยสรุปแล้ว ปัจจัยที่ใช้อธิบายความแตกต่างของการกระจายรายได้ได้ชัดเจนและถูกใช้อธิบายความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศไทยมาตลอด ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านภูมิภาคหรือทำเลที่ตั้ง ปัจจัยด้านนโยบายการคลังและภาคการผลิตที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งด้วย นอกเหนือจากนี้แล้วปัจจัยอื่นๆ เป็นเพียงการศึกษาความเกี่ยวข้องของปัจจัยนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กับการกระจายรายได้หรือไม่ แต่ไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ใช้อธิบายการกระจายรายได้ ทั้งนี้ ความยากจนในประเทศไทยที่ผ่านมาจึงอธิบายได้จากการดูว่า แรงงานหรือครัวเรือนมีการศึกษาระดับใด อาศัยในภูมิภาคไหน ประกอบอาชีพในภาคการผลิตใด ซึ่งหากพิจารณาปัจจัยเหล่านี้แล้วดูว่าครัวเรือนที่ยากจนที่สุดของประเทศไทยเป็นอย่างไร ก็จะทำให้ภาพของครัวเรือนที่มีการศึกษาต่ำ ทำงานเป็นลูกจ้างของภาคเกษตรในพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยและไม่มีที่ดินทำกิน<sup>20</sup> ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ปัจจัยเหล่านี้ในการอธิบายปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน และศึกษาปัจจัยการพัฒนาด้านการคมนาคมว่ามีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความไม่เท่าเทียมกันในพื้นที่หรือไม่

### 3.4 การค้าชายแดน โครงสร้างพื้นฐาน กับการแก้ไขปัญหาความยากจน

ในประเด็นนี้หน่วยงานที่ทำการศึกษในพื้นที่อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงคือ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย โดย Stone et al. (2010) ได้ทำการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม โดยใช้ Multi-region general equilibrium model เพื่อวัดผลกระทบโดยการเชื่อมโยงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่ง การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการลดความยากจน ซึ่งเป็นผลจากการที่ต้นทุนการขนส่งลดลงและการเอื้ออำนวยความสะดวกทางการค้าที่มากขึ้น โดยใช้แบบจำลองที่เรียกว่า Global Trade Analysis Project (GTAP) ซึ่งต้องใช้ข้อมูลบัญชีประชาชาติของแต่ละประเทศหรือภูมิภาคจาก GTAP Database จาก การคาดการณ์ร้อยละการเปลี่ยนแปลงของความยากจนรายหัวของแต่ละประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง โดยการศึกษาที่ต้องการจะสื่อให้เห็นว่า โครงสร้างพื้นฐาน เป็นปัจจัยทางด้านต้นทุนที่สำคัญในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพราะในภูมิภาคที่กำลังพัฒนา ค่าใช้จ่ายด้านการประกันภัยจากการขนส่งสินค้าทางเรือมีอัตราสูงถึงร้อยละ 40 ของค่าใช้จ่ายด้านการขนส่ง ซึ่งมีนัยสำคัญอย่างยิ่งสำหรับ

<sup>20</sup> อย่างไรก็ดี งานของอัมมาร สยามวาลา (2547) ระบุว่า “ชนบทไทยจะมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมการที่เป็นสมมติฐานหลักของการเมืองไทย คือ ชนบท =เกษตรกรรม =ความยากจน น่าจะเป็นจริงน้อยลงอย่างน้อยก็ในส่วนที่ระบุว่าชนบทหรือเกษตรกรแล้วต้องยากจน”



อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ดังนั้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม จะช่วยลดต้นทุนการขนส่งในหลายๆ ช่องทาง ช่วยลดต้นทุนการจัดการด้านยานพาหนะ การบำรุงรักษา ยืดอายุการใช้งาน ลดเวลาการขนส่งลำเลียงและค่าใช้จ่ายด้านแรงงาน จัดการสินค้าคงคลังได้ดีขึ้น ปรับปรุงประสิทธิภาพโดยรวมให้ดีขึ้น เกิดการประหยัดจากขนาด โครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้นยังจำเป็นสำหรับอำนวยความสะดวกทางการค้าอีกด้วย ทั้งนี้ ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการลดความยากจน พบว่า การพัฒนาด้านการคมนาคมส่งผลดีอย่างมากต่อภาคการผลิตที่ไม่ใช่ภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะแรงงานที่มีทักษะฝีมือในประเทศกัมพูชาและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

รวมทั้งงานของ Edmonds and Fujimura (2008) ที่ศึกษาผลกระทบของโครงสร้างพื้นฐานด้านถนนหนทางที่มีต่อการค้าและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ก็พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการค้าในสินค้าทั้งส่งออกและนำเข้า นอกจากนี้งานของ Menon and Warr (2006) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับปรุงถนนกับความยากจนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า ต้นทุนการเดินทางที่ลดลงส่งผลต่อการลดความยากจนอย่างมีนัยสำคัญ และรูปแบบถนนก็เป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการลดต้นทุนการเดินทางด้วย และจากงานวิจัยของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียทั้งสามชิ้นนี้ พบว่า ความยากจนจะมีระดับที่สูงกว่าในพื้นที่ที่เป็น “Less integrated areas” หรือพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก เมื่อเทียบกับพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า “More connected areas” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีโอกาสด้านอาชีพที่มากกว่า การเข้าถึงสินค้าที่มีคุณภาพสูงกว่า และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดีกว่า รวมทั้งการมีเทคนิคการผลิตด้านการเกษตรที่ดีกว่าด้วย แต่กระนั้นปัญหาของการศึกษาที่เกิดขึ้นคือ การแยกผลได้จากการพัฒนาสะพานออกจากผลได้ของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศเป็นเรื่องยาก รวมทั้งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา โดยเฉพาะการค้าชายแดนที่ไม่ค่อยมีการบันทึกข้อมูลไว้อย่างถูกต้อง และการคำนวณระบบเป็นสิ่งที่ไม่สามารถนำมาประเมินได้ ทั้งนี้ แม้ว่างานของ Stone et al. (2010) จะค่อนข้างใกล้เคียงกับการศึกษาครั้งนี้ แต่แบบจำลองที่เรียกว่า Global Trade Analysis Project (GTAP) ต้องใช้ควบคู่กับ GTAP Database ซึ่งเป็นข้อมูลระดับประเทศหรือภูมิภาค จึงไม่เหมาะที่นำมาใช้สำหรับการศึกษาครั้งนี้ซึ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระดับจังหวัด

นอกจากนี้ Raychaudhuri and De (2010) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการค้า ความไม่เท่าเทียมกัน และโครงสร้างพื้นฐาน ว่ามีความเชื่อมโยงกันอย่างไร ส่งผลต่อกันและกันอย่างไร การค้าระหว่างประเทศและโครงสร้างพื้นฐานช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันได้หรือไม่ โดยใช้ Panel Data Regressions ในการศึกษาข้อมูลระหว่างประเทศในอาเซียน 14 ประเทศ ได้แก่ บังคลาเทศ จีน ฮองกง อินเดีย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย เนปาล ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ศรี

ลังกา ไทยและเวียดนามระหว่างปี พ.ศ. 2518 - 2549 งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อเด่นคือ การพิจารณาและอธิบายบทบาทของโครงสร้างพื้นฐานที่มีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ พบว่า การเปิดการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น จะทำให้มีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้นด้วย ขณะที่โครงสร้างพื้นฐานที่ดีจะช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันลง โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้นเพียงร้อยละ 1 จะช่วยลดความไม่เท่าเทียมลงได้ถึงร้อยละ 4 และคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญ หากคุณภาพไม่ดีก็จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ในประเทศที่จำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวและรายได้ต่อหัวสูง จะมีความไม่เท่าเทียมกันสูงด้วย และยังพบว่าโครงสร้างพื้นฐานไม่ได้มีบทบาทต่อการเพิ่มขึ้นของการเปิดการค้าระหว่างประเทศ เพราะปัจจัยที่ส่งผลอย่างสำคัญต่อการเปิดการค้าระหว่างประเทศคือ ภาษีศุลกากร นอกจากนี้ การเปิดการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นไม่ได้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง ซึ่งผลการศึกษาคือความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ของการค้าระหว่างประเทศ โครงสร้างพื้นฐาน และความไม่เท่าเทียมกัน

จากงานชิ้นนี้เมื่อเทียบกับงานวิจัยชิ้นอื่นๆ เราจะพบว่า ในงานวิจัยอื่นโครงสร้างพื้นฐานเป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้าที่ช่วยลดต้นทุนทางการค้าเท่านั้น แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานที่มีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ ซึ่งมีความสำคัญทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐาน ในการส่งเสริมและสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ การเติบโตทางเศรษฐกิจ และความไม่เท่าเทียมกัน เพราะความเชื่อมโยงตรงนี้ สามารถอธิบายโดยดูว่าการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน (The lack of infrastructure) จะส่งผลต่อผู้ผลิตรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนาอย่างไร เนื่องจากการค้าระหว่างประเทศอาจจะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันถ้าผู้ผลิตรายย่อยเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงหรือได้ประโยชน์จากการค้าเสรี สาเหตุเพราะไม่สามารถเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มผลผลิตการผลิตและการจ้างงานในทุกภาคการผลิต ฉะนั้น การที่ผู้ผลิตหรือเกษตรกรรายใหญ่เข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ได้มากกว่าผู้ผลิตรายย่อย ก็มีผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้ศึกษาความเชื่อมโยงของการค้า โครงสร้างพื้นฐาน และความไม่เท่าเทียมกันเป็นรายประเทศ (ซึ่งงานวิจัยอื่นที่มีการทบทวนในงานชิ้นนี้มีการศึกษารายประเทศ แต่ไม่ได้พิจารณาเชื่อมโยงทั้งสามปัจจัยเข้าด้วยกัน เป็นเพียงการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการค้ากับโครงสร้างพื้นฐาน การค้ากับความไม่เท่าเทียมกัน และโครงสร้างพื้นฐานกับความไม่เท่าเทียมกัน) แต่กระนั้น งานชิ้นนี้ก็ทำให้เห็นความเชื่อมโยงและกรอบการวิเคราะห์ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้ชัดเจนมากขึ้น โดยทำให้เห็นความเชื่อมโยงว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจะส่งผลต่อการลดความยากจนอย่างไร

### 3.5 ผลกระทบทางเศรษฐกิจของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC)

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นสองช่วงเวลา ได้แก่ ก่อนเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (ก่อน ค.ศ. 2549) และหลังเปิดใช้สะพาน ซึ่งงานศึกษาในช่วงก่อนเปิดใช้สะพาน เป็นการศึกษาเพื่อคาดการณ์ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น เช่น ชุดโครงการวิจัยผลกระทบจากการพัฒนาเส้นทางสาย R9 ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประกอบด้วย โครงการผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาระเบียงตะวันออก - ตะวันตก กรณีเส้นทางหมายเลข 9 โดย สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ (2547) คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการวิจัยผลกระทบทางสังคมของระเบียบตะวันออก - ตะวันตก (ผลกระทบทางสังคมของการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2) สุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2548) และ การศึกษาสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพและชีวภาพของโครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก - ตะวันตก สมเกียรติ ปิยะธีรธิดารกุล และคณะ (2546) นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก - ตะวันตก และการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างสหวันนะเขต - มุกดาหาร เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมวางระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติตามยุทธศาสตร์การเปิดประตูสู่อินโดจีน - เมืองการค้าและการท่องเที่ยว จังหวัดมุกดาหาร จัดทำโดย ไสภรัตน์ จารุสมบัติ และคณะ (2549) ส่วนการศึกษาช่วงหลังการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 แล้ว ได้แก่ การศึกษาผลกระทบของระเบียบตะวันออก - ตะวันตกต่อธุรกิจภาคบริการและการพัฒนาสังคมของจังหวัดสหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวของ Keorodom et al. (2007) งานศึกษาของ Warr et al. (2009) เกี่ยวกับผลกระทบในระดับภูมิภาคของสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่มีต่อไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

#### 3.5.1 ก่อนเปิดใช้สะพาน (ระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2549)

งานศึกษาช่วงก่อนการเปิดใช้สะพานนั้น (ระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2549) เป็นการศึกษาช่วงเริ่มก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (ก่อสร้างปี พ.ศ. 2546) โดยดูผลกระทบของโครงการตั้งแต่ช่วงก่อสร้างทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นไปในลักษณะการสำรวจปัญหา รวบรวมปัญหา และจัดทำระบบข้อมูล และคาดการณ์ผลกระทบในอนาคต โดยใช้การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งทางเศรษฐกิจพบว่า การสร้างสะพานเพื่อการเชื่อมโยงระเบียบตะวันออก - ตะวันตกในอนาคต จะส่งผลสำคัญต่อพื้นที่และประเทศที่เกี่ยวข้องอย่างมาก ซึ่งการศึกษานี้จะช่วยให้สามารถระบุประเด็นสำคัญทางเศรษฐกิจที่ไทยควรดำเนินการและกำหนดแนวนโยบายทางเศรษฐกิจ ได้แก่ งานศึกษาของ สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ (2547) ที่ศึกษาผลกระทบด้านการขนส่งและโครงสร้าง

พื้นฐาน โดยกำหนดให้แต่ละจังหวัดมีการผลิตสินค้าทั้งหมดเพิ่มขึ้น 1 เท่า ซึ่งพบว่า ถ้าไม่มีโครงข่าย การขนส่งภายในประเทศรองรับ ภายหลังจากการเปิดใช้สะพานและเส้นทางหมายเลข 9 แล้ว ต้นทุน ค่าขนส่งสินค้าของแต่ละจังหวัดที่ศึกษาจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การประมาณการค่าขนส่งและอุปสรรค การค้าอื่นๆ ที่มีต่อการค้าชายแดนโดยใช้แบบจำลอง Gravity Model พบว่า ถ้าสมมติให้ระดับการ ทดแทนกันของสินค้าอุปโภคบริโภคเท่ากับ 5 ค่าใช้จ่ายในการขนส่งลดลงไปร้อยละ 20 (เนื่องจากการ คมนาคมที่สะดวกขึ้น) และมีการลดภาษีศุลกากรลงไปร้อยละ 15 (เพราะเป็นสมาชิก AFTA) จะพบว่า ข้อกีดกันทางการค้าอื่นๆ ที่ยังเหลืออยู่ (Residual Trade Barriers) ในปี พ.ศ. 2543 จะมีค่าสูงถึง ร้อยละ 72 ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะไม่ได้รับ ประโยชน์จากค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าที่ลดลงอย่างเต็มที่ หากยังมีอุปสรรคอื่นๆ ที่จำกัดการค้า ระหว่างไทย - สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเส้นทางนี้ยังคง ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเพื่อการส่งออก - นำเข้าของไทย โดยเฉพาะการผลิตพืชไร่ นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตที่เน้นทางด้านอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอุบลราชธานี และการผลิตสินค้า อุตสาหกรรมจะใช้แรงงานในพื้นที่มากขึ้น และมีการแปรรูปสินค้าเกษตรและสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน มากขึ้นด้วย

กรณีผลกระทบทางด้านสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อสำรวจโครงสร้างพื้นฐานและประชากร คุณภาพชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม สำหรับสร้างฐานข้อมูลในการติดตามผลกระทบ โดยใช้พื้นที่ ศึกษาในจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นบริเวณก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี สุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2548) พบว่า จังหวัด มุกดาหาร ถือเป็นตัวอย่างของจังหวัดชายขอบที่รวมเอาประเด็นปัญหาข้ามพรมแดนต่างๆ เข้าไว้อย่าง ชัดเจน และการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงจะเป็นตัวนำจังหวัดมุกดาหารออกมาจากมุมอับ จะส่งผล อย่างสำคัญต่อจังหวัดและประชาชนในอนาคต อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาขณะที่ทำการศึกษาอยู่ การ รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการสร้างสะพานยังมีน้อย การตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างสะพานขึ้นอยู่กับ หน่วยงานส่วนกลางที่เป็นฝ่ายกำหนดนโยบายและดำเนินการ โดยทางจังหวัดไม่ได้มีส่วนในการ ตัดสินใจและรับทราบข่าวสารว่ามีการตัดสินใจไปแล้วเท่านั้น ประชาชนมีทัศนคติทั้งทางบวกและลบ ต่อการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง โดยทางบวกเห็นว่า การคมนาคมขนส่งจะมีความสะดวกรวดเร็ว มากขึ้น จะมีประชาชนจากที่อื่นๆ เดินทางมาจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น เป็นทางผ่านของสินค้าและ บริการไปสู่เมืองต่างๆ ในภูมิภาค มีการลงทุนจากภายนอกมากขึ้น การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และจะมี ถนนเข้าถึงหมู่บ้านสะดวกขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรและการท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจโดยรวมดี ขณะที่ทัศนคติทางลบเห็นว่า การมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงจะทำให้มีคน

อพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น ค่าครองชีพของคนในพื้นที่จะสูงขึ้น และการลงทุนที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชนแออัด การจราจร อุบัติเหตุ การขาดแคลนน้ำ ปัญหาแรงงานต่างด้าวที่จะเข้ามาเพิ่มขึ้น เพราะจังหวัดมุกดาหารขาดแคลนแรงงาน และจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม สาธารณสุข การค้าบริการทางเพศ ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และวัฒนธรรมชนเผ่าดั้งเดิมจะสูญหายไปด้วย อย่างไรก็ตาม งานศึกษาการพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ในช่วงก่อนการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และเส้นทางหมายเลข 9 ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารยังไม่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ การเปลี่ยนแปลงการทำมาหากิน รวมถึงผลต่อการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพในพื้นที่

### 3.5.2 หลังเปิดใช้สะพาน (ระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2553)

ในช่วงหลังของการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และเส้นทางหมายเลข 9 เริ่มมีงานศึกษาผลกระทบของการพัฒนาเส้นทางคมนาคมดังกล่าวต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ยากจน และมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจค่อนข้างน้อย งานของ Keorodom et al. (2007) ศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ต่อธุรกิจบริการและการพัฒนาสังคมใน 4 อำเภอตามแนวเส้นทางหมายเลข 9 ของแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สํารวจโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงแรม เกสเฮ้าส์ บิมน้ำมัน ร้านอาหาร ร้านขายยาและคลินิก อู่ซ่อมรถ ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายอะไหล่ยนต์ ร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้าง และวัดผลกระทบโดยใช้ Multiple linear regression สำหรับวัดผลของตัวแปรต่างๆ ที่มีต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ประกอบการโดยตัวแปรเหล่านั้น ได้แก่ ทุนเริ่มแรกในการทำธุรกิจ จำนวนแรงงาน และตัวแปรหุ่น อาทิ ประสบการณ์ในการทำธุรกิจ ระดับการศึกษา ประเภทธุรกิจ ฐานความรู้ในการทำธุรกิจ นอกจากนี้ได้วิเคราะห์ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการประกอบธุรกิจ ได้แก่ การขาดแคลนเงินทุน กฎระเบียบที่เกี่ยวกับการลงทุน การไม่มีนโยบายจูงใจ รวมทั้งปัจจัยด้านมหภาค อาทิ อัตราดอกเบี้ยเงินเพื่อ อัตราแลกเปลี่ยน ภาษีศุลกากร ซึ่งกำหนดให้ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นตัวแปรหุ่น เพื่อดูผลที่มีต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ประกอบการธุรกิจ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการที่จบการศึกษาในระดับมัธยมปลายมีรายได้สูงกว่าผู้ประกอบการที่จบการศึกษาในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ส่วนใหญ่เรียนรู้การทำธุรกิจจากพ่อแม่ และธุรกิจส่วนใหญ่ตามแนวระเบียบเศรษฐกิจเป็นธุรกิจครอบครัวแบบขนาดกลางและขนาดย่อม และร้านขายยากับร้านสะดวกซื้อ เป็นธุรกิจที่มีรายได้สูง ขณะที่ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการทำธุรกิจคือ ภาษีศุลกากรและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการคาดหวังว่าต้นทุนการค้าและการขนส่งที่ลดลงและการเดินทางที่สะดวกสบายขึ้น จะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น การค้าและการลงทุนสูงขึ้น คุณภาพการบริการดีขึ้น ทำให้มีการจ้าง

งานในพื้นที่เพิ่มขึ้น ทำให้คนในพื้นที่ไม่ต้องอพยพไปหางานทำที่อื่นด้วย ทั้งนี้ บางส่วนมองว่านักลงทุนที่อื่นที่เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจจะทำให้ที่ดินทำการเกษตรลดน้อยลง แต่ผลกระทบทางวัฒนธรรมความเป็นเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น เนื่องจากคนในพื้นที่ได้รับมาจากการไปทำงานในเมืองใหญ่ๆ ไม่ได้เกิดจากการมีระเบียบเศรษฐกิจ

ภายหลังการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงได้ 3 ปี Warr et al. (2009) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างจังหวัดมุกดาหารของไทยกับแขวงสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใช้แบบจำลองดุลยภาพทั่วไปในการประเมินผลประโยชน์ของสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งนี้ที่มีความสำคัญในการเชื่อมโยงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นประเทศที่ไม่มีทางติดต่อทางทะเล และถูกกั้นด้วยแม่น้ำโขงที่เป็นอุปสรรคทางกายภาพที่สำคัญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ สะพานแห่งนี้จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมทางถนนขนาดใหญ่ เชื่อมโยงผู้คนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทย และสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์มากมายต่อพื้นที่อื่นๆ นอกเหนือจากจังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันนะเขต แต่งานศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะสองเมืองนี้ โดยมองความสัมพันธ์ทางการค้าของสองเมืองนี้เป็นสองภูมิภาคที่มีการค้าขายกับประเทศอื่นๆ โดยวิเคราะห์การลดลงของต้นทุนการคมนาคมขนส่งสองทางระหว่างสองภูมิภาค (Two-way Transport cost between two regions) ที่เกิดขึ้นจากการมีสะพานและโครงข่ายถนนตามระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก โดยใช้ข้อมูลตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตระหว่างภูมิภาคของจังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันนะเขต สร้างแบบจำลอง Two-region general equilibrium สำหรับประเมินผลประโยชน์ที่เกิดจากการที่ต้นทุนการคมนาคมขนส่ง ระหว่างสองเมืองนี้ทั้งในระยะสั้น (แรงงานเป็นปัจจัยเดียวที่เคลื่อนย้ายได้) และระยะยาว (ปัจจัยทุกตัวสามารถเคลื่อนย้ายได้) โดยกำหนดให้ทุกภาคการผลิตมีเทคโนโลยีการผลิตแบบความยืดหยุ่นของการทดแทนกันระหว่างปัจจัยคงที่ และมีแค่ 1 คริวเรือนในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งให้สะพานข้ามแม่น้ำโขงมีผลเฉพาะต่อการค้าระหว่างภูมิภาคเท่านั้น

การศึกษาพบว่า การมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงได้ลดต้นทุนการคมนาคมขนส่งระหว่างภูมิภาคลงอย่างมากในระดับเดียวกับต้นทุนการขนส่งภายในภูมิภาค โดยต้นทุนการคมนาคมขนส่งระหว่างภูมิภาคจากจังหวัดมุกดาหารไปแขวงสะหวันนะเขตลดลงจากร้อยละ 6.52 เหลือร้อยละ 2.36 ของยอดขายสุดท้าย (Final sales) เท่ากับลดลงไปร้อยละ 4.16 ของยอดขายรวม (Total sales) ขณะที่ต้นทุนจากแขวงสะหวันนะเขตมาจังหวัดมุกดาหารลดลงร้อยละ 4.19 ของยอดขายรวม ทั้งนี้ ใน

ระยะสั้น ผลกระทบค่อนข้างน้อย แต่ผลกระทบต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมที่แท้จริงที่เพิ่มขึ้นของแขวงสะหวันนะเขตสูงกว่าจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมและการบริโภคที่แท้จริงสูงกว่า และผลิตผลในภาคการผลิตอาหารและสิ่งทอมีการขยายตัวทั้งสองภูมิภาค ขณะเดียวกันในระยะยาวซึ่งปัจจัยการผลิตทุกตัวสามารถเคลื่อนย้ายได้ และระบบเศรษฐกิจมีการปรับตัวจากการมีต้นทุนการคมนาคมขนส่งที่ลดลงซึ่งส่งผลอย่างมากต่อผลได้ด้านสวัสดิการและการบริโภคที่แท้จริงที่เพิ่มขึ้นในระยะยาวในทั้งสองภูมิภาค แต่แขวงสะหวันนะเขตมีค่ามากกว่าจังหวัดมุกดาหาร ทั้งนี้ การส่งออกเพิ่มขึ้นทั้งคู่ แต่การส่งออกระหว่างภูมิภาคเพิ่มขึ้นในภาคการผลิตอาหารและสิ่งทอจากจังหวัดมุกดาหาร และผลิตภัณฑ์จากไม้และธัญพืชจากแขวงสะหวันนะเขตเช่นเดียวกับระยะสั้น ซึ่งในแขวงสะหวันนะเขต ผลิตภัณฑ์จากไม้มีบทบาทมากขึ้นทดแทนเหมืองแร่

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการแสดงให้เห็นการใช้แบบจำลองดุลยภาพทั่วไปในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร (ซึ่งมีข้อสมมติหลายอย่าง) ในฐานะเครื่องมือที่เป็นไปได้สำหรับประเมินผลประโยชน์ที่เกิดจากการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ต้องได้รับการพัฒนาอีกมาก แต่ได้ขยายขอบเขตวิธีการในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนให้กว้างขวางขึ้น และด้วยวิธีการศึกษาที่มีข้อสมมติหลายอย่างทำให้ผลการศึกษาไม่ได้ตอบโจทย์เรื่องผลกระทบต่อประชาชนภายในแต่ละภูมิภาค หรือผลกระทบต่อความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของทั้งสองภูมิภาค

### 3.6 การศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

ระยะต่อมาได้มีงานที่ศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดย Lord (2010) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในระดับจุลภาค ซึ่งแตกต่างจากงานศึกษาผลของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกก่อนหน้านี้ที่เป็นการศึกษาในระดับมหภาค ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับประเทศมากกว่าที่จะเป็นระดับจังหวัด โดยทดสอบสมมติฐานว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมมีผลกระทบด้านบวก (ทั้งทางตรงและทางอ้อม) ต่อประชากรในแขวงสะหวันนะเขตอย่างไร เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ และมีผลกระทบด้านลบ (ทั้งทางตรงและทางอ้อม) ต่อประชากรภายในแขวงสะหวันนะเขตที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจ เทียบกับประชากรที่อยู่รอบนอกระเบียงเศรษฐกิจอย่างไร โดยใช้รายจ่ายครัวเรือน เป็นตัวชี้วัดสวัสดิการและความเป็นอยู่ และใช้สัดส่วนของครัวเรือนที่เข้าถึงการใช้ถนนสายหลัก สัดส่วนการใช้ถนนของครัวเรือนในช่วงหน้าฝนและหน้าแล้ง ระยะทาง

เฉลี่ยของหมู่บ้านไปยังถนนที่ใกล้ที่สุด เป็นตัวสะท้อนการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ Instrumental variable regression และผลการศึกษาพบว่า การที่ครัวเรือนเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานหรือถนนมากขึ้นร้อยละ 10 จะทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ในทุกอำเภอของสหัสวันนะเขต นอกจากนี้ยังพบว่า ผลกระทบทางบวกที่มีต่ออำเภอในแนวระเบียงเศรษฐกิจมีมากกว่าอำเภอที่อยู่นอกแนวระเบียงเศรษฐกิจ โดยประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แนวระเบียงเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงสวัสดิการ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งผลศึกษานี้มีนัยยะทางนโยบายในการสร้างความเท่าเทียมระหว่างพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัด โดยจะต้องพัฒนาระบบถนนหนทางในพื้นที่ชนบทของอำเภอที่อยู่นอกแนวระเบียงเศรษฐกิจให้มากขึ้น เพื่อให้ได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

โดยสรุป จากการทบทวนวรรณกรรมการศึกษาผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่ผ่านมาจะเห็นว่า ยังไม่มีงานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ สวัสดิการและความเป็นอยู่ ของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และผลกระทบที่ลงลึกถึงระดับครัวเรือนในจังหวัด เช่น จังหวัดมุกดาหาร ดังนั้น งานวิจัยที่กำลังจะศึกษานี้จึงถือได้ว่าเป็นงานชิ้นแรกที่จะตอบประเด็นคำถามนี้



## บทที่ 4

### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2555 รวมทั้งวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนหรือ 2 ระดับ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณหรือระดับมหภาค และการวิจัยเชิงคุณภาพหรือระดับจุลภาค โดยการวิจัยเชิงปริมาณหรือระดับมหภาค เป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ซึ่งจะได้คำตอบที่เป็นภาพใหญ่ของงานวิจัยคือ ตอบคำถามเรื่องผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแบ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร) กับจังหวัดที่อยู่นอกแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (จังหวัดอื่นๆ ที่เหลือ) ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพหรือระดับจุลภาค เป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่กรณีศึกษาคือจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นจังหวัดหน้าด่านหรือจังหวัดแรกที่เป็นประตูระเบียบเศรษฐกิจด้านตะวันออก มีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งอาจจะทำให้จังหวัดมุกดาหารได้รับผลกระทบจากการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกพาดผ่านมากกว่าจังหวัดขอนแก่นหรือจังหวัดกาฬสินธุ์

เนื้อหาในบทนี้ จะนำเสนอวิธีการดำเนินการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย 4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ แสดงรายละเอียดของแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา คำอธิบายตัวแปรต่างๆ ที่มาของข้อมูลตัวแปรที่ใช้ และสมมติฐานในการศึกษา และ 4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงรายละเอียดวิธีการจัดเก็บข้อมูล กรอบในการศึกษา และนิยามผลกระทบต่างๆ

#### 4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมอื่น ๆ ที่มีต่อการกระจายรายได้ด้วย โดยใช้จังหวัดเป็นหน่วยการวิเคราะห์ ซึ่งมีจำนวน

19 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น อุตรธานี เลย หนองคาย มุกดาหาร นครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ นครราชสีมา ชัยภูมิ ยโสธร อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ สุรินทร์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ หนองบัวลำภู และอำนาจเจริญ โดยไม่รวมจังหวัดบึงกาฬที่แยกตัวออกจากจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. 2554 ทำให้มีข้อมูลของจังหวัดเพียง 1 ปี<sup>1</sup> การศึกษาจะใช้ข้อมูล Panel data ระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555 โดยรวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และใช้ข้อมูล ทฤษฎีที่มีการรวบรวมไว้จากหน่วยงานต่างๆ มาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือทางเศรษฐมิติแบบ Panel data regression เปรียบเทียบผลลัพธ์ทั้งแบบ Random effect Fixed effect และ Pooled panel regression กำหนดให้ตัวแปรตาม (Dependent variable) เป็นความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของแต่ละจังหวัดต่อรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของภูมิภาค เพื่อสะท้อนระดับรายได้หรือฐานะของแต่ละจังหวัดในภูมิภาค และตัวแปรต้น (Independent variable) ประกอบด้วย ตัวแปรโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคม ได้แก่ ถนนและระยะเบี่ยงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก รวมทั้งตัวแปรด้าน เศรษฐกิจ อาทิ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดต่อหัวประชากร สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร สัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร ตัวแปรทางการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ตัวแปรด้าน สาธารณสุข ได้แก่ สัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์ และตัวแปรด้านนโยบาย ได้แก่ สัดส่วนภาษี ทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ซึ่งตัวแปรทั้งหมดกำหนดขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง และเป็นตัวแปรที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้โดยหน่วยงานต่างๆ ครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2543 – 2555 ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ อย่างไร ตามกรอบการวิจัยเชิงปริมาณในภาพที่ 4.1 โดยใช้แบบจำลองดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} GPPH\_GRPH_{it} = & \beta_0 + \beta_1 EWEC_{it} + \beta_2 AGR\_NON_{it} + \beta_3 EDU\_YR_{it} + \beta_4 GPPH_{it} + \\ & \beta_5 GPPH_{it} + \beta_6 GPPH_{it}^2 + \beta_7 LAND_{it} + \beta_8 RO_{it} + \beta_9 TAX_{it} + \\ & \beta_{10} HEA_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (4.1)$$

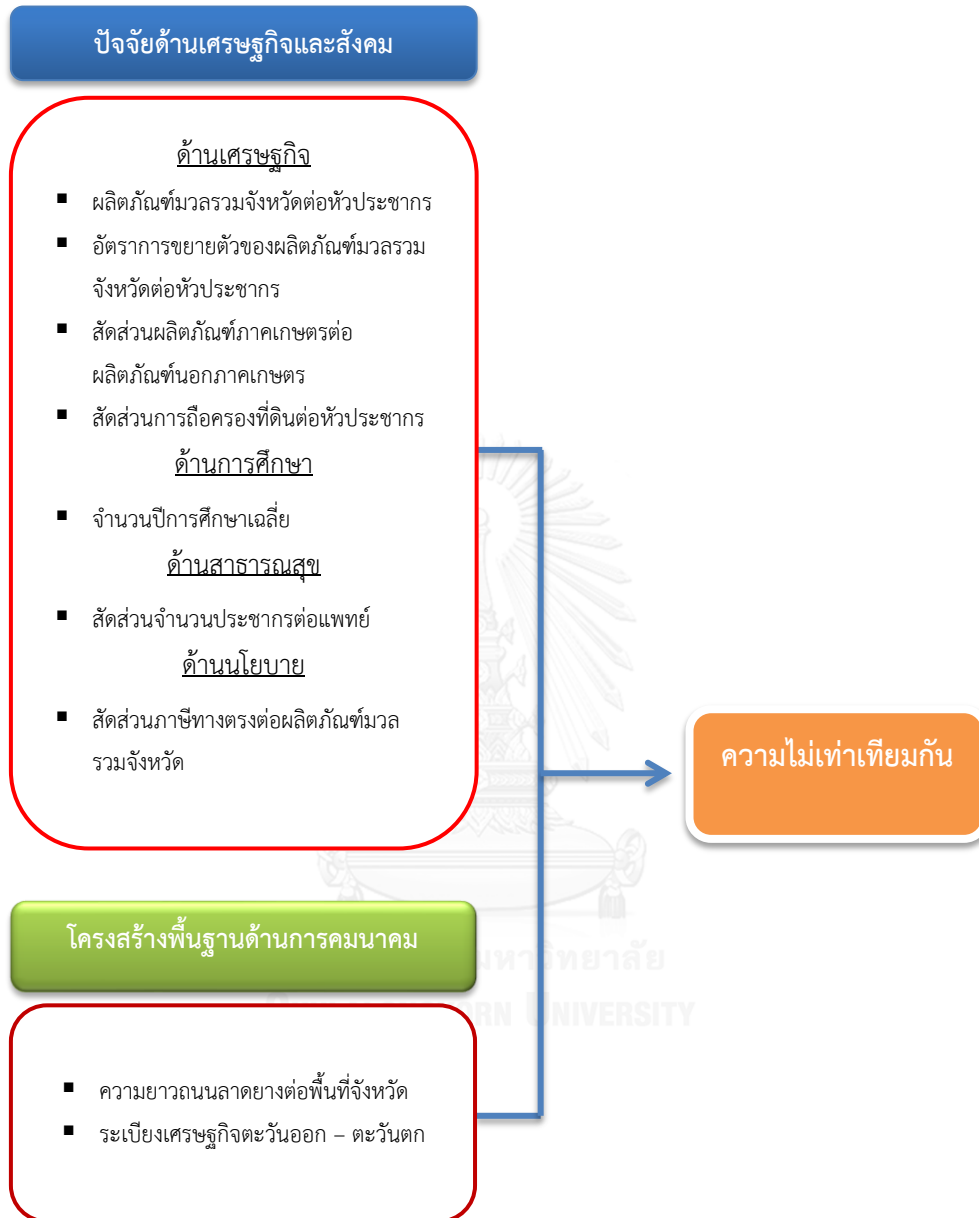
โดยที่  $i$  หมายถึง จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด  
 $t$  หมายถึง ปีที่ทำการศึกษาดังแต่ปี พ.ศ. 2543 – 2555

<sup>1</sup> ข้อมูลของจังหวัดบึงกาฬก่อนปี พ.ศ. 2555 รวมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดหนองคาย

GPPH_GRPH <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ปีที่ $t$ (หน่วย: ร้อยละ)
EWEC <sub>it</sub>	หมายถึง ตัวแปรหุ่นแทนระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ โดย 1=จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร) และ 0=จังหวัดที่ไม่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (จังหวัดที่เหลือ)
AGR_NON <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: ร้อยละ)
EDU_YR <sub>it</sub>	หมายถึง จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรในจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: ปี)
GGPPH <sub>it</sub>	หมายถึง อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: ร้อยละ)
GPPH <sub>it</sub>	หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$
GPPH <sub>it</sub> <sup>2</sup>	หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรยกกำลังสองของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$
LAND <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากรของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: ไร่)
RO <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: กิโลเมตร)
TAX <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนภาษีทางตรงที่จัดเก็บได้ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: ร้อยละ)
HEA <sub>it</sub>	หมายถึง สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ของจังหวัดที่ $i$ ปีที่ $t$ (หน่วย: คน)

ซึ่งผลการทดสอบด้วยเศรษฐมิติแบบ Panel data regression จะทำให้ทราบว่าระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Interprovincial income inequality) หรือไม่ และมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมอื่นๆ อะไรบ้างที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันด้วย

ภาพที่ 4.1 กรอบการวิจัยเชิงปริมาณ



#### 4.1.1 ลักษณะของข้อมูลและตัวแปรที่ใช้ศึกษา

ลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลเชิงปริมาณทั้งแบบต่อเนื่อง (Continuous data) และไม่ต่อเนื่อง (Discrete data) และเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวบรวมไว้ในลักษณะข้อมูลอนุกรมเวลา (Time-series data) ซึ่งอาจไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามประเด็นที่ศึกษาหรือสมมติฐานที่ต้องการทดสอบและไม่ละเอียดเพียงพอ กระทั่งมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนในการจัดเก็บ โดยเฉพาะข้อมูลการสำรวจในอดีตที่มีปัญหาในการสุ่มตัวอย่าง ทำให้จำนวนตัวอย่างไม่มากพอ ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่สะท้อนข้อเท็จจริงของประชากรอย่างเที่ยงตรงครบถ้วน นอกจากนี้ การใช้ข้อมูลทุติยภูมิยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างของหน่วยในการวิเคราะห์ คำนิยามและข้อจำกัดต่างๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อดีที่ข้อมูลทุติยภูมิมีคือ ความสะดวก ประหยัดทั้งค่าใช้จ่ายและเวลาในการจัดเก็บ สามารถทำการศึกษาย้อนหลังไปได้ไกลเท่าที่เอกสารหรือหน่วยงานต่างๆ มีข้อมูล ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของเหตุการณ์ที่ศึกษาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลที่เก็บใหม่ไม่สามารถที่จะทำได้ ยกเว้นแต่จะได้มีการวางแผนเก็บข้อมูลระยะยาว

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้การวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษารั้งนี้ ซึ่งมีหน่วยในการวิเคราะห์เป็นจังหวัด ไม่สามารถใช้ดัชนีนี้เป็นตัวแปรตาม (Dependent variable) ของการศึกษาความไม่เท่าเทียมกันอย่างที่ว่างานวิจัยประเด็นความไม่เท่าเทียมกันส่วนใหญ่เลือกใช้ เนื่องจากดัชนีนี้คำนวณขึ้นจากชุดข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนที่เก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ไม่ได้มีข้อมูลทุกปีในช่วงแรกของการสำรวจ โดยทำการสำรวจทุก 2 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2548 และสำรวจทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 และจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่มากพอที่จะสามารถเป็นตัวแทนประชากรในแต่ละจังหวัดได้ ดังนั้น ระดับความเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างจึงใช้ได้ในระดับประเทศ และระดับภาค ดัชนีจึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้แทนตัวแปรความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ระหว่างจังหวัด

การศึกษานี้จึงใช้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร (GPPH\_GRP) เป็นตัวแปรตาม (Dependent variable) ซึ่งเป็นสัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของแต่ละจังหวัดต่อรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของภูมิภาค สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ระหว่างจังหวัดในภูมิภาค แสดงให้เห็นว่า รายได้ของทั้งภูมิภาคกระจายไปยังจังหวัดต่างๆ ในสัดส่วนเท่าไร ระดับรายได้หรือฐานะของแต่ละจังหวัดในภูมิภาคเป็นอย่างไร โดยกำหนดให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่แสดงถึงความเท่าเทียมกันระหว่างจังหวัด มีค่าเท่ากับ 1 และวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนดังกล่าวอันเป็นผลกระทบจากตัวแปรอิสระต่างๆ ว่าทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อ

หัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นหรือลดลง แสดงถึงทิศทางการเบี่ยงเบนออกจากความเท่าเทียมกันระหว่างจังหวัด เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดดีขึ้นหรือแย่ลง

ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด แสดงถึงความสามารถในการสร้างรายได้ที่แตกต่างกันของแต่ละจังหวัดและเป็นรายได้ที่ได้จากการผลิตในสาขาต่างๆ ทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ขณะเดียวกัน ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค แสดงโครงสร้างรายได้ที่มาจากการผลิตจากจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาค ซึ่งข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เริ่มจัดทำเมื่อปี พ.ศ. 2514 และจัดทำเป็นรายจังหวัดในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ทำให้มีข้อมูลเก็บรวบรวมทุกปี สามารถใช้วิเคราะห์ในภาพรวมของโครงสร้างการผลิตของจังหวัดที่เชื่อมโยงและเปรียบเทียบกับระดับประเทศได้ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (Gross Provincial Product Per Capita: GPP Per Capita) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร (Gross Regional Product Per Capita: GRP Per Capita) ที่นำมาคำนวณเป็นแบบปริมาณลูกโซ่อ้างอิงปี พ.ศ. 2545 โดยใช้ข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555

ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน (RO) และตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) รวมทั้งตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ อาทิ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GGPPH) สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร (AGR\_NON) สัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร (LAND) ตัวแปรทางการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (EDU\_YR) ตัวแปรด้านสาธารณสุข ได้แก่ สัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์ (HEA) และตัวแปรด้านนโยบาย ได้แก่ สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (TAX) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน (RO) แสดงระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดีของจังหวัด โดยใช้ข้อมูลความยาวของถนนลาดยางของแต่ละจังหวัดจากกรมทางหลวง (หน่วยเป็นกิโลเมตร) หาดด้วยข้อมูลพื้นที่จังหวัดจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (หน่วยเป็นตารางกิโลเมตร) ซึ่งหากสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดสูงกว่า แสดงว่าจังหวัดนั้นมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่าจังหวัดที่มีสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดต่ำกว่า หรือสะท้อนระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สูงกว่า

ตัวแปรเบี่ยงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy) มี 2 ส่วน คือ จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) ซึ่งได้รับผลกระทบจากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกมากกว่าจังหวัดที่อยู่นอกแนวระเบียงเศรษฐกิจ ดังนั้น จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร<sup>2</sup> มีค่าเท่ากับ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - 2555 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 แสดงถึงการมีแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ขณะที่จังหวัดที่เหลืออีก 16 จังหวัดมีค่าเท่ากับ 0 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 - 2555

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) แสดงถึงศักยภาพการผลิตของจังหวัดและระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดนั้นๆ คำนวณโดยการนำมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดหารด้วยจำนวนประชากร ซึ่งจะใช้ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี พ.ศ. 2543 - 2555 สำหรับการแทนค่าในแบบจำลองจะหารด้วย 10,000 เพื่อลดขนาด (Scale) ของข้อมูล

อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GGPPH) แสดงถึงการขยายตัวของศักยภาพการผลิตของจังหวัด ซึ่งส่งผลต่อการขยายตัวของระดับรายได้ประชากรในจังหวัด คำนวณจากผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) ตามสูตรต่อไปนี้

$$GGPPH = \frac{GPPH^t - GPPH^{t-1}}{GPPH^{t-1}} \times 100$$

โดยที่  $GPPH^t$  หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) ปีที่  $t$

$GPPH^{t-1}$  หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) ปีที่  $t - 1$

สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร (AGR\_NON) คำนวณจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรหารด้วยผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรคูณด้วยหนึ่งร้อย แสดงถึงความสำคัญของภาคการผลิต โดยใช้ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดแยกตามสาขาการผลิตทั้งหมด 16 สาขา แบบปริมาณลูกโซ่ อ้างอิงปี พ.ศ. 2545 จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ

<sup>2</sup> อ้างอิงรายชื่อจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก จากเอกสารของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ( ADB), ข้อมูลในเว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=368>), เอกสารสำนักงานประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักอาเซียน กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ และแผนที่จากเอกสารกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

และสังคมแห่งชาติโดยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2543 – 2555 โดยสาขาการผลิต 16 สาขาแบ่งออกเป็นภาคเกษตรประกอบด้วย สาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์และป่าไม้ และสาขาการประมง ขณะที่ภาคนอกเกษตรประกอบด้วย สาขาการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน สาขาอุตสาหกรรม สาขาการไฟฟ้า แก๊ส และการประปา สาขาการก่อสร้าง สาขาการขนส่ง การขายปลีก สาขาโรงแรมและภัตตาคาร สาขาการขนส่ง สถานที่เก็บสินค้าและการคมนาคม สาขาค้ากลางทางการเงิน สาขาบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ สาขาการบริหารราชการและการป้องกันประเทศ สาขาการศึกษา สาขาการบริการด้านสุขภาพและสังคม สาขาการให้บริการด้านชุมชน และสาขาลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล

สัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร (LAND) แสดงถึงการเข้าถึงที่ดินที่สามารถทำการผลิตได้ คำนวณจากจำนวนเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินหารด้วยจำนวนประชากร โดยใช้ข้อมูลเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินจากกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยจำนวนเอกสารสิทธิ์ที่ดินประเภทโฉนด น.ส.3ก. และ น.ส.3 แสดงถึงปริมาณการถือครองที่ดินที่ทำประโยชน์ได้และถ่ายโอนหรือขายได้ตามกฎหมาย

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (EDU\_YR) แสดงถึงระดับการศึกษาของประชากร โดยใช้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยจากสำนักเลขาธิการสภาการศึกษาสำหรับข้อมูลปี พ.ศ. 2549 – 2555 และคำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนสำหรับข้อมูลปี พ.ศ. 2543 – 2548 ตามสูตรการคำนวณดังนี้

$$EDU\_YR = \frac{\sum E_{it}}{P_{it}}$$

โดยที่  $\sum E_{it}$  หมายถึง จำนวนปีการศึกษาของประชากรในจังหวัดที่  $i$  ปีที่  $t$  (หน่วย: ปี)  
 $P_{it}$  หมายถึง จำนวนประชากรในจังหวัดที่  $i$  ปีที่  $t$  (หน่วย: คน)

ทั้งนี้ เนื่องจากชุดข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2548 เป็นการสำรวจทุก 2 ปี ทำให้มีข้อมูลปีเว้นปี ดังนั้น ในปีที่ไม่มีข้อมูลจะใช้ค่าเฉลี่ยของปีที่มีสำรวจข้อมูลแทน เช่น ในปี พ.ศ. 2544 ไม่มีการสำรวจ จึงใช้ค่าเฉลี่ยของปี พ.ศ. 2543 กับ ปี พ.ศ. 2545 แทน



สัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์ (HEA) แสดงการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และคุณภาพบริการด้านการแพทย์ คำนวณจากจำนวนประชากรกลางปีหารด้วยจำนวนแพทย์ โดยใช้ข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุข<sup>3</sup>

สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (TAX) แสดงถึงโครงสร้างการกระจายภาระภาษี คำนวณจากมูลค่าภาษีทางตรงที่จัดเก็บได้หารด้วยมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ซึ่งภาษีทางตรงประกอบด้วย ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีเงินได้ปิโตรเลียม โดยใช้ข้อมูลการจัดเก็บภาษีทางตรงจากกรมสรรพากร

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตัวแปรที่นำมาศึกษาต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิระดับจังหวัดจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555 ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลในระดับจังหวัดของหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทยยังมีไม่มาก ส่วนใหญ่ได้ริเริ่มการจัดเก็บข้อมูลเป็นรายจังหวัดในปี พ.ศ. 2547 ทำให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ อีกหลายปัจจัยไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ เช่น งบประมาณการใช้จ่ายภาครัฐ อัตรากาารพึงพิง สินเชื่อและเงินทุน หรือกระทั่งปัจจัยทางด้านการเมือง เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

---

<sup>3</sup> การศึกษาของ Boonyamanond (2007) ใช้สัดส่วนแพทย์ต่อประชากร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรกับความไม่เท่าเทียมกันเป็นบวก แต่การศึกษาครั้งนี้ใช้สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ดังนั้นสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนประชากรต่อแพทย์กับความไม่เท่าเทียมกันจะเป็นลบ

ตารางที่ 4.1 สรุปลักษณะตัวแปรที่ใช้ศึกษา

ตัวแปรตาม	ตัวชี้วัด	สัญลักษณ์	ลักษณะตัวแปร	ค่า/หน่วย การวัด	แหล่งข้อมูล	เครื่องหมาย สมมติฐาน	สมมติฐานการศึกษา
ความไม่เท่าเทียมกัน	สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร	GPPH_GRP	- Ratio scale - Continuous variable	ร้อยละ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	+, -	
ตัวแปรต้น	ตัวชี้วัด	สัญลักษณ์	ลักษณะตัวแปร	ค่า/หน่วย การวัด	แหล่งข้อมูล	เครื่องหมาย สมมติฐาน	สมมติฐานการศึกษา
โครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม	ความยากจนแลตายต่อพื้นที่จังหวัด	RO	- Ratio Scale - Continuous variable	กิโลเมตร/ ตารางกิโลเมตร	กรมทางหลวง	-	คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่ดีทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง (Raychaudhuri and De, 2010) และการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานหรือถนนมากขึ้นจะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง (Lord, 2010)
	ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก	EWEC	- Nominal Scale เปลี่ยนเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy variable) - Discrete variable	1= จังหวัดที่อยู่บนระเบียบเศรษฐกิจ 0= จังหวัดที่อยู่นอกระเบียบเศรษฐกิจ	ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB)	+	การมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกมีรายได้เพิ่มขึ้น

ตัวแปรต้น	ตัวชี้วัด	สัญลักษณ์	ลักษณะตัวแปร	ค่า/หน่วยการวัด	แหล่งข้อมูล	เครื่องหมายสมมติฐาน	สมมติฐานการศึกษา
ด้านเศรษฐกิจ	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร	GPPH	- Ratio Scale - Continuous variable	บาท/คน	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	+, -	ในช่วงที่ระดับรายได้ต่อหัวต่ำ รายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (GPPH มีเครื่องหมายเป็น +) แต่เมื่อระดับรายได้ต่อหัวสูงระดับหนึ่ง รายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง (GPPH <sup>2</sup> มีเครื่องหมายเป็น -) (Kuznets hypothesis)
	อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร	GGPPH	- Ratio Scale - Continuous variable	ร้อยละ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	+	อัตราการเติบโตของรายได้ต่อหัวประชากรสูงขึ้นจะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (Krongkaew and Kakwani, 2003)
	สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร	AGR_NON	- Ratio Scale - Continuous variable	ร้อยละ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	-	สัดส่วนผลิตภัณฑ์ของภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (Kahya, 2012) และ (Motomishi, 2006) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (อรุณ เก็จพิรุฬห์, 2541)
	สัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร	LAND	- Ratio Scale - Continuous variable	ไร่/คน	กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย	+	จำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวสูงขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (Raychaudhuri and De, 2010)

ตัวแปรต้น	ตัวชี้วัด	สัญลักษณ์	ลักษณะตัวแปร	ค่า/หน่วย	แหล่งข้อมูล	เครื่องหมาย	สมมติฐานการศึกษา
ด้านการศึกษา	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย	EDU_YR	- Ratio Scale - Continuous variable	ปี	1. ข้อมูลปี พ.ศ. 2543 – 2548 คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนสำนักงานสถิติแห่งชาติ 2. ข้อมูลปี พ.ศ. 2549 – 2555 ใช้ข้อมูลจากสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา	+  -	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (Sujitprapakorn, 2004) จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง (มีทยา บุตรงาม, 2555) และ (Boonyamanond, 2007)
ด้านสาธารณสุข	สัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์	HEA	- Ratio Scale - Discrete variable	คน	กระทรวงสาธารณสุข	-	สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ลดลง (หรือสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรเพิ่มขึ้น) ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น
ด้านนโยบาย	สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด	TAX	- Ratio Scale - Continuous variable	ร้อยละ	กรมสรรพากร	-	สัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงเพิ่มขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง (สมชัย จิตสุชน และคณะ, 2552) (ศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์, 2552) และ (Boonyamanond, 2007)

## 4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพหรือการศึกษาระดับจุลภาค เป็นการศึกษาผลกระทบระยะเบี่ยงเศรษฐกิจ ตะวันออก - ตะวันตก ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร โดยการศึกษาครั้งนี้เลือกกรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นจังหวัดหน้าด่านหรือจังหวัดแรกที่เป็นประตูของระเบียงเศรษฐกิจด้านตะวันออก เป็นสะพานเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ซึ่งทำให้มุกดาหารได้รับผลกระทบจากการมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกมากกว่าจังหวัดขอนแก่น หรือจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเป็นการศึกษาผลกระทบเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ทั้งนี้ วิธีการศึกษาจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ (ได้แก่ สาขาการศึกษา สาขาการขนส่ง - ขยายปลีก และสาขาขนส่ง) แบ่งพื้นที่ตามอำเภอที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกและนอกระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก โดยแต่ละสาขาการผลิตจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจ และลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย รถรับจ้าง และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตของผู้วิจัยด้วย ซึ่งเครื่องมือการสัมภาษณ์คือ แนวคำถามปลายเปิด (Interview guide) เกี่ยวกับผลกระทบทางตรงและทางอ้อม ทั้งทางบวกและทางลบที่มีต่อประชาชนในพื้นที่เปรียบเทียบกับก่อนและหลังการมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก หรือก่อนและหลังการมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามกรอบการศึกษาระดับจุลภาคในภาพที่ 4.2

การวิจัยเชิงคุณภาพ หรือการศึกษาในระดับจุลภาค มีความสำคัญและจำเป็นเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในระดับครัวเรือนหรือบุคคลที่ได้รับผลกระทบด้านชีวิตความเป็นอยู่ จากการมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก แตกต่างกันไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และองค์ประกอบอื่นๆ รวมทั้งธรรมชาติในการตอบสนองต่อการเพิ่มขึ้นของการเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คน อันเนื่องมาจากการมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้นที่แตกต่างกันด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นการศึกษาเพื่ออธิบายเชื่อมโยงผลกระทบจากระดับภาคไปสู่ระดับจังหวัดได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำผลการศึกษาทั้งสองระดับไปใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายเพื่อรองรับหรือพัฒนาพื้นที่อื่นๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่คน

ท้องถิ่นตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ที่อาจจะไม่ใช่เมืองหลักที่เป็นจุดหมายของการเดินทางท่องเที่ยว ค่าขาย ให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนานี้มากขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือได้รับผลกระทบด้านลบน้อยลง

ภาพที่ 4.2 กรอบการวิจัยเชิงคุณภาพ



#### 4.2.1 นิยามผลกระทบและกรอบในการวิเคราะห์ผลกระทบ

กรอบในการศึกษาผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารจะแบ่งผลกระทบออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ผลกระทบทางตรงด้านบวก ผลกระทบทางตรงด้านลบ ผลกระทบทางอ้อมด้านบวก และผลกระทบทางอ้อมด้านลบ โดยได้ประมวลผลกระทบที่น่าจะเกิดขึ้นจากการมีโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ร่วมกับผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่สังเกตการณ์เบื้องต้น ซึ่งสรุปเป็นกรอบสำหรับการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลกระทบทางตรงด้านบวก หมายถึง ผลที่สะท้อนผ่านการประหยัดเวลาและต้นทุนในการเดินทาง เช่น การเข้าถึงตลาดทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โรงเรียน โรงพยาบาลและบริการสาธารณะ ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ศูนย์ราชการ เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่ชายแดนการประหยัดเวลาและต้นทุนส่งผลโดยตรงต่อมูลค่าของสินค้าและบริการระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน จูงใจให้เกิดการค้าและการลงทุนในพื้นที่โดยรอบระเบียงเศรษฐกิจอีกด้วย ส่งผลให้ราคาที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น รวมทั้งการเข้าถึงสินค้าและบริการที่หลากหลายมากขึ้น

ผลกระทบทางตรงด้านลบ หมายถึง ผลของการเคลื่อนย้ายขนถ่ายทั้งคน และสัตว์ข้ามพรมแดนมากขึ้น การค้าและพาณิชย์เกิดมาแข่งขันกันมากขึ้น คู่แข่งทางการค้าในตลาดระดับท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาประกอบธุรกิจและประกอบอาชีพอื่นๆ ในศูนย์กลางธุรกิจมากขึ้นทำให้ประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้น มีการเก็งกำไรที่ดินทำให้ราคาที่ดินสูงเกินไป มีปริมาณรถสัญจรไปมาเพิ่มขึ้นทั้งรถบรรทุกและรถส่วนบุคคล รวมทั้งความแตกต่างของช่องทางจราจรของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านแตกต่างกันก่อให้เกิดปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น

ผลกระทบทางอ้อมด้านบวก ประกอบด้วย โอกาสในการหารายได้ดีขึ้นจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการค้าขาย การท่องเที่ยว การบริโภค การลงทุนที่มากขึ้น ทำให้อาชีพและการจ้างงานเพิ่มขึ้น คุณภาพด้านสาธารณสุข การศึกษา การฝึกอบรมด้านวิชาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการให้มีความเป็นสากลและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น โอกาสในการลงทุนด้านต่างๆ ในพื้นที่และระหว่างประเทศมากขึ้น

ผลกระทบทางอ้อมด้านลบ ได้แก่ เพิ่มความเสี่ยงเรื่องโรคติดต่อและโรคระบาดมากขึ้น เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจ และพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไปมากขึ้น ปัญหาสาธารณสุขไม่เพียงพอ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการกำจัดขยะ ปัญหาการเสื่อมสภาพของถนน ปัญหาสังคม อาชญากรรม ยาเสพติด การค้ามนุษย์

#### 4.2.2 พื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

จากการพิจารณาโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดมุกดาหาร ในปี พ.ศ. 2555 พบว่า ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการผลิต 5 สาขาที่สำคัญ ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม สาขาการศึกษา สาขาขายส่ง – ขายปลีก และสาขานอกภาคเกษตรอื่นๆ โดยคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.49 ร้อยละ 15.04 ร้อยละ 13.27 ร้อยละ 11.74 และร้อยละ 31.46 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดตามลำดับ ดังนั้นในการเลือกพื้นที่เก็บข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างจึงเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามโครงสร้างดังกล่าวและแบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลออกเป็น 3 พื้นที่ ดังนี้ 1.พื้นที่อำเภอที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภอหนองสูง ซึ่งจะเก็บข้อมูลทั้งสองอำเภอ 2. พื้นที่อำเภอที่อยู่ใกล้แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ อำเภอห้วยน้ำใหญ่หรืออำเภอนิคมน้ำอ้อย (เลือกอำเภอใดอำเภอหนึ่ง) และ 3. พื้นที่อำเภอที่อยู่ไกลแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ได้แก่ อำเภอดงหลวงหรืออำเภอดอนตาล (เลือกอำเภอใดอำเภอหนึ่ง) เพื่อทำการเปรียบเทียบความแตกต่างผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ 3 พื้นที่ดังกล่าว

ภาพที่ 4.3 แผนที่จังหวัดมุกดาหารและแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก



ที่มา: สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่จะแบ่งตามกลุ่มอาชีพ และต้องประกอบด้วยลูกจ้างกับผู้ประกอบการ (ยกเว้นภาคเกษตรและภาคการศึกษาที่ไม่ได้แบ่งเป็นลูกจ้างกับผู้ประกอบการ) ในภาค



การผลิตที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคการศึกษา ภาคขายส่ง - ขายปลีก และภาคการขนส่ง ทั้งนี้ จะไม่ทำการเก็บข้อมูลจากทุกภาคการผลิตในทุกพื้นที่ข้างต้น เนื่องจากบางพื้นที่ไม่มีการผลิตในบางสาขา หรือมีแต่มีขนาดเล็กและไม่ใช้กิจกรรมการผลิตหลักของพื้นที่นั้นๆ จึงทำการแบ่งภาคการผลิตตามพื้นที่อำเภอคือ 1. อำเภอที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอหนองสูง ซึ่งจะเก็บข้อมูลทั้งสองอำเภอ โดยจะทำการเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรม ภาคการศึกษา ภาคขนส่ง และภาคขายส่ง ขายปลีก 2. อำเภอที่อยู่ใกล้แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ อำเภอหว้านใหญ่หรืออำเภอนิคมน้ำอ้อย (เลือกอำเภอใดอำเภอหนึ่ง) และ 3. อำเภอที่อยู่ไกลแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ อำเภอดงหลวงหรืออำเภอดอนตาล (เลือกอำเภอใดอำเภอหนึ่ง) ทั้งสองพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องในภาคเกษตรกรรม ภาคขนส่ง และภาคขายส่ง ขายปลีก ซึ่งแสดงพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างตามภาพที่ 4.4

นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อมูลผลกระทบต่างๆ มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้วย จึงสัมภาษณ์หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม โดยภาครัฐ ได้แก่ พาณิชย์จังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัด องค์กรพัฒนาเอกชน (มูลนิธิริรักษ์ไทย และมูลนิธิศุภนิมิต) เป็นต้น

ภาพที่ 4.4 พื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (อ.เมืองและอ.หนองสูง)	อำเภอที่อยู่ใกล้แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (อ.หว้านใหญ่หรืออ.นิคมฯ)	อำเภอที่อยู่ไกลแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (อ.ดงหลวงหรืออ.ดอนตาล)
<ul style="list-style-type: none"> <li>• ภาคอุตสาหกรรม</li> <li>• ภาคการศึกษา</li> <li>• ภาคขนส่ง</li> <li>• ภาคขายส่ง ขายปลีก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ภาคเกษตรกรรม</li> <li>• ภาคขนส่ง</li> <li>• ภาคขายส่ง ขายปลีก</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ภาคเกษตรกรรม</li> <li>• ภาคขนส่ง</li> <li>• ภาคขายส่ง ขายปลีก</li> </ul>

## บทที่ 5 ผลการศึกษา

แม้ว่าตลอดห้าทศวรรษของการพัฒนาประเทศ นับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือฉบับแรก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะยังคงเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากยังคงมีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัวต่ำที่สุด และการมีจังหวัดที่มีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวติด 1 ใน 10 จังหวัดที่มีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวต่ำสุดของประเทศอยู่หลายจังหวัด แต่หากพิจารณาพลวัตภายในภูมิภาคเองเราจะพบว่า โครงสร้างเศรษฐกิจภายในมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยโครงสร้างเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกจังหวัดพึ่งพิงภาคเกษตรน้อยลง และหลายจังหวัดมีแนวโน้มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการสูงขึ้น ดังที่แสดงในแผนภาพที่ 5.1 จะเห็นการลดลงของสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรใน 19 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555 หลายจังหวัดมีแนวโน้มสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรลดลงและพึ่งพิงภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ยกเว้น จังหวัดเลย จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี และ จังหวัดหนองบัวลำภู

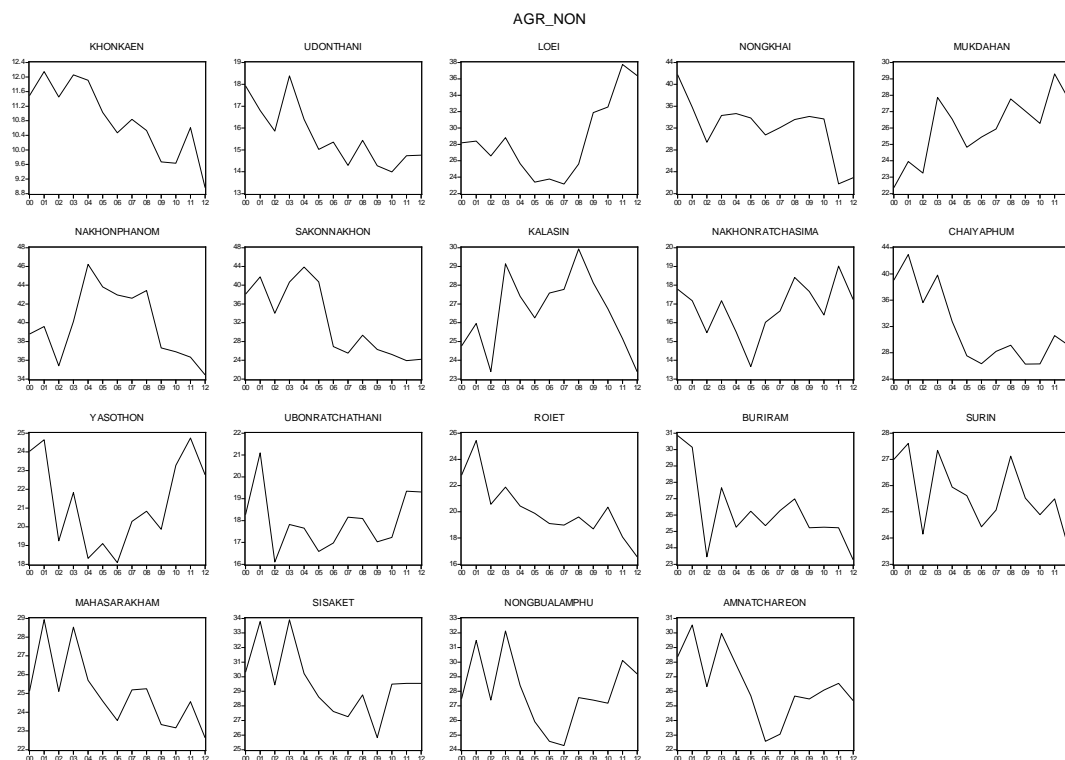
อย่างไรก็ดี แม้ว่าสัดส่วนภาคเกษตรจะลดลง แต่แรงงานส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในภาคเกษตรซึ่ง การเติบโตทางเศรษฐกิจในเมืองหลักของการพัฒนา ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดอุบลราชธานี ยังไม่เพียงพอที่จะดูดซับแรงงานภาคเกษตรซึ่งมีจำนวนมาก ได้<sup>1</sup> ทำให้ปัจจุบันผู้คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนยังคงอพยพย้ายถิ่นไปทำงานใน กรุงเทพมหานครและภูมิภาคอื่นๆ อยู่จำนวนมาก<sup>2</sup> และส่งรายได้จากการทำงานที่อื่นกลับภูมิลำเนา

<sup>1</sup> ข้อสรุปในงานศึกษาของ วิชัย สว่าง (2528) ระบุว่า ลักษณะการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กำหนดให้จังหวัดนครราชสีมา อุดรธานี ขอนแก่น และอุบลราชธานี ซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานดี เนื่องจากมีทางรถไฟและผลพลอยได้จากการเป็นที่ตั้งฐานทัพ สหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งจะต้องทำหน้าที่กระจายความเจริญไปสู่จังหวัดยากจนอื่นๆ โดยรอบ ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไปความไม่สมดุลของการพัฒนานี้จะค่อยๆ ปรับตัวเองให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันน้อยลง โดยจังหวัดศูนย์กลางจะรองรับแรงงานที่เหลือจากจังหวัดโดยรอบ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้ระดับหนึ่ง แต่การพัฒนาลักษณะนี้จำเป็นต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การแพร่ขยายความเจริญกลายเป็นการดูดกลืนดึงเอาทรัพยากรไปรวมอยู่ในจังหวัดที่เจริญกว่า ในลักษณะเมืองขึ้นหรือเมืองอาณานิคม ซึ่งจะทำให้จังหวัดที่เจริญแล้วใช้ทรัพยากรที่ได้มาพัฒนาตนเองไปอย่างรวดเร็ว ทั้งจังหวัดที่ล่าช้าไว้ ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น. น. 111-114

<sup>2</sup> ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีตัวเลขสถิติประชากรศาสตร์ จำนวนผู้ย้ายถิ่น ภูมิลำเนา มากที่สุดของประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

ทำให้แม้แต่ครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็อาจจะไม่ได้พึ่งพิงรายได้จากการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก

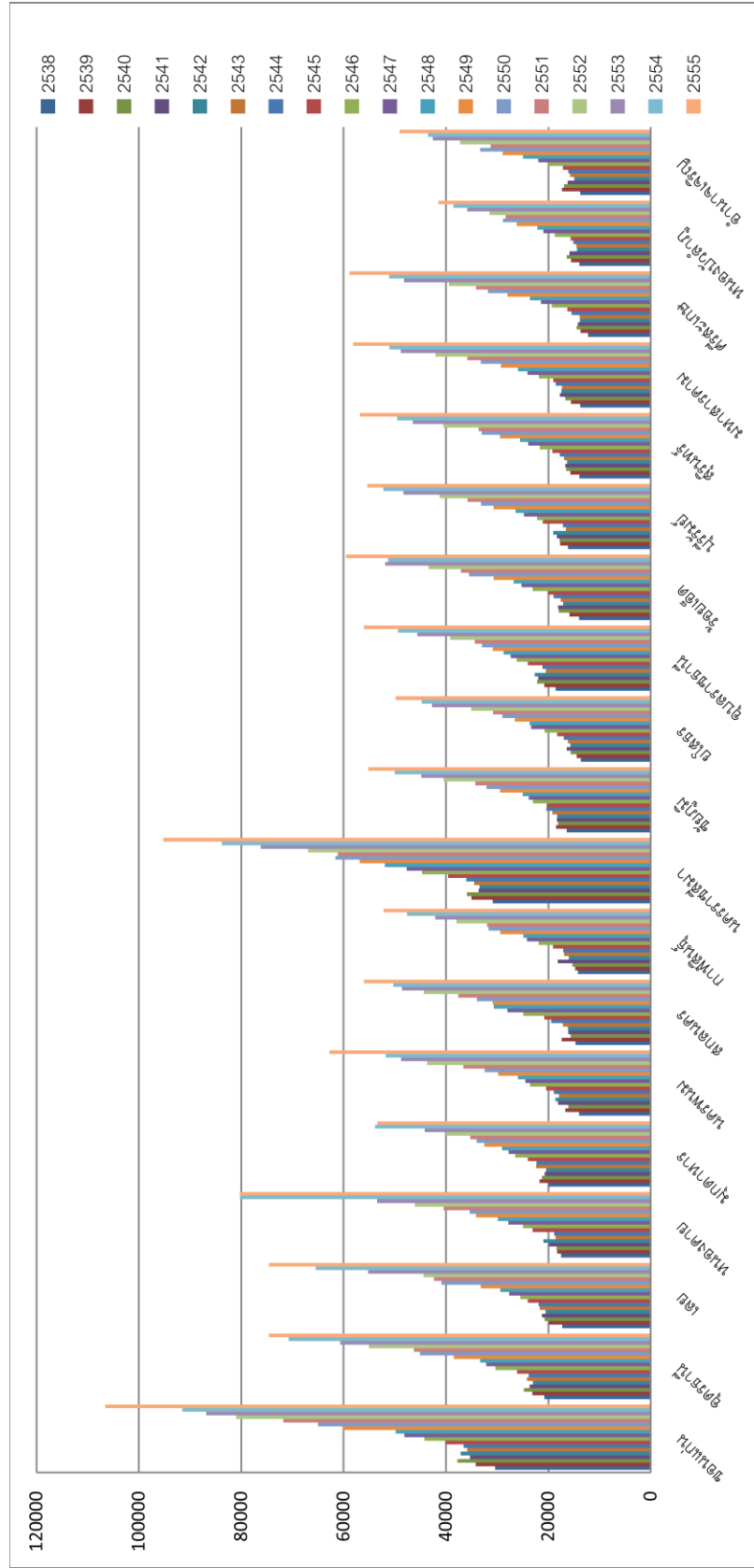
ภาพที่ 5.1 สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร ปี พ.ศ. 2543 - 2555



ที่มา: คำนวณจากข้อมูลผลิตภัณฑ์จังหวัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดังนั้น ขณะที่ภาพรวมของทั้งประเทศมีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค ในภูมิภาคเองก็มีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดต่างๆ อยู่เช่นกัน แต่คงไม่สามารถสรุปได้อย่างง่ายดายอีกต่อไปว่าจังหวัดที่ยากจนและมีรายได้ต่อหัวของประชากรต่ำคือจังหวัดที่พึ่งพิงภาคเกษตรเป็นหลัก แม้จะมีส่วนจริงอยู่บ้างแต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ทั้งนี้ จังหวัดหลักของการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 จังหวัดนั้นมีรายได้มากกว่าจังหวัดอื่นๆ ที่เหลืออีก 15 จังหวัดทำให้รายได้ต่อหัวประชากรสูงกว่าจังหวัดอื่นๆ ตามไปด้วย แม้ว่าจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดอุบลราชธานี จะมีแนวโน้มสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนสามารถลดสัดส่วนคนยากจนภายในจังหวัดลงอย่างมาก

ภาพที่ 5.2 รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรระหว่างปี พ.ศ. 2538 - 2555



ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากภาพที่ 5.2 จะเห็นว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครราชสีมา สูงกว่าจังหวัดอื่นๆ ที่เหลืออย่างชัดเจน โดยจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรสูงที่สุดจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรประมาณ 2.5 เท่าของจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรต่ำที่สุด ซึ่งปี พ.ศ. 2538 จังหวัดนครราชสีมาจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรสูงที่สุดคิดเป็น 2.52 เท่าของจังหวัดศรีสะเกษที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรต่ำที่สุด ซึ่งจังหวัดนครราชสีมาจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร 30,890 บาท ขณะที่จังหวัดศรีสะเกษจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร 12,253 บาท ในปี พ.ศ. 2540 จังหวัดขอนแก่นมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรสูงที่สุดคือ 37,806 บาท คิดเป็น 2.62 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรต่ำสุด 14,447 บาท และในปี พ.ศ. 2555 จังหวัดขอนแก่นมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงที่สุด 106,587 บาทคิดเป็น 2.57 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรจังหวัดหนองบัวลำภูซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำที่สุด 41,480 บาทในปี พ.ศ. 2555<sup>3</sup> สืบเนื่องมาจากการสะสมความรุ่งเรืองจากการพัฒนาในอดีต การมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีกว่าผนวกกับการเร่งการพัฒนาที่ถูกกำหนดโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เมืองหลักของการพัฒนาเหล่านี้มีการพัฒนาที่สูงกว่าทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุข

การศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2555 ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณหรือการศึกษาในระดับมหภาค เพื่อต้องการทราบว่าระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก จะส่งผลต่อการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งจังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองหน้าด่านเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 อาจจะทำให้ได้เปรียบจากการค้าชายแดนมากกว่าจังหวัดที่เหลือ ขณะที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาชายแดนมากกว่าจังหวัดอื่นด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงต้องมีการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพหรือการศึกษาระดับจุลภาค ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ทั้งนี้ เนื้อหาในบทนี้จะนำเสนอผลการศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 5.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ และ 5.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

<sup>3</sup> คำนวณจากข้อมูล สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)

## 5.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ทราบว่าระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Interprovincial income inequality) หรือไม่ และวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมอื่นๆ ที่มีต่อการกระจายรายได้ ทั้งนี้ สามารถแสดงค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูลตัวแปรที่นำมาศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูล<sup>4</sup>

ตัวแปร	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
1. GPPH_GRP	239	1.11	0.35	0.61	2.44
2. EWEC	239	0.09	0.28	0.00	1.00
3. AGR_NON	239	25.29	7.55	8.96	46.22
4. EDU_YR	239	7.03	1.01	5.36	9.20
5. GGPPH	239	9.65	6.81	-12.99	49.97
6. GPPH	239	36,788.61	16,748.77	13,881.00	106,587.00
7. HEA	239	7,456.55	2,823.79	1,650.00	19,007.00
8. LAND	239	2.42	0.55	1.20	4.00
9. RO	239	0.13	0.06	0.05	0.46
10. TAX	239	1.42	0.50	0.69	4.26

ตารางที่ 5.1 แสดงค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูลที่นำมาศึกษาประกอบด้วยตัวแปรทั้งสิ้น 10 ตัวแปร โดยเป็นข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2543 – 2555 แต่ละตัวแปรที่มีจำนวนข้อมูลที่ใช้ประมาณค่า 239 ข้อมูล โดยตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเฉลี่ยต่อหัวประชากร (GPPH\_GRP) แสดงถึงระดับรายได้หรือฐานะของจังหวัดต่างๆ 19 จังหวัดในภูมิภาค มีค่าต่ำสุดอยู่ที่ 0.61 คือ สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเฉลี่ยต่อหัวประชากรของจังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2543 ขณะที่ค่าสูงสุดคือ 2.44 ในปี พ.ศ. 2555 คือ สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเฉลี่ยต่อ

<sup>4</sup> รายละเอียดค่าสถิติข้อมูลแสดงเป็นรายปีและรายจังหวัดดูในตารางที่ ก.2 ในภาคผนวก ก

หัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเฉลี่ยต่อหัวประชากรจังหวัดขอนแก่น โดยมีค่าเฉลี่ยของข้อมูลอยู่ที่ 1.11

ขณะที่ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ คือ ตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (EWEC) และตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน (RO) โดยตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy) แสดงการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - 2555 ซึ่งมีค่าสูงสุดเท่ากับ 1 ในจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร และค่าต่ำสุดเท่ากับ 0 ในปีที่ยังไม่มีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ของจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบและมีค่าเท่ากับ 0 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - 2555 ในจังหวัดนอกแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (จังหวัดอื่นๆ ที่เหลือ) โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.09 และตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน แสดงโครงสร้างพื้นฐานที่ดีของแต่ละจังหวัดหรือระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัด ที่ส่งผลให้การคมนาคมขนส่งมีความสะดวก ลดต้นทุนค่าขนส่งสินค้าและบริการ ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมพาหนะ ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงบริการสาธารณะต่างๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น มีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.46 คือ สัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดหนองคาย ในปี พ.ศ. 2544 - 2545 หมายความว่าพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรมีถนนลาดยางความยาว 0.46 กิโลเมตร ค่าต่ำสุดเท่ากับ 0.05 คือ สัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ในปี พ.ศ. 2543 หมายความว่า พื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรมีถนนลาดยางความยาวเพียง 0.05 กิโลเมตร แสดงว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมไม่ดี หรือระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่ำ และค่าเฉลี่ยของข้อมูลทั้งหมดเท่ากับ 0.13

ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉลี่ยพึ่งพิงรายได้จากภาคอุตสาหกรรมและบริการ แต่มีรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 25.29 หรือ 1 ใน 4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด โดยสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร (AGR\_NON) แสดงความสำคัญของภาคการผลิตมีค่าสูงสุดเท่ากับ 46.22 แสดงว่าภาคเกษตรยังมีความสำคัญสูงเกือบครึ่งหนึ่งของรายได้จังหวัดมาจากการผลิตในภาคเกษตร ซึ่งเป็นสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรของจังหวัดนครพนม ในปี พ.ศ. 2547 ขณะที่ค่าต่ำสุดเท่ากับ 8.96 เป็นสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรของจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2555 แสดงว่า รายได้หลักของจังหวัดมาจากภาคนอกเกษตร ได้แก่ ภาคอุตสาหกรรมและบริการ

รายได้ต่อหัวประชากร ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) และอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GGPPH) แสดงถึงระดับรายได้ต่อหัว

ประชากรและอัตราการขยายตัวของระดับรายได้ต่อหัวประชากร โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร (GPPH) มีค่าสูงสุดเท่ากับ 106,587 บาท เป็นค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2555 ต่ำสุดเท่ากับ 16,748.77 บาท คือ ค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2543 และค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรเฉลี่ยอยู่ที่ 36,788.61 บาท ขณะที่อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรจังหวัดหนองคาย ในปี พ.ศ. 2554 สูงสุดร้อยละ 49.97 อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่ำสุดติดลบร้อยละ 12.99 เป็นของจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2543 ค่าเฉลี่ยทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 9.65

ในด้านสังคมหรือการพัฒนาทุนมนุษย์ ได้แก่ การศึกษาและสุขภาพ กรณีการศึกษา ตัวแปรจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (EDU\_YR) ซึ่งแสดงถึงระดับการศึกษาของประชากรในจังหวัดมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 9.20 ปี (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) เป็นค่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของจังหวัดมหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2554 จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยต่ำสุดเท่ากับ 5.36 ปี (ระดับประถมศึกษาตอนปลาย) เป็นค่าจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของจังหวัดศรีสะเกษในปี พ.ศ. 2545 ขณะที่ค่าเฉลี่ยของทั้งภูมิภาคเท่ากับ 7.03 ปี (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) ด้านสุขภาพ ตัวแปรสัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์ (HEA) แสดงการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และคุณภาพบริการด้านการแพทย์ คำนวณจากจำนวนประชากรหารด้วยจำนวนแพทย์ โดยใช้ข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุข มีค่าสูงสุดเท่ากับ 19,007 โดยเป็นสัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์จังหวัดศรีสะเกษในปี พ.ศ. 2543 กล่าวคือ แพทย์ 1 คนต้องรักษาคนไข้จำนวน 19,007 คน แสดงว่าการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ต่ำ ขณะเดียวกันการที่แพทย์ต้องรักษาคนไข้จำนวนมากก็จะทำให้ประสิทธิภาพและคุณภาพการรักษาไม่ดีไปด้วย สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ต่ำสุดเท่ากับ 1,650 เป็นของจังหวัดขอนแก่นในปี พ.ศ. 2555 กล่าวคือแพทย์ 1 คนรับผิดชอบคนไข้จำนวน 1,650 คน แสดงว่าการเข้าถึงบริการของแพทย์ดีขึ้นซึ่งทำให้ประสิทธิภาพและคุณภาพการรักษาดีขึ้นด้วย ทั้งนี้ สัดส่วนจำนวนประชากรต่อแพทย์เฉลี่ยทั้งภูมิภาคอยู่ที่ 7,457 คน

ด้านปัจจัยการผลิต ตัวแปรสัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร (LAND) แสดงถึงความเป็นเจ้าของที่ดินและการเข้าถึงที่ดินที่สามารถทำการผลิตได้มีค่าสูงสุดเท่ากับ 4 ไร่ต่อประชากร 1 คน เป็นของจังหวัดอำนาจเจริญในปี พ.ศ. 2543 ขณะที่ค่าต่ำสุดเท่ากับ 1.2 ไร่ต่อประชากร 1 คน เป็นของจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. 2548 ค่าเฉลี่ยทั้งภูมิภาคอยู่ที่ 2.42 ไร่ต่อประชากร 1 คน

ด้านนโยบายการคลังภาครัฐ ตัวแปรสัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (TAX) แสดงถึงโครงสร้างการกระจายภาระภาษี โดยภาษีทางตรงจัดเก็บจากฐานรายได้ในอัตราก้าวหน้า



เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายภาระภาษี ผู้มีรายได้มากจะต้องจ่ายภาษีมาก เพื่อนำเงินภาษีที่จัดเก็บได้มาจัดสวัสดิการและบริการสาธารณะให้แก่ทุกคนในสังคม ทั้งนี้ สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มีค่าสูงสุดเท่ากับร้อยละ 4.26 เป็นของจังหวัดหนองบัวลำภูในปี พ.ศ. 2555 ต่ำสุดเท่ากับร้อยละ 0.69 เป็นของจังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2544 ค่าเฉลี่ยทั้งภูมิภาคเท่ากับร้อยละ 1.42

จากนั้นนำข้อมูลตัวแปรทั้งหมดมาวิเคราะห์ ด้วยเครื่องมือทางเศรษฐมิติแบบ Panel data regression ตามแบบจำลองต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \text{GPPH\_GRPH}_{it} = & \beta_0 + \beta_1 \text{EWEC}_{it} + \beta_2 \text{AGR\_NON}_{it} + \beta_3 \text{EDU\_YR}_{it} + \beta_4 \text{GGPPH}_{it} + \\ & \beta_5 \text{GPPH}_{it} + \beta_6 \text{GPPH}_{it}^2 + \beta_7 \text{LAND}_{it} + \beta_8 \text{RO}_{it} + \beta_9 \text{TAX}_{it} + \\ & \beta_{10} \text{HEA}_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (5.1)$$

ผลการประมาณค่าจากแบบจำลอง 5.1 ด้วยเศรษฐมิติแบบ Panel data regression แบบ Random effect Fixed effect และ Pooled regression แสดงในตารางที่ 5.2 ทั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา คือ การมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น โดยจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร มีแนวโน้มที่จะมีสัดส่วนรายได้ต่อหัวประชากรของจังหวัดต่อรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรของภูมิภาคเพิ่มขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการประมาณค่าแบบจำลองแบบ Random effect และ Pooled regression ให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษามากที่สุด และการประมาณค่าด้วยวิธี Random effect มีความเหมาะสมมากกว่า

โดยผลการประมาณค่าด้วยวิธี Random effect พบว่า ตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก มีความสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 และสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรยกกำลังสองซึ่งเป็นการทดสอบ Kuznets hypothesis สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มีความสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ขณะที่สัดส่วนความยาวนานตลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด มีความสัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกัน ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

ตารางที่ 5.2 ผลการประมาณค่าแบบจำลองแบบ Random effect Fixed effect และ Pooled regression

ตัวแปร	Random effect	Fixed effect	Pooled regression
C	0.9085 (22.7623)	0.5553 (11.5304)	1.1901 (14.5886)
EWEC	0.0304*** (2.6942)	-0.0062 (-0.5045)	0.0522** (2.0936)
AGR_NON	-0.0057*** (-9.6044)	-0.0012* (-1.6627)	-0.0064*** (-5.6993)
EDU_YR	-0.0248*** (-5.9456)	0.0073 (1.6260)	-0.0775*** (-7.4047)
GGPPH	-0.0002 (-0.6106)	0.0012*** (3.0928)	-0.0026** (-2.4237)
GPPH	0.2098*** (22.1275)	0.1788*** (18.1051)	0.2902*** (11.5243)
GPPH <sup>2</sup>	-0.0043*** (-5.6301)	-0.0032*** (-4.1324)	-0.0075*** (-3.5492)
HEA	-7.95E-06*** (-4.5223)	5.24E-07 (0.2781)	-1.56E-05*** (-3.6262)
LAND	-0.0011 (-0.1565)	0.0131 (1.4014)	-0.0030 (-0.2463)
RO	0.1196* (1.8526)	-0.1471* (-1.7743)	0.1926* (1.7981)
TAX	-0.0949*** (-10.7977)	-0.0668*** (-7.2284)	-0.1371*** (-6.3710)
R <sup>2</sup>	0.9330	0.9916	0.9216
Adjusted R <sup>2</sup>	0.9301	0.9905	0.9182
Observations	239	239	239

หมายเหตุ: \*\*\* ระดับนัยสำคัญ 0.01, \*\* ระดับนัยสำคัญ 0.05, \*ระดับนัยสำคัญ 0.10

เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และผลของปัจจัยต่างๆ ข้างต้น ที่มีต่อความไม่ความเท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงทำการเปรียบเทียบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ซึ่งเป็นตัวสะท้อนความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัด ก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก โดยการคำนวณหาสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม

ภาคต่อหัวประชากรเฉลี่ยของภูมิภาคในแต่ละปีที่รวมผลกระทบของแต่ละตัวแปรแล้ว จากนั้นนำมาเปรียบเทียบกับสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเฉลี่ยของภูมิภาคก่อนที่จะได้รับผลกระทบจากแต่ละตัวแปร ซึ่งสามารถคำนวณสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเฉลี่ยของภูมิภาคในแต่ละปีที่รวมผลกระทบของแต่ละตัวแปรแล้ว จากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของแต่ละจังหวัดในแต่ละปี ดังสูตรการคำนวณต่อไปนี้

$$\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t^X = \left[ \frac{\sum_{i=1}^{19} (\text{GPPH\_GRPH})_{it}^{\text{After}}}{19} \right]_t = \left[ \frac{\sum_{i=1}^{19} ((\text{GPPH\_GRPH})_{it}^{\text{Before}} + \beta X)_{it}}{19} \right]_t$$

- โดยที่  $\text{GPPH\_GRPH}_{it}$  หมายถึง สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่  $i$  ปีที่  $t$  ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรในปีที่  $t$
- $(\text{GPPH\_GRPH})_{it}^{\text{After}}$  หมายถึง สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่  $i$  ปีที่  $t$  ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรในปีที่  $t$  หลังจากรวมผลกระทบจากตัวแปรแล้ว
- $(\text{GPPH\_GRPH})_{it}^{\text{Before}}$  หมายถึง สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของจังหวัดที่  $i$  ปีที่  $t$  ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรในปีที่  $t$  ก่อนรวมผลกระทบจากตัวแปร
- $\beta$  หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร  $X$  จากการประมาณค่าแบบ Random effect สะท้อนขนาดของผลกระทบของตัวแปร  $X$  ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันเมื่อตัวแปร  $X$  เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย
- $X$  หมายถึง ตัวแปรอิสระที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากผลการประมาณค่าแบบจำลอง 5.1 ด้วยวิธี Random effect ตามตารางที่ 5.2 ได้แก่ EWEC AGR\_NON EDU\_YR TAX HEA และ RO โดยกำหนดให้แต่ละตัวแปรที่มีค่าเท่ากับ 1 เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเมื่อตัวแปร  $X$  เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ยกเว้นตัวแปร EWEC กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 1 ในปี พ.ศ. 2549 – 2555 สำหรับจังหวัด

ที่อยู่ในแนวระเบียนเศรษฐกิจ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัด  
กาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร นอกเหนือจากนี้ให้มีค่าเท่ากับ 0

ผลจากการคำนวณค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์  
มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาคในแต่ละปีตามสูตรการคำนวณข้างต้น แสดงในตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 ค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อ  
ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 – 2555<sup>5</sup>

ปี	$\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t$	EWEC	AGR_NON	EDU_YR	TAX	HEA	RO
2543	0.874047	0.874047	0.868347	0.849247	0.779147	0.874039	0.993647
2544	0.889776	0.889776	0.884076	0.864976	0.794876	0.889768	1.009376
2545	0.909030	0.909030	0.903330	0.884230	0.814130	0.909022	1.028630
2546	0.931882	0.931882	0.926182	0.907082	0.836982	0.931874	1.051482
2547	0.974203	0.974203	0.968503	0.949403	0.879303	0.974195	1.093803
2548	1.004504	1.004504	0.998804	0.979704	0.909604	1.004496	1.124104
2549	1.072487	1.072487	1.066787	1.047687	0.977587	1.072479	1.192087
2550	1.112581	1.112581	1.106881	1.087781	1.017681	1.112573	1.232181
2551	1.165196	1.165196	1.159496	1.140396	1.070296	1.165188	1.284796
2552	1.243835	1.243835	1.238135	1.219035	1.148935	1.243827	1.363435
2553	1.328217	1.328217	1.322517	1.303417	1.233317	1.328209	1.447817
2554	1.368703	1.368703	1.363003	1.343903	1.273803	1.368695	1.488303
2555	1.443680	1.443680	1.437980	1.418880	1.348780	1.443672	1.563280

กำหนดให้  $\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t$  เป็นค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร  
ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาคในแต่ละปี และ  $\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t^x$  เป็นค่าเฉลี่ย  
ของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของ  
ภูมิภาคในแต่ละปีที่รวมผลกระทบของตัวแปร X แต่ละตัวแล้ว กำหนดให้

$$\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t = \left[ \frac{\sum_{i=1}^{19} (\text{GPPH\_GRPH})_{it}}{19} \right]_t = 1 = \text{ความเท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัด}$$

<sup>5</sup> EWEC, AGR\_NON, EDU\_YR, TAX, HEA และ RO บนหัวตารางคือ  $\overline{\text{GPPH\_GRPH}}_t^x$  หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์  
มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาคในแต่ละปีที่รวมผลกระทบของตัวแปรอิสระ  
x แต่ละตัวแล้ว

ดังนั้น การวิเคราะห์ผลกระทบของตัวแปร  $X$  แต่ละตัวที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงแบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 ถ้า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  มีค่าน้อยกว่า 1 เมื่อรวมผลกระทบจากตัวแปร  $X$  แล้วทำให้  $\overline{GPPH\_GRPH}_t^X$  น้อยกว่า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  แสดงว่า ตัวแปร  $X$  เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น ขณะที่ถ้า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t^X$  มากกว่า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  แสดงว่า ตัวแปร  $X$  เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง

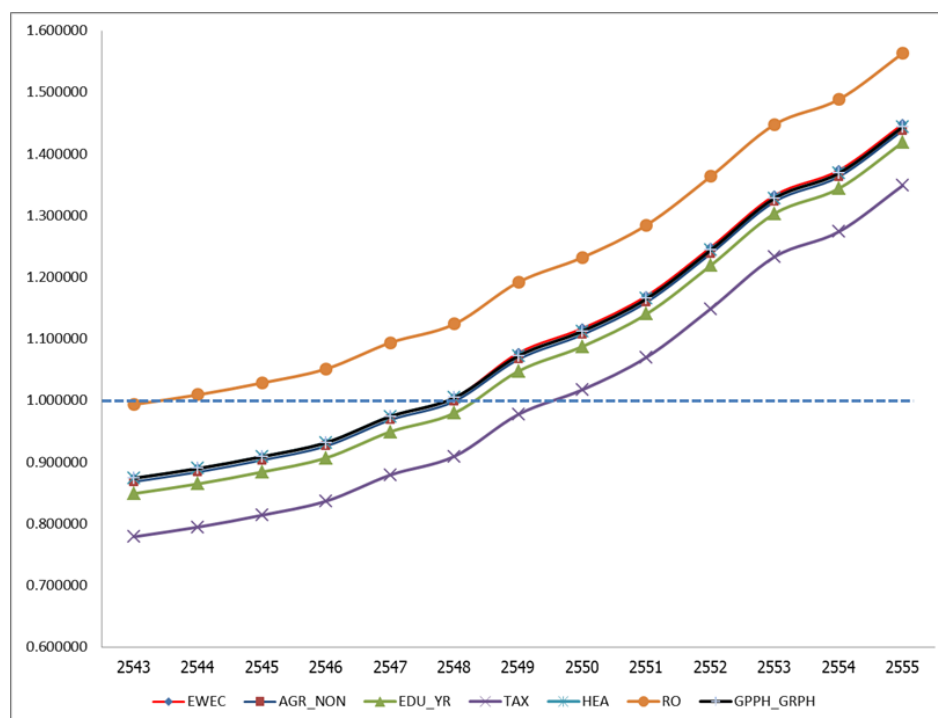
กรณีที่ 2 ถ้า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  มีค่ามากกว่า 1 เมื่อรวมผลกระทบจากตัวแปร  $X$  แล้วทำให้  $\overline{GPPH\_GRPH}_t^X$  มากกว่า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  แสดงว่า ตัวแปร  $X$  เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น ขณะที่ถ้า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t^X$  น้อยกว่า  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  แสดงว่า ตัวแปร  $X$  เพิ่มขึ้น 1 หน่วย ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง

จากตารางที่ 5.3 พบว่า ปี พ.ศ. 2543 – 2547  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  มีค่าน้อยกว่า 1 เป็นไปตามกรณีที่ 1 คือ ตัวแปรสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ตัวแปรเหล่านี้ มีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรซึ่งมีค่าน้อยกว่า 1 ลดน้อยลงมากกว่าที่เป็นอยู่ ( $\overline{GPPH\_GRPH}_t^X < \overline{GPPH\_GRPH}_t < 1$ ) สะท้อนว่า ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่มีอยู่เดิมสูงขึ้น ขณะเดียวกันสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด มีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่มีค่าน้อยกว่า 1 เพิ่มขึ้น สะท้อนว่า ตัวแปรนี้มีแนวโน้มช่วยทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง อย่างไรก็ตาม ตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ยังไม่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในช่วงเวลานี้

ระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2555  $\overline{GPPH\_GRPH}_t$  มีค่ามากกว่า 1 เป็นไปตามกรณีที่ 2 โดยตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก และสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดมีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มมากขึ้น ( $1 < \overline{GPPH\_GRPH}_t < \overline{GPPH\_GRPH}_t^X$ ) สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันที่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค

ต่อหัวประชากรลดลง สะท้อนว่าตัวแปรเหล่านี้มีแนวโน้มทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่มีอยู่เดิมลดลง

ภาพที่ 5.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 – 2555



ที่มา: ข้อมูลจากตารางที่ 5.3

โดยจากภาพที่ 5.3 แสดงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 – 2555 จะเห็นว่า หลังปี พ.ศ. 2548 กรณีที่ 1 เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่รวมผลกระทบจากตัวแปรแล้ว อยู่เหนือเส้นค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาค (GPPH\_GRP) สะท้อนว่าตัวแปรนั้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น ได้แก่ เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาค (GPPH\_GRP) ระบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก (EWEC) และตัวแปรสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด (RO)

ขณะที่กรณีที่ 2 เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่รวมผลกระทบจากตัวแปรแล้ว อยู่ต่ำกว่าเส้นค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาค (GPPH\_GRPH) สะท้อนว่า ตัวแปรนั้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง ได้แก่ เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่เป็นผลกระทบจากตัวแปรสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร (AGR\_NON) ตัวแปรสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ (HEA) ตัวแปรจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (EDU\_YR) และตัวแปรสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (TAX)

ตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ระหว่างจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญ โดยจากภาพที่ 5.3 จะเห็นว่าระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2555 ตัวแปรระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรในจังหวัดที่มีระเบียบเศรษฐกิจพาดผ่านเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มมากขึ้น แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น

เช่นเดียวกับสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด ซึ่งสะท้อนระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดีของจังหวัด พบว่า การที่สัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยของสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มมากขึ้น สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่มีอยู่เดิมสูงขึ้น ขัดแย้งกับงานของ Raychaudhuri and De (2010) และ Lord (2010) กล่าวคือ การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่ดีและการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานหรือถนนมากขึ้น จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการกระจายโครงสร้างพื้นฐานที่ดียังไม่ครอบคลุมและทั่วถึงเท่าที่ควร ทั้งในระดับภูมิภาค และระดับจังหวัด โดยระดับภูมิภาคยังมีความแตกต่างด้านปริมาณและคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้บางจังหวัดยังไม่สามารถใช้งานให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ขณะที่บางจังหวัดโครงสร้างพื้นฐานหรือถนนที่ดีมีคุณภาพมีความครอบคลุม เข้าถึงได้ง่าย และสามารถใช้บริการในการอำนวยความสะดวกด้านการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ ผู้คนได้ดีกว่า ช่วยลดต้นทุนและเวลาในการขนส่ง ประชาชนเข้าถึงบริการภาครัฐ และตลาดได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งการเดินทางและการขนส่งที่สะดวกยิ่งขึ้นช่วยส่งเสริมการลงทุน การค้า การพาณิชย์และการท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นมากขึ้น ส่งผลให้จังหวัดนั้นมีรายได้มากขึ้น เกิดความแตกต่างทางรายได้ระหว่างจังหวัดมาก

ขึ้น ทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่เพิ่มขึ้นด้วย

สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตร มีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ เมื่อสัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น (การผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้น หรือการผลิตภาคอุตสาหกรรมและบริการลดลง) จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kahya (2012) Motonishi (2006) และอรกช เกียรติรุฬห์ (2541) ซึ่งพบว่า สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรลดลง (การผลิตภาคอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มขึ้น) จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น หรือ สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น (การผลิตภาคเกษตรเพิ่มขึ้น) จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง ซึ่งจากภาพที่ 5.3 จะเห็นว่า สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้ค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเนื่องมาจากแรงงานส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังอยู่ในภาคเกษตร ดังนั้น เมื่อการผลิตภาคเกษตรสูงขึ้น จึงส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ได้ประโยชน์ ทำให้รายได้ต่อหัวประชากรของจังหวัดเพิ่มขึ้น และลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลง

จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย มีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มัทยา บุตรงาม (2555) และ Boonyamanond (2007) แต่ตรงข้ามกับผลการศึกษาของ Sujitprapakorn (2004) โดยผลการศึกษารั้งนี้ พบว่า จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดที่ลดลง ซึ่งจากภาพที่ 5.3 เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่เป็นผลกระทบจากตัวแปรจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย (EDU\_YR) อยู่ต่ำกว่าเส้นค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาค (GPPH\_GRPH) สะท้อนว่า จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น มีแนวโน้มช่วยทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาสะท้อนถึงความสามารถในการหารายได้และโอกาสในการทำงานที่แตกต่างกัน การได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นย่อมได้รับรายได้และผลตอบแทนจากการทำงานที่มากขึ้น ดังนั้น การที่ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดมีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงขึ้น ย่อมทำให้ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างจังหวัดลดลง อย่างไรก็ตาม ควรคำนึงถึงเรื่อง



คุณภาพของการศึกษาด້วย เพื่อให้ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นส่งผลต่อผลิตภาพการผลิตของจังหวัดอย่างแท้จริง โดยควรให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ มีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Boonyamanond (2007)<sup>6</sup> โดยการศึกษาครั้งนี้ พบว่า สัดส่วนประชากรต่อแพทย์เพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันที่ลดลง กล่าวคือ การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และประสิทธิภาพการรักษาด้านการแพทย์สูงขึ้น จะช่วยทำให้ประชากรมีสุขภาพที่ดีขึ้น ส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตของจังหวัดดีขึ้น รายได้รวมของจังหวัดเพิ่มขึ้น ทำให้ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างจังหวัดลดลง

สัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เมื่อสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดลดลง ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ สมชัย จิตสุชน และคณะ (2552) ศูนย์บริการวิชาการ เศรษฐศาสตร์ (2552) และ Boonyamanond (2007) ซึ่งจากภาพที่ 5.3 เส้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่เป็นผลกระทบจากตัวแปรสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (TAX) อยู่ต่ำกว่าเส้นค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรของภูมิภาค (GPPH\_GRPH) โดยสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่เพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดที่ลดลง เนื่องจากภาษีทางตรงจัดเก็บจากฐานรายได้ ผู้มีรายได้มากต้องจ่ายภาษีมากกว่าผู้มีรายได้น้อย จึงเป็นการดึงทรัพยากรจากคนรวยมาจัดสรรและกระจายไปสู่คนจนมากขึ้น ซึ่งเป็นการยืนยันความสำคัญนโยบายการคลังในฐานะเครื่องมือกระจายความเท่าเทียมกันในสังคม อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการกระจายทรัพยากรจะต้องมีการตรวจสอบว่ากระบวนการจัดสรรดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในภูมิภาคได้จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

<sup>6</sup> เนื่องจากการศึกษาของ Boonyamanond (2007) ใช้สัดส่วนแพทย์ต่อประชากร ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรกับความไม่เท่าเทียมกันจะเป็นบวก แต่การศึกษาครั้งนี้ใช้สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ ดังนั้น สมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนประชากรต่อแพทย์กับความไม่เท่าเทียมกันจะเป็นลบ

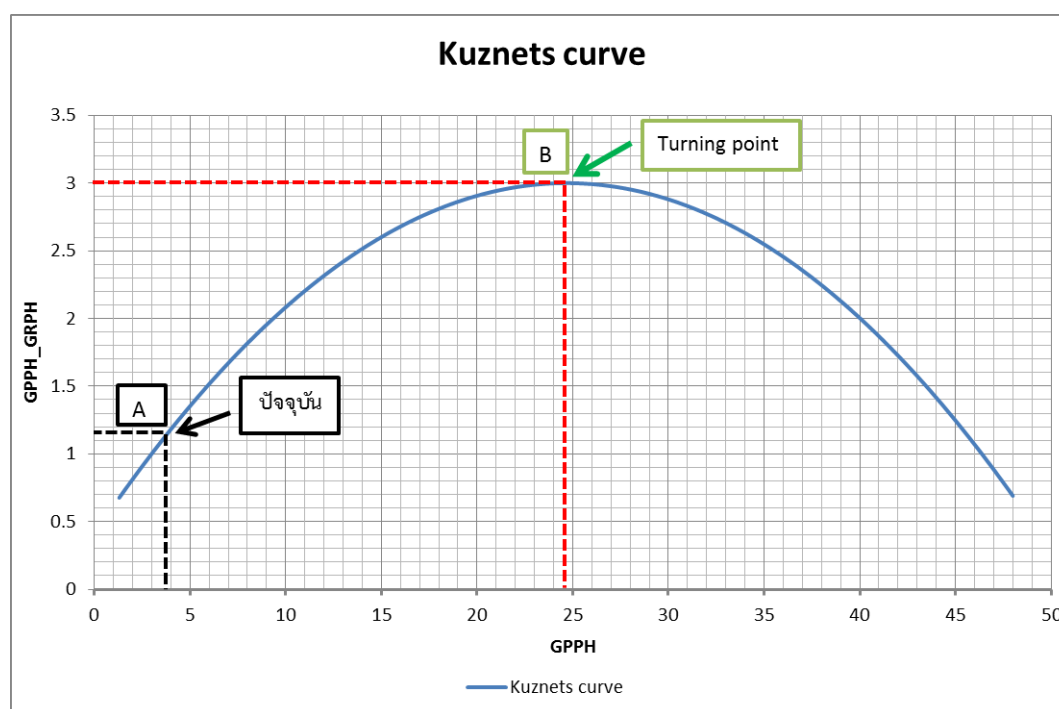
การทดสอบ Kuznets hypothesis พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัด และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรยกกำลังสอง มีความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัด สอดคล้องกับ Kuznets hypothesis ที่ระบุว่า ในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจความไม่เท่าเทียมกันจะเพิ่มขึ้น (การกระจายรายได้แย่ลง) และเมื่อถึงจุดหนึ่งความไม่เท่าเทียมกันจะลดลงในภายหลัง (การกระจายรายได้ดีขึ้น) ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกันกับระดับการพัฒนาเศรษฐกิจจากการศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะเป็น Inverted U-shape ดังที่แสดงในภาพที่ 5.4 กล่าวคือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นในช่วงแรก เนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือกำลังเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการดึงแรงงานที่มีรายได้ต่ำจากภาคเกษตร ไปยังภาคอุตสาหกรรมที่มีค่าจ้างสูงกว่า แต่การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมยังค่อนข้างน้อย จึงเกิดช่องว่างทางรายได้ระหว่างทั้งสองภาคการผลิต ทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สะท้อนว่าการกระจายรายได้มีแนวโน้มแย่ลง หรือความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดสูงขึ้น ขณะที่เมื่อผ่านจุด Turning point ซึ่งเป็นจุดที่ความไม่เท่าเทียมกันสูงที่สุดแล้ว ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมแล้ว แรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้ช่องว่างทางรายได้ระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมเริ่มลดลง การกระจายรายได้จึงดีขึ้น หรือความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดลดลง

ทั้งนี้ เมื่อแทนค่าเฉลี่ยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรของภูมิภาค ระหว่างปี พ.ศ. 2543 -2555 ณ ปัจจุบัน มีค่าเท่ากับ 36,789 บาท และค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรต่างๆ ในสมการที่ได้จากการประมาณค่าแบบจำลอง 5.1 ด้วยวิธี Random effect ตามตารางที่ 5.2 คำนวณหาค่าสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร (GPPH\_GRPH) ณ ปัจจุบัน พบว่า มีค่าเท่ากับ 1.1237 ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร ปัจจุบันอยู่ที่จุด A ( $3.6789^7$ , 1.1237) บนเส้น Kuznets curve ในภาพที่ 5.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในช่วงที่ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดเพิ่มขึ้น และความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดจะลดลงเมื่อผ่านจุด Turning point หรือจุด B ซึ่งเป็นจุดที่ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้สูงที่สุด โดยเมื่อคำนวณค่าเฉลี่ยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวม

<sup>7</sup> ค่า GPPH ที่ใช้ประมาณค่าในแบบจำลองเป็นค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรหารด้วย 10,000

จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรที่จุด B (24.6865, 2.9993) พบว่า จะต้องมามีค่าเท่ากับ 2.9993 และระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต้องมีค่าเท่ากับ 24.6865 หมายความว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้สูงที่สุด เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรมีค่าเท่ากับ 246,865 บาท แล้วหลังจากนั้นความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัด จึงจะเริ่มลดลง

ภาพที่ 5.4 Kuznets curve ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 – 2555



อย่างไรก็ตาม ผลการประมาณค่าในส่วนนี้อาจจะเป็นจริงเฉพาะช่วงเวลาที่ทำการศึกษาเท่านั้น ไม่ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการทดสอบมีระยะเวลาค่อนข้างสั้น นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความไม่เท่าเทียมกัน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Raychaudhuri and De (2010) ที่ระบุว่า รายได้ต่อหัวประชากรสูงขึ้นทำให้ความไม่เท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น

ขณะที่ตัวแปรจำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร และอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยตัวแปรจำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร มีทิศทางความสัมพันธ์ตรงข้ามกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Raychaudhuri and De (2010) ทั้งนี้ สาเหตุที่จำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากรไม่มี

ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร อาจจะเป็นเนื่องจากสัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากรไม่ได้สะท้อนการใช้ประโยชน์ที่ดิน กล่าวคือ หากสัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากรต่ำ แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้สำหรับสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ย่อมสร้างรายได้ให้แก่จังหวัดได้มากกว่ากรณีสัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากรสูง แต่ไม่ถูกใช้ประโยชน์หรือใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลัก

นอกจากนี้ จำนวนการถือครองที่ดินต่อหัวประชากร ยังไม่สะท้อนการกระจายการถือครองที่ดินของประชากร ซึ่งหากที่ดินที่สามารถทำประโยชน์ได้ตามกฎหมายกระจุกตัวอยู่กับเจ้าที่ดินรายใหญ่และปล่อยรกร้างไม่ทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าว ก็จะไม่สามารถสร้างผลผลิตหรือรายได้ให้แก่จังหวัดได้ และสัดส่วนการถือครองที่ดินต่อหัวก็จะไม่สะท้อนประโยชน์ที่จังหวัดนั้นจะได้รับจากปัจจัยที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ขณะที่อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร มีทิศทางความสัมพันธ์ทางลบกับความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ระหว่างจังหวัด ชัดแย้งกับงานศึกษาของ Krongkaew and Kakwani (2003) กล่าวคือ เมื่ออัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรสูงขึ้น มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง สะท้อนความไม่เท่าเทียมกันที่ลดลง

ทั้งนี้ สามารถสรุปทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ เปรียบเทียบระหว่างสมมติฐานและผลที่ได้จากการประมาณค่าแบบจำลองดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 สรุปทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปร

ตัวแปร	เครื่องหมายตามสมมติฐาน	เครื่องหมายตามผลการศึกษา
$EWEC_{it}$	+	+
$AGR\_NON_{it}$	-	-
$EDU\_YR_{it}$	+, -	-
$GGPPH_{it}$	+	-
$GPPH_{it}$	+	+
$GPPH_{it}^2$	-	-
$HEA_{it}$	-	-
$LAND_{it}$	+	-
$RO_{it}$	-	+
$TAX_{it}$	-	-

โดยสรุป ผลการวิจัยเชิงปริมาณหรือการศึกษาระดับมหภาค พบว่า ตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ได้แก่ ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก และสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด มีผลทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อนอกภาคเกษตร ตัวแปรด้านการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ตัวแปรด้านสาธารณสุข ได้แก่ สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และตัวแปรด้านนโยบาย ได้แก่ สัดส่วนภาษีทางตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลง และการทดสอบ Kuznets hypothesis ได้ผลสอดคล้องกับสมมติฐาน

## 5.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากพื้นที่ปิด (Landlocked area) ไปสู่การเป็นดินแดนเชื่อมต่อ (Land linked area) กับผู้คนในภูมิภาคอื่นๆ กว่าครึ่งก่อนโลก ผ่านสิ่งที่เรียกว่าระเบียบเศรษฐกิจ (Economic corridors) โดยที่จังหวัดมุกดาหาร คือประตูที่จะเปิดไปสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อไป ดังข้อความที่ปรากฏในป้ายประชาสัมพันธ์ที่ติดไปทั่วเมืองมุกดาหารว่า “มุกดาหารสะพานการค้า เชื่อมคนครึ่งโลก” ซึ่งเป็นการประกาศตำแหน่งแห่งที่ของจังหวัดมุกดาหารบนเส้นทางระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก และบนอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้วย ดังนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร จึงเลือกกรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นจังหวัดหน้าด่าน หรือจังหวัดแรกที่เป็นประตูของระเบียบเศรษฐกิจด้านตะวันออก เป็นสะพานเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ซึ่งทำให้จังหวัดมุกดาหารได้รับผลกระทบจากการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกมากกว่าจังหวัดขอนแก่นหรือจังหวัดกาฬสินธุ์

### 5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอที่เป็นพื้นที่ศึกษา<sup>8</sup>

1. พื้นที่แนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ เลือกเก็บข้อมูลในอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอหนองสูง อำเภอเมืองมุกดาหาร ซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดจำนวน 1,235 ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด 131,340 คน ในปี พ.ศ. 2555 คิดเป็นร้อยละ

<sup>8</sup> ข้อมูลจาก สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (2557) และ สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร (2557)

ละ 38 ของประชากรทั้งจังหวัด มีความหนาแน่นของประชากร 106 คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่หลักของการผลิต ทั้งในสาขาเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมของจังหวัด เนื่องจากการลงทุนทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชนกระจุกตัวอยู่ในเขตอำเภอเมืองมุกดาหาร ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ และศูนย์กลางการพัฒนาของจังหวัด เป็นที่ตั้งของสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 สาธารณูปโภคพื้นฐานมีความสมบูรณ์มากที่สุด และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ตลาดอินโดจีน อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร (ภูผาเทิบ) หอแก้วมุกดาหาร และภูมโนรมย์

พื้นที่อำเภอหนองสูง ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองมุกดาหารระยะทาง 50 กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันตก มีพื้นที่ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอนิคมน้ำอ้อย ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอค้ำชะอี ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ขนาดพื้นที่อำเภอ 410 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากร 20,908 คน ในปี พ.ศ. 2555 ความหนาแน่นประชากร 51 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีการปลูกยางพารา มันสำปะหลัง และอ้อยบ้าง แต่ยังไม่มากเมื่อเทียบกับอำเภออื่นๆ และด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสุกร เป็ดเทศ ไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ โคเนื้อ อาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้า การทำผ้าหมักโคลน เครื่องจักสาน และเป็นอำเภอที่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท บ้านเป่าและบ้านภู ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดมุกดาหาร

2. พื้นที่อำเภอรือใหญ่ ซึ่งอยู่ใกล้แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ไปทางทิศเหนือของอำเภอเมืองมุกดาหาร พื้นที่ทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำโขง ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นอำเภอที่มีพื้นที่น้อยที่สุดเพียง 85 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากร 18,954 คนในปี พ.ศ. 2555 ดังนั้น จึงเป็นอำเภอที่มีประชากรอยู่หนาแน่นที่สุด 226 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและรับจ้าง เนื่องจากขนาดพื้นที่น้อย ดังนั้น จึงเป็นอำเภอที่มีการผลิตด้านการเกษตรน้อยที่สุด แต่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ แก่งกะเบา ซึ่งเป็นแก่งหินยาวเหยียดตามลำน้ำโขง และ วัดบ้านสองคอน (วัดศาสนาคริสต์ โรมันคาทอลิก) ซึ่งเป็นโบสถ์คริสต์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในอาเซียน และเป็นพื้นที่ที่มีทำทอผ้า ซึ่งรัฐให้สัมปทานกับเอกชนในการดูทอผ้า หิน กรวดจากแม่น้ำโขงและนำไปใช้ในงานก่อสร้างมากที่สุดของจังหวัดมุกดาหาร

3. พื้นที่อำเภอดงหลวง ซึ่งอยู่ไกลแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก และไกลจากตัวอำเภอเมืองมุกดาหารมากที่สุด เป็นระยะทาง 56 กิโลเมตร มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 2 รองจากอำเภอเมืองมุกดาหาร คือ 1,076 ตารางกิโลเมตร ประชากรปี พ.ศ. 2555 มีจำนวน 37,673 คน ความหนาแน่นประชากร 35 คนต่อตารางกิโลเมตร พื้นที่ด้านทิศเหนือติดต่อกับอำเภอเต่างอย

จังหวัดสกลนคร อำเภอนาแก และอำเภอนครพนม จังหวัดนครพนม ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเขาวง และอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอคำชะอี

ทั้งนี้ อำเภอดงหลวง มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัด แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาติดต่อกับเทือกเขาภูพานและเป็นป่าสงวนแห่งชาติ พืชเศรษฐกิจสำคัญของอำเภอดงหลวง ได้แก่ มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย ไม้ผล และไม้ยืนต้น โดยมีพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังกว่า 60,000 ไร่ มากเป็นอันดับ 1 ของจังหวัด ปริมาณผลผลิตปีละกว่า 180,000 ตัน แต่การปลูกข้าวค่อนข้างน้อย เนื่องจากพื้นที่เป็นที่สูง มีพื้นที่ราบเพียงเล็กน้อยบริเวณริมห้วยบางทราย และห้วยชะโนดน้อย นอกจากนี้ก็มีการเลี้ยงโคเนื้อ สุกร ไก่พื้นเมือง เป็ดเทศ โดยมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มากเป็นอันดับ 3 ของจังหวัด รองจากอำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอคำชะอี มีอาชีพเสริมจากการขายของป่า การทำเครื่องจักสานจากไผ่ป่า และการพึ่งพาป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร ประชากรในอำเภอดงหลวง ประกอบด้วยเชื้อสายผู้ไท ข่า และกะโซ่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายกะโซ่ ทั้งนี้ ในอดีตชาวกะโซ่ดงหลวงถูกมองว่าเป็นคนป่า คนเขา ด้อยพัฒนาและล้าหลัง ซึ่งมีส่วนทำให้อำเภอดงหลวงมีการพัฒนาในด้านต่างๆ น้อยกว่าพื้นที่อำเภออื่นๆ

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ มองว่าการเป็นพื้นที่ที่เคยมีการสู้รบระหว่างรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยทำให้มีการพัฒนาน้อย และการพัฒนาเป็นไปอย่างช้าๆ เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ขณะที่คนทั่วไปส่วนใหญ่ยังมีมุมมองว่า อำเภอดงหลวงเป็นพื้นที่ก่อการร้ายทำให้ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เหมือนภาพที่คนส่วนใหญ่มองจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน การลงทุนทำธุรกิจในพื้นที่น้อย ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนของคนในพื้นที่เอง ดังนั้น กว่าจะมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เกิดขึ้นที่นี่ซึ่งเป็นธนาคารของรัฐธนาคารแรกธนาคารเดียวในพื้นที่ยังต้องใช้เวลากว่าจนถึงปี พ.ศ. 2553

“แม้แต่เรื่องธนาคาร เมื่อก่อนไปมุกดาหารไปนครพนม ดงหลวงเค้าไม่ยอมมาตั้งธนาคาร เค้าบอกดงหลวงไม่มีความมั่นใจ ดงหลวงไม่มีความปลอดภัยในการตั้งธนาคาร คือมุมมองของจังหวัด ปกติเค้าก็ให้ไปลงทางคำชะอี แต่สำหรับผมคนพื้นที่ดงหลวงมองว่า มีความปลอดภัยมากกว่าอำเภออื่น เมื่อก่อนมันเป็นที่รวมของสหาย มันเสี่ยง แต่ผมมองผมเราอยู่พื้นที่มันหนักมันเบา มันปลอดภัย เงินดงหลวงเข้าออกเยอะนะ ที่เค้ามาฝากกันทั้งเงินอ้อยเงินยางที่นี้ปลูกยางมาสิบกว่าปีแล้ว พวกที่ทำก่อนเค้าได้ซักรถปิกอัพกันแล้ว ช่วงที่ยางราคาแพง ยางกิโลละ 160 บาท ธนาคารไม่ได้เงินเลย เค้าเอาไปซื้อรถเงินสดเลย”

ชาวบ้านอำเภอดงหลวง

เมื่อมีถนนหนทางตัดผ่านชุมชนและพื้นที่เพาะปลูก การเกษตรในพื้นที่ก็ดีขึ้น เพราะพ่อค้าสามารถเข้ามาจับซื้อสินค้าป่าหลังได้ง่ายขึ้น หรือขนส่งอ้อยไปโรงงานน้ำตาล ขนข้าวเปลือกไปโรงสีก็สะดวกขึ้น โดยเฉพาะปัจจุบันที่หลายครัวเรือนมีรถกระบะส่วนตัวการค้าขายก็ยิ่งง่ายขึ้น หลายครอบครัวมีรถจากการขายยางพาราในช่วง 5 – 6 ปีที่ผ่านมา ทำให้การปลูกยางพาราขยายตัวมากขึ้น แต่ไม้ป่าหลัง และอ้อย ก็ยังมีความสำคัญอยู่ เกษตรกรจึงแบ่งพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชทั้ง 3 ชนิด เพื่อกระจายความเสี่ยงในช่วงที่ราคายางพาราตกต่ำลงเช่นในปัจจุบัน บางครัวเรือนแบ่งพื้นที่สำหรับเพาะปลูกข้าวไร่ ไม้ผล พืชผักสวนครัวด้วย

### 5.2.2 ผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดมุกดาหาร

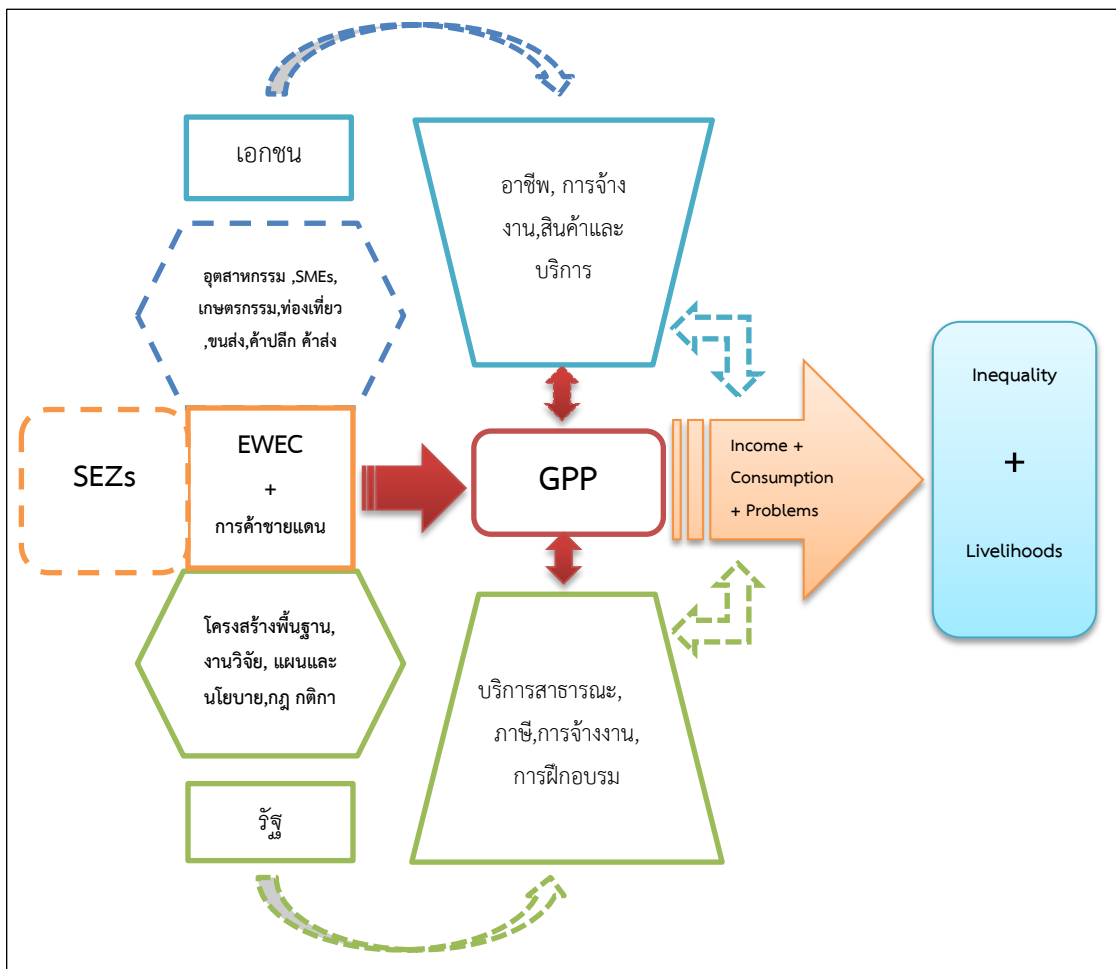
การศึกษาผลกระทบเปรียบเทียบก่อนและหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร จะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus group) จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ ภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ (ได้แก่ สาขาการศึกษา สาขาการขนส่ง - ขยายปลีก และสาขาขนส่ง) ตามพื้นที่อำเภอที่อยู่ในแนวระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกและนอกระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก โดยแต่ละสาขาการผลิตจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือสัมภาษณ์แบบกลุ่ม ทั้งผู้ประกอบการหรือเจ้าของธุรกิจและลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกร กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย รถรับจ้าง และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสังเกตของผู้วิจัยด้วย และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามกรอบการวิจัยเชิงคุณภาพในบทที่ 4 ซึ่งการพิจารณาผลกระทบของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารไม่อาจแยกพิจารณาเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเพียงเท่านั้น เนื่องจากเป้าหมายหลักของระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก คือการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ตลอดแนวระเบียบเศรษฐกิจด้วย ซึ่งกรณีจังหวัดมุกดาหารเอง สิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกันคือการลงทุนที่มาจากทั้งภาครัฐและเอกชน โดยสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 5.5

โดยจากภาพที่ 5.5 จะเห็นว่ากรมมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก นอกจากจะนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าชายแดน การเดินทางและการขนส่งแล้ว ยังดึงดูดทรัพยากรจากทั้งภาครัฐ



และเอกชนลงมาในพื้นที่มากขึ้นด้วย โดยทรัพยากรภาครัฐเป็นการลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา งานวิจัย แผนและนโยบาย กฎ ระเบียบต่างๆ รวมทั้งบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ ขณะที่ภาคเอกชนเป็นการลงทุนด้านการผลิตสินค้าและบริการ การค้าส่ง ค้าปลีก การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร ปิมน้ำมัน การลงทุนด้านการเกษตร ซึ่งการลงทุนทั้งจากภาครัฐ และเอกชนดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 5.5 ภาพรวมผลกระทบของ EWEC ต่อประชาชนในจังหวัดมุกดาหาร



ที่มา: ผู้วิจัย

### 5.2.2.1 ผลกระทบทางตรงด้านบวก

1. มูลค่าการค้าชายแดนที่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้นอย่างมาก<sup>9</sup> นับตั้งแต่การมีสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 นับว่าเป็นผลกระทบโดยตรงจากการเดินทางที่สะดวก รวดเร็วกว่าการเดินทางโดยเรือ โดยจากตัวเลขมูลค่าการค้าชายแดนไทย – สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านด่านศุลกากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 8 ด่านใน 6 จังหวัด<sup>10</sup> ได้แก่ ด่านศุลกากรจังหวัดหนองคาย ด่านศุลกากรจังหวัดบึงกาฬ ด่านศุลกากรจังหวัดนครพนม ด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหาร ด่านศุลกากรพิบูลมังสาหารและด่านศุลกากรเขมราฐในจังหวัดอุบลราชธานี ด่านศุลกากรท่าลี่และด่านศุลกากรเชียงคานในจังหวัดเลย พบว่า ด่านศุลกากรที่มีสะพานข้ามแม่น้ำโขง คือ ด่านศุลกากรจังหวัดหนองคาย และด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหาร มีมูลค่าการค้าสูงกว่าด่านศุลกากรที่ไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำโขง

โดยด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารเริ่มมีมูลค่าการค้าสูงกว่าด่านศุลกากรจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งมูลค่าการค้าผ่านด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อมีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ปลายปี พ.ศ. 2549 มูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 105 จากปี พ.ศ. 2548 จาก 6,327.1 ล้านบาท เป็น 12,950 บาท และในปี พ.ศ. 2555 มีมูลค่าการค้า 98,449 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 660 จาก ปี พ.ศ. 2549 ทั้งนี้ สินค้าส่งออกผ่านด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เป็นสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนประกอบยานยนต์ น้ำมันเชื้อเพลิง ผลไม้สด รถยนต์นั่ง แอ้งกันน้ำและส่วนประกอบ สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น ขณะที่สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นทองแดง เสื้อผ้าสำเร็จรูป กล้องถ่ายรูปและชิ้นส่วน ส่วนประกอบยานยนต์ เป็นต้น<sup>11</sup>

<sup>9</sup> อย่างไรก็ตาม มูลค่าการค้าชายแดนที่เป็นทางการที่เพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่การค้าชายแดนบางส่วนถูกทำให้เป็นการค้าที่ถูกกฎหมายผ่านด่านศุลกากรบนสะพานข้ามแม่น้ำโขงมากขึ้น ทำให้การตรวจสอบง่ายขึ้น จึงสามารถจัดเก็บตัวเลขการค้าได้สะดวกขึ้น

<sup>10</sup> ข้อมูลจากด่านศุลกากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวบรวมโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย (2557)

<sup>11</sup> อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2556 มูลค่าการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรจังหวัดมุกดาหารลดลง เนื่องจากมีการเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 ที่จังหวัดนครพนม ทำให้การขนส่งผ่านแดนของสินค้าบางรายการลดลง โดยจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้ค้าระดับสูงระบุว่า เกิดจากการที่ด่านศุลกากรนครพนมมีการผ่อนปรนมากกว่ามุกดาหาร เนื่องจากเป็นด่านเปิดใหม่ และมีปัญหาเรื่องการคอร์รัปชันสูงกว่า ทำให้มีการลักลอบนำเข้า – ส่งออกสินค้านี้ภาษีสูงกว่ามูลค่าการค้าจึงสูง ผู้ค้าบางส่วนหลีกเลี่ยงนำเข้า – ส่งออกสินค้าผ่านด่านศุลกากรมุกดาหารและหันไปใช้ด่านศุลกากรนครพนมแทน แต่อนาคตด่านนครพนมก็จะมีการปรับมาตรการต่างๆ ให้เข้มงวดมากขึ้น เชื่อว่ามูลค่าการค้าที่มุกดาหารก็จะกลับมาเพิ่มขึ้นเหมือนเดิมเพราะทำเลที่ตั้งเหมาะสมกว่าซึ่งในปี พ.ศ. 2557 ที่ผ่านมาก็ปรับตัวเพิ่มขึ้น

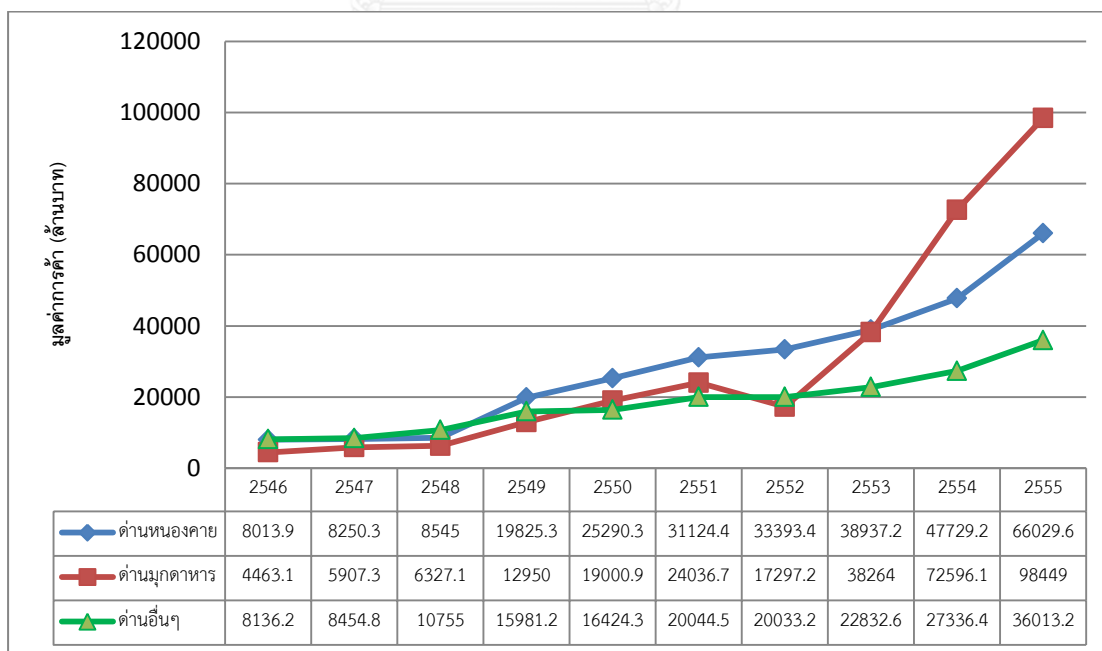
อย่างไรก็ดี การค้าระหว่างประเทศยังคงมีอุปสรรคระหว่างกันอยู่ทำให้ทั้งสองประเทศยังไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการเดินทางและการขนส่งที่สะดวกมากขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการให้ข้อมูลว่า

“ถ้าเปิดอาเซียนจริงๆ เปิดให้คนไทยเข้าไปค้าขายหรือเสียภาษีน้อยลง มันก็ยังเยอะอยู่ดี ทุกวันนี้แม้จะมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง เค้าก็ยังขนของทางเรือบ้าง และก็แอบเอาไปบ้าง ทั้งคนไทยเอาของไปขายในลาว หรือคนลาวข้ามมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่ไทย”

ผู้ประกอบการ อำเภอเมืองมุกดาหาร

สอดคล้องกับที่ สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ (2547) คาดการณ์ไว้ก่อนเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ว่า การลักลอบนำเข้าสินค้านอกระบบจะยังคงอยู่ เนื่องจากทั้งไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าบางอย่างสูงเกินไป รวมทั้งมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี เช่น การต้องขออนุญาตนำเข้าสินค้าบางอย่างจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจำกัดจำนวนการนำเข้าสินค้าบางชนิด เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า น้ำมันเชื้อเพลิง เหล็กเส้น เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคการค้าระหว่างกัน

ภาพที่ 5.6 มูลค่าการค้าชายแดนผ่านด่านศุลกากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ



ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

2. การเดินทางและการขนส่งสะดวกยิ่งขึ้น ทั้งการข้ามแดนระหว่างประเทศ การเดินทางภายในพื้นที่จังหวัด และระหว่างจังหวัด โดยการเดินทางและการขนส่งข้ามแดนระหว่างประเทศผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่มีการเปิดใช้สะพาน ทั้งปริมาณรถโดยสารส่วนบุคคลและรถประจำทาง รถบรรทุก จำนวนตู้สินค้า และจำนวนนักท่องเที่ยว จากตัวเลขสถิติของด่านศุลกากรมุกดาหารระหว่าง ปี พ.ศ. 2551 - 2555 พบว่า มีรถโดยสารส่วนบุคคลและรถประจำทางผ่านเข้า - ออกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 130 โดย ในปี พ.ศ. 2551 มีรถโดยสารส่วนบุคคลและรถประจำทางผ่านเข้า - ออกเฉลี่ย 53,759 คัน เพิ่มขึ้นเป็น 124,135 คัน ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งกว่าร้อยละ 90 เป็นรถโดยสารส่วนบุคคล นอกจากนี้รถบรรทุกสินค้าและรถบรรทุกเปล่าเข้า - ออกเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 71 จาก 21,233 คัน ในปี พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้นเป็น 36,353 คัน ในปี พ.ศ. 2555 ตู้สินค้าและตู้เปล่าเข้า - ออกเฉลี่ย 3,503 ตู้ ในปี พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้นเป็น 14,479 ตู้ ในปี พ.ศ. 2555 เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 162 และในส่วนของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างด้าวเข้า - ออกเฉลี่ย 432,126 คน ในปี พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้น 1,151,981 คน ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งเฉลี่ยร้อยละ 67 ของจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นคนไทย โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2553 แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวชาวไทยข้ามแดนเพิ่มขึ้นทุกปี เฉลี่ยร้อยละ 47 ต่อปี กระทั่งปี พ.ศ. 2554 - 2555 เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 10

นอกจากนี้ การเดินทางภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดก็สะดวกมากขึ้น เนื่องจากถนนดี มีคุณภาพมากขึ้น จากการปรับปรุงพื้นผิวถนนและการขยายช่องทางจราจรมากขึ้น และมีรถโดยสารประจำทางมากขึ้น สามารถเชื่อมโยงภายในพื้นที่และระหว่างจังหวัด กระทั่งระหว่างประเทศได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น อำเภอหนองสูง ซึ่งเป็นอำเภอที่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท บ้านเป่าและบ้านภู ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ความรู้ ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ของจังหวัดอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะภายหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก บ้านเป่าและบ้านภูได้งบประมาณทำถนนลาดยางเข้าถึงทุกบ้าน ทุกตรอก ทุกซอย เพราะถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของทางจังหวัด ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาดูงาน ศึกษาวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้น

“ได้ผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด ผลดีก็คือหมู่บ้านนี้ได้ถนนลาดยางเททับถนนคอนกรีตทั้งหมู่บ้าน 4 ล้านกว่าบาท ได้ทุกซอย หมู่บ้านอื่นก็ไม่ได้ อำเภอก็ไม่ได้ หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เอาชุมชนเป็นที่ตั้ง ปีที่แล้วมีคนมาดูงานเกือบหมื่นคน เราก็ได้ขายของผลไม้ ผัก สินค้าผ้าฝ้าย ผ้าไหมได้ขายหมด ปีที่แล้วได้เงินจากการขายประมาณสองล้าน”

ชาวบ้านอำเภอหนองสูง

กรณีอำเภอคลองหลวง ประชาชนในพื้นที่มองว่า อำเภอคลองหลวงมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในเรื่องถนนหนทางดีขึ้น การเดินทางสะดวกขึ้น ไปเรียนหนังสือ ไปหาหมอหรือติดต่อราชการสะดวกขึ้น การมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือในพื้นที่<sup>12</sup> การมีเทสโก้โลตัสเอกซ์เพรสที่เปิด 24 ชั่วโมง ซึ่งบ่งบอกว่านักลงทุนปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่ออำเภอคลองหลวง จากพื้นที่เสี่ยง เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสทางธุรกิจ จึงกล้ามาลงทุน ทำให้การค้าขายในพื้นที่มีมากขึ้น ทั้งร้านค้า ร้านอาหาร สินค้าก็หลากหลายทั้งสินค้าจากลาว จีน เวียดนามที่มีมากขึ้น ทั้งของใช้ในครัวเรือน ผักผลไม้ หอม กระเทียม<sup>13</sup> เป็นต้น ทำให้ความแตกต่างระหว่างอำเภอคลองหลวงกับพื้นที่อื่นๆ ลดน้อยลง ยกเว้นในพื้นที่อำเภอห้วยใหญ่ ที่ภายในพื้นที่อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านต่างๆ ถนนหนทางยังไม่ได้มีการปรับปรุงซ่อมแซมเท่าที่ควร

3. การลงทุนของภาครัฐในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้น<sup>14</sup> โดยเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการก่อสร้างก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ซึ่งเป็นการลงทุนสำหรับเตรียมความพร้อมทั้งการศึกษาวิจัย สำรวจ และจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ของหน่วยงานต่างๆ การออกแบบนโยบาย ระเบียบ กฎ กติกาและการบังคับใช้ และการลงทุนก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง การลงทุนด้านถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา ซึ่งในส่วนของการสร้างพื้นฐานเหล่านี้เป็นการลงทุนต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากงบประมาณด้านอื่นๆ ที่ลงมาในพื้นที่มากขึ้น ทั้งนี้ ถนนสายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดมุกดาหารไปอำเภอต่างๆ ส่วนใหญ่ได้รับการปรับปรุงเป็นถนน 4 ช่องจราจรเกือบทั้งหมด ยกเว้นในบางอำเภอ เช่น อำเภอคลองหลวง แต่ก็ได้รับการปรับปรุงพื้นผิวจราจรเป็นลาดยางทั้งหมด ทำให้การเดินทางระหว่างอำเภอกับจังหวัดมีความสะดวกมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงและขยายถนนที่มีอยู่เดิม ยกเว้นถนนวงแหวนรอบนอก (เลียงเมือง) ที่ตัดถนนขึ้นมาใหม่ผ่านพื้นที่นาของชาวบ้าน ดังนั้น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจึงค่อนข้างน้อย และเป็นประโยชน์ต่อคนในพื้นที่ในการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขไปศก การศึกษา สาธารณสุข การติดต่อราชการ เข้าถึงตลาดสินค้าและบริการ ตลาดวัตถุดิบ เดินทางไปขายผลผลิตด้านการเกษตรได้สะดวกขึ้น และดึงดูดให้เกิดการลงทุนของเอกชนในพื้นที่ด้วย

4. ราคาที่ดินขยับตัวสูงขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะบริเวณตำบลบางทรายใหญ่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ซึ่งอยู่ใกล้สะพานข้ามแม่น้ำโขง ที่ดินตลอดแนวทางหลวงหมายเลข 212 ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดยโสธร จังหวัดมุกดาหาร

<sup>12</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า พื้นที่อำเภอคลองหลวงมีการตั้งจุดรับสัญญาณโทรศัพท์มือถือจุดแรกในปี พ.ศ. 2550

<sup>13</sup> กรณีหอม กระเทียมที่ลักลอบนำเข้าบางส่วนมองว่าทำให้ประชาชนทั่วไปได้บริโภคหอม กระเทียมในราคาถูก ซึ่งเป็นผลกระทบด้านบวกสำหรับประชาชนผู้บริโภค แต่เป็นผลกระทบด้านลบต่อเกษตรกรผู้ปลูกหอม กระเทียมไทยและต่อรัฐที่จัดเก็บภาษีศุลกากรได้น้อยลง

<sup>14</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับสูงในพื้นที่

จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองคาย ที่ดินตลอดแนวทางหลวงหมายเลข 2042 (แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก) ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดมุกดาหาร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดเพชรบูรณ์ และภาคเหนือ และตามแนวถนนวงแหวนรอบนอก (เลียงเมือง) ในทุกทิศ ซึ่งเชื่อมต่อไปยังสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2<sup>15</sup>

ทั้งนี้ การที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น ทำให้เจ้าของที่ดินได้ประโยชน์ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ ซึ่งอยู่ใกล้แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก รวมถึงที่อำเภอหนองสูง ซึ่งประชาชนในพื้นที่เห็นว่า ราคาที่ดินริมถนนที่จะไปจังหวัดกาฬสินธุ์และเข้าตัวจังหวัดมุกดาหารมีราคาเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าที่ว่าการอำเภอหนองสูงไม่ได้อยู่ติดแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก อาจจะไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน แต่พบว่ามี การขยายตัวของชุมชนและร้านค้าบริเวณแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกมากขึ้น ขณะที่อำเภอหว้านใหญ่ ราคาที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้นมาก เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอเมืองมุกดาหาร และอยู่ติดกับแม่น้ำโขง ประกอบกับการคาดการณ์เกี่ยวกับโครงการสร้างทางรถไฟสายบ้านไผ่ - นครพนม ซึ่งอำเภอหว้านใหญ่จะเป็นสถานีสำหรับขนถ่ายสินค้า และเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในอนาคตด้วย ส่งผลให้มีการกว้านซื้อที่ดินจากประชาชนทั่วไปเพื่อการเก็งกำไรจำนวนมาก แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่มีความชัดเจนว่าโครงการต่างๆ จะเริ่มดำเนินการได้เมื่อไหร่ แต่ราคาที่ดินที่สูงขึ้นมากจากการเก็งกำไร จะเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนในอนาคต ซึ่งปัญหาเรื่องพื้นที่และราคาที่ดินเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เป็นกังวลอย่างยิ่ง

“เรื่องพื้นที่ที่จะไปก่อสร้างเกี่ยวกับการนิคมอุตสาหกรรม ด้วยบริบทของคนไทย พอรู้ว่าตรงไหนมันจะพัฒนาก็มีคนที่จะเห็นด้วยกับไม่เห็นด้วย แต่มีการต่อสู้กันค่อนข้างแรง ในลักษณะของการค้าขายที่ดิน อย่างเช่น กรณีหว้านใหญ่ ตอนแรกราคาที่ดินก็ยังไม่เท่าไร แต่พอประกาศเรื่องเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษคนก็ไปก่อสร้างเรื่องการหาซื้อที่ดิน หว้านใหญ่นี้ได้อันสูงสัเพราะเป็นเมืองที่อยู่ริมชายโขง และอยู่ใกล้เมืองมุกดาหาร เทียบกับดอนตาล ดอนตาลก็ยังไม่ค่อยมีใครไปเท่าไร”

เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ อำเภอเมืองมุกดาหาร

<sup>15</sup> จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ประกอบการโรงแรม และผู้ค้าขายริมถนนหมายเลข 2042 ในเขตอำเภอเมือง ระบุว่าที่ดินตำบลบางทรายใหญ่และริมถนนหมายเลข 212 ในเขตอำเภอเมืองเพิ่มจากราคาไร่ละ 2 ล้านเป็นไร่ละ 10 ล้านบาท ริมถนนหมายเลข 2042 เพิ่มจากรไร่ละ 7 - 8 แสนบาทเป็นไร่ละ 1.5 - 2 ล้านบาท

ส่วนกรณีอำเภอดงหลวง ประชาชนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่า การเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดิน เป็นไปตามปกติ ไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเหมือนพื้นที่อำเภออื่นๆ ซึ่งเนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของ อำเภอดงหลวงเป็นพื้นที่ป่าและห่างไกลจากตัวจังหวัด

### 5.2.2.2 ผลกระทบทางอ้อมด้านบวก

1. การลงทุนภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารเพิ่มมากขึ้น<sup>16</sup> โดยก่อนมีระเบียบเศรษฐกิจ ตะวันออก – ตะวันตก สถานประกอบการส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก โดย 5 อันดับแรก เป็นการ อุตสาหกรรมประเภท การขายส่ง ขายปลีก อุตสาหกรรมการผลิต อุตสาหกรรมก่อสร้าง โรงแรมและ ภัตตาคาร และการเป็นตัวกลางทางการเงิน ภายหลังมีระเบียบเศรษฐกิจ ตะวันออก – ตะวันตก สถาน ประกอบการ 5 อันดับแรก ได้แก่ การขายส่ง ขายปลีก อุตสาหกรรมการผลิต โรงแรมและภัตตาคาร การขนส่งและสถานที่เก็บสินค้า และการก่อสร้าง โดย 2 อันดับแรกไม่เปลี่ยนแปลง แต่อันดับ 3 เปลี่ยนจากอุตสาหกรรมก่อสร้าง เป็นโรงแรมและภัตตาคาร ซึ่งเติบโตขึ้นหลังมีระเบียบเศรษฐกิจ ตะวันออก – ตะวันตก เช่นเดียวกับด้านการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้าที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น

กรณีการขายส่ง ขายปลีก ซึ่งมีการลงทุนเป็นอันดับ 1 ทั้งก่อนและหลังการมีระเบียบ เศรษฐกิจ ตะวันออก – ตะวันตก มีการเพิ่มขึ้นทั้งในแง่จำนวนสถานประกอบการ คนทำงาน และ ลูกจ้าง ตัวเลขของสถานประกอบการ ในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวน 388 แห่ง เพิ่มขึ้นเป็น 4,579 แห่ง ในปี พ.ศ. 2555 จำนวนลูกจ้าง 2,210 คน ในปี พ.ศ. 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 15,116 คน ในปี พ.ศ. 2555<sup>17</sup> ซึ่ง กรณีห้างค้าปลีก คือการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยก่อนมีระเบียบเศรษฐกิจ ตะวันออก – ตะวันตก ในจังหวัดมุกดาหารมีห้างท้องถิ่น 2 แห่ง ได้แก่ ห้างยงกิจ และห้างเตียบ่วน ฮวด ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ต่อมาจึงมีห้างเทสโก้โลตัสมาเปิดให้บริการ ปัจจุบันมีห้างแมคโคร บิ๊กซี โร บินสัน นอกจากนี้ ยังมีร้านขายวัสดุก่อสร้างขนาดใหญ่เกิดขึ้นทั้งไทวัสดุ โกลบอลเฮ้าส์ เอสซีจี และ ไร่ ร่มรถยนต์เกือบทุกยี่ห้อ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการลงทุนของนักลงทุนต่างถิ่น เพื่อรองรับความต้องการ ของประชาชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลัก เพราะแขวงสะหวันนะเขตมี ประชากรล้านคน เป็นเมืองใหญ่อันดับสองรองจากนครหลวงเวียงจันทน์ และประชาชนมีกำลังซื้อสูง ดังนั้น จะพบเห็นป้ายโฆษณาต่างๆ ในเมืองมุกดาหาร ในห้างสรรพสินค้า ร้านค้า คลินิกเสริมความงาม มีตัวอักษรภาษาลาวด้วย ทำให้ห้างสรรพสินค้าเหล่านี้ยังคงค้าขายได้แม้ว่ากำลังซื้อของประชาชน ภายในจังหวัดจะลดลงบ้างก็ตาม และนอกจากนี้ยังสามารถดึงดูดประชาชนในจังหวัดใกล้เคียง ทั้ง

<sup>16</sup> สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร (2557)

<sup>17</sup> เรื่องเดียวกัน.

จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร รวมทั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ มาซื้อสินค้า บริการ และท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหารเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการลงทุนของห้างค้าปลีกดังกล่าวผู้เกี่ยวข้อง มองว่า

“ห้างสรรพสินค้าเค้าคิดยาวนะ เค้าคิดว่าคนลาวมาซื้อ ซึ่งก็มาจริง ซื้อเหมาห้างเลย เต็มคัน รถ แต่ก็ต้องไปต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ด่านอีกนะ คนลาวที่รวยส่วนใหญ่อยู่สะพานงิ้วนะเขต รวยจากการค้าไม้ เหมือนแร่”

เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคเอกชน อำเภอเมืองมุกดาหาร

และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องระบุว่า การเชื่อมต่อกันผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 มีผลอย่างสำคัญ

“ถ้าไม่มีสะพาน ห้างพวกนี้ก็เกิดยาก เพราะตอนโลดสเปิดเฉพาะคนท้องถิ่นก็เข้าเยอะนะ คนลาวก็เข้ามาอีกเยอะมาก เพราะขนข้าวของกลับง่ายแล้วไง ห้างอื่นเห็นก็เลยมาลงทุนบ้าง เพราะสินค้าเรามันมีคุณภาพกว่า ทั้งสินค้าอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ก่อสร้าง อุปกรณ์ประดับยนต์ เพราะที่โน่นมันแพง ถ้าไปนั่งดูตรงด่านท่าเรือจะเห็นสินค้าขึ้น – ลงเรือชัดเจนกว่าที่สะพาน เพราะใช้คนขนปริมาณไม่มากเห็นได้ชัดเจนกว่า ก็ยังมีการขนผ่านเรืออยู่แต่มีปริมาณน้อยๆ ส่วนใหญ่ก็เป็นสินค้าใช้ในชุมชน ยังไม่ใช่สินค้าอุตสาหกรรมที่นำเข้าที่ละเอียดๆ”

เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ อำเภอเมืองมุกดาหาร

ทั้งนี้ ประชาชนทั่วไปเห็นว่า การเข้าถึงห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ใกล้บ้าน การมีศูนย์บริการ และโชว์รูม รถยนต์จำนวนมาก เป็นดัชนีชี้วัดความเจริญของจังหวัด ทำให้จังหวัดมุกดาหารมีการพัฒนาที่มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา โดยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วในระยะเวลาไม่นานหลังมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงถือได้ว่าการพัฒนาที่ก้าวกระโดดอย่างมาก และเป็นส่วนที่ช่วยดึงดูดประชาชนในจังหวัดใกล้เคียงให้มาท่องเที่ยวและจับจ่ายซื้อของในจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น จากที่ก่อนหน้านี้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงต้องเดินทางไปจังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันก็มาที่จังหวัดมุกดาหาร

ขณะที่นักธุรกิจท้องถิ่นก็มีการขยายตัวของธุรกิจที่เกี่ยวกับการสร้างบ้าน เช่น บริษัทรับเหมา ก่อสร้าง ร้านรับทำหลังคาเหล็ก มุ้งลวด ประตู หน้าต่าง ฝ้าม่าน การติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ซึ่งการขยายตัวดังกล่าว ก็เพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นหลัก รวมทั้งประชาชนในจังหวัดใกล้เคียงด้วย



มีการเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรมการผลิต โดยในปี พ.ศ. 2548 มีสถานประกอบการ 105 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 1,907 คน ในปี พ.ศ. 2555 สถานประกอบการเพิ่มเป็น 4,546 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 10,406 คน<sup>18</sup> การผลิตที่สำคัญคือการผลิตน้ำตาลทราย ยางแท่ง ข้าวหอมมะลิ ข้าวเหนียว และแป้งมันสำปะหลัง ซึ่งส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศเป็นหลัก โดยน้ำตาลทราย ข้าวหอมมะลิ ข้าวเหนียวส่งออกไปสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยางแท่งส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีน และสหภาพยุโรป แป้งมันสำปะหลังส่งออกไปสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยก่อนหน้านี้จะมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง โรงงานขนาดใหญ่มีเพียงโรงงานน้ำตาล โรงสีข้าว และโรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2548 ขณะที่โรงงานแปรรูปยางพาราเกิดขึ้นเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา จำนวน 2 แห่ง ซึ่งการตั้งโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตรเหล่านี้ในพื้นที่ ทำให้ผู้ผลิตได้ประโยชน์ทั้งในแง่ความสะดวกในการรับซื้อวัตถุดิบและสะดวกต่อการส่งออกสินค้า ขณะที่เกษตรกรมีรายได้และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขายผลผลิตมากขึ้น โดยเกษตรกรในพื้นที่อำเภอดงหลวง ซึ่งส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังและยางพาราระบุว่า ได้รับความสะดวกและประหยัดค่าใช้จ่ายมากขึ้นจากการที่มีโรงงานแปรรูปมาตั้งในจังหวัดมุกดาหาร และจูงใจให้ประชาชนในพื้นที่หันมาปลูกมันสำปะหลังและยางพารามากขึ้นด้วย

การลงทุนประเภทโรงแรมและภัตตาคาร เพิ่มจาก 54 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 510 คน ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 919 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 3,890 คน ในปี พ.ศ. 2555 เพื่อรองรับความต้องการของผู้เยี่ยมเยือนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจากตัวเลขสถิติตัวเลขผู้เยี่ยมเยือนทั้งนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจรของจังหวัดมุกดาหาร เพิ่มจาก 927,209 คน ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 1,240,108 คน ในปี พ.ศ. 2555 จำนวนห้องพัก ในปี พ.ศ. 2547 มีเพียง 693 ห้อง เพิ่มเป็น 1,104 ห้อง ในปี พ.ศ. 2548 และเพิ่มเป็น 1,700 ห้อง ในปี พ.ศ. 2555<sup>19</sup> โดยการท่องเที่ยวได้สร้างรายได้ให้แก่จังหวัดมุกดาหารกว่า 1,500 ล้านบาท สอดคล้องกับความเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่มองว่า จังหวัดมุกดาหารมีความได้เปรียบเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่ท่องเที่ยวมากกว่า

“งานบริการในโรงแรมเยอะขึ้น ช่วงเทศกาลก็เยอะ ถ้าเดินทางไปสองเมืองระหว่างนครพนมกับมุกดาหารจะเห็นความแตกต่างเลย มุกดาหารมีปริมาณรถบัส รถโดยสารเข้าออกเยอะกว่า ไปได้ทุกภาค ขาดเพียงสนามบินเท่านั้น คนมาเที่ยวตลาดอินโดจีน หอแก้ว ภูผาเทิบ และก็ไปได้สะพานมิตรภาพ จริงๆ สะพานที่นครพนมออกแบบได้สวยกว่านี้ แต่ที่นี่

<sup>18</sup> สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร (2557)

<sup>19</sup> สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร (2558)

บรรยากาศที่เค้าพยายามปรุงแต่งได้สะพานให้น่าเดินมากกว่า จูงใจคนมาพักผ่อนได้มากกว่า”

เจ้าหน้าที่ภาครัฐ อำเภอเมืองมุกดาหาร

จำนวนสถานประกอบการด้านการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้าขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนสถานประกอบการ 27 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 217 คน เพิ่มขึ้นเป็น 493 แห่ง ในปี พ.ศ. 2555 และมีจำนวนลูกจ้าง 720 คน ขณะที่สาขาการก่อสร้าง ในปี พ.ศ. 2548 มีจำนวนสถานประกอบการ 55 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 1,169 คน เพิ่มขึ้นเป็น 320 แห่ง จำนวนลูกจ้าง 1,183 คน ในปี พ.ศ. 2555<sup>20</sup> โดยสถานประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตนั้นอันดับ 1 เป็นประเภทอุตสาหกรรม การเกษตร รองลงมาเป็นด้านการขนส่ง ผลิตภัณฑ์โลหะและอโลหะ อาหารและเครื่องดื่ม ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ และยางพาราตามลำดับ ทั้งนี้ สถานประกอบการมากกว่าร้อยละ 50 และจำนวนเงินทุนกว่าร้อยละ 90 ของจำนวนเงินทุนทั้งหมด เป็นการลงทุนในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดมุกดาหาร<sup>21</sup>

พื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร ธุรกิจที่เกี่ยวกับสุขภาพ ความงาม และการรักษาพยาบาล เติบโตขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงพยาบาลเอกชนที่มีประชาชนจากสาธารณสุขรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามารักษาพยาบาลจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี เนื่องจากคุณภาพและบริการการรักษาดีกว่า ความสะดวก รวดเร็ว และสามารถส่งต่อไปยังโรงพยาบาลเอกชนในเครือที่มีเครื่องมือการรักษาที่ทันสมัยและครบครันที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงได้ ทั้งนี้ ประชาชนจากสาธารณสุขรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เข้ามารักษาพยาบาลส่วนใหญ่มีฐานะทางการเงินดี จึงไม่ใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐในพื้นที่มุกดาหาร ทำให้ไม่มีผลกระทบต่อการรักษาพยาบาลของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งนิยมใช้บริการโรงพยาบาลรัฐมากกว่า แต่ได้ช่วยทำให้เกิดการจ้างงานในโรงพยาบาลเอกชนมากยิ่งขึ้น และส่งผลดีต่อธุรกิจรอบๆ โรงพยาบาลเอกชนของจังหวัดขยายตัวเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งโรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า ร้านกาแฟ ตลาดสด และปั้มน้ำมันที่อยู่ใกล้เคียง

ขณะที่สถานเสริมความงามและสุขภาพกำลังเป็นที่นิยมของประชาชนจากสาธารณสุขรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผู้ประกอบการธุรกิจเสริมความงามมองว่า ประชาชนจากแขวงสะหวันนะเขตค่อนข้างมีฐานะ จึงเริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องความสวยงามและสุขภาพ ประกอบกับการรับสื่อวิทยุ โทรทัศน์จากประเทศไทย ทำให้มีค่านิยมเรื่องความสวยความงามตามแบบดารา

<sup>20</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>21</sup> สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดมุกดาหาร (2558)

นางแบบในสื่อไทยมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ๆ ที่หันมาใส่ใจดูแลสุขภาพและความสวยงามมากขึ้น ส่งผลให้มีผู้ใช้บริการจากแขวงสะพานนະเขตเพิ่มขึ้น ดังนั้น ธุรกิจโรงพยาบาล สถานเสริมความงาม และสุขภาพ ห้างแว่นตา ร้านขายเครื่องสำอางจึงเป็นธุรกิจที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ และสร้างโอกาสในการจ้างงานให้กับคนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงมีแผนที่จะส่งเสริมการลงทุนด้านดังกล่าวเพิ่มขึ้นเพื่อให้มุกดาหารเป็นศูนย์กลางการแพทย์ (Medical Hub) ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงด้วย

2. การค้าขายโดยทั่วไปในพื้นที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร ซึ่งมีตลาดอินโดจีนเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เพิ่มขึ้น สินค้าและบริการมีมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทำให้ผู้ค้าในตลาดอินโดจีนมีรายได้มากขึ้น ส่งผลต่อเนื่องถึงผู้ที่อยู่ในธุรกิจการท่องเที่ยว การขนส่ง การค้าส่ง ค้าปลีกด้วย และจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านค้าที่ขายสินค้าหัตถกรรม เครื่องจักสานริมถนนระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ในอำเภอหนองสูงระบุว่า ตนเองเปิดร้านในปี พ.ศ. 2552 เพราะเห็นว่าสะพานข้ามแม่น้ำโขงดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวจังหวัดมุกดาหารเพิ่มมากขึ้น จึงต้องการหาสินค้าพื้นเมืองมาวางขายเพื่อเป็นของที่ระลึกของฝากให้แก่นักท่องเที่ยว โดยสินค้าส่วนใหญ่ผลิตในจังหวัดมุกดาหาร เช่น ตะกร้าหวาย ไม้กวาด เปลไม้ไผ่ เครื่องจักสานจากไม้ไผ่ และเครื่องปั้นดินเผา โดยรับซื้อมาจากชาวบ้านในพื้นที่อำเภอหนองสูง อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดงหลวง อำเภอนิคมคำสร้อย และบางส่วนรับซื้อจากจังหวัดใกล้เคียง ตอนนี้มีสินค้าจากภาคเหนือและจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาวางขายด้วย จากร้านเล็กๆ มีสินค้าไม่กี่อย่างที่เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ตอนนี้อยู่ร้านใหญ่ขึ้นเพราะปริมาณสินค้ามีมากขึ้น หลากหลายขึ้น ลูกค้าส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่สัญจรไปมา แวะดูสินค้าแล้วก็จะได้สินค้าติดไม้ติดมือไปทุกคน เป็นการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นด้วย

3. การท่องเที่ยวของจังหวัดเติบโตมากขึ้น โดยอำเภอหว้านใหญ่ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือ แก่งกะเบา รวมทั้งวัดบ้านสองคอน (วัดศาสนาคริสต์ โรมันคาทอลิก ซึ่งมีโบสถ์คริสต์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในอาเซียน) ก็มีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ร้านค้า ร้านอาหาร มีผู้ใช้บริการมากขึ้น ช่วยสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่อำเภอหว้านใหญ่ หรือที่อำเภอหนองสูงซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท และวัดบรรพตคีรี (ภูจ้อก้อ) อำเภอเมืองมุกดาหารมีตลาดอินโดจีน สะพานมิตรภาพไทย - ลาว แห่งที่ 2 อุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ หอแก้วมุกดาหาร ก็มีนักท่องเที่ยวมากขึ้น และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดก็พยายามที่จะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้มากขึ้น<sup>22</sup>

<sup>22</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

4. เกิดการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคการบริการในจังหวัดมากขึ้น จากการขยายตัวของการลงทุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้อัตราการว่างงานลดลง โดยในปี พ.ศ. 2545 มีอัตราการว่างงานเฉลี่ยทุกไตรมาสที่ ร้อยละ 3.41 เหลือร้อยละ 2 ในปี พ.ศ. 2549 และเหลือร้อยละ 0.6 ในปี พ.ศ. 2555<sup>23</sup> ส่งผลให้รายได้ของประชาชนในจังหวัดเพิ่มขึ้นด้วย โดยจากข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนจังหวัดมุกดาหารของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี พ.ศ. 2547 ก่อนที่จะเปิดใช้สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 จังหวัดมุกดาหารมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนอยู่ที่ 9,284 บาท เพิ่มขึ้นเป็น 13,497 บาท ในปี พ.ศ. 2549 คิดเป็น 1.45 เท่าของปี พ.ศ. 2547 และเพิ่มเป็น 19,048 บาท ในปี พ.ศ. 2554 ขยายตัวร้อยละ 41 จากปี พ.ศ. 2549 และคิดเป็น 2.05 เท่าของปี พ.ศ. 2547 อย่างไรก็ตาม ประชาชนในพื้นที่เองมีความคาดหวังที่จะให้เศรษฐกิจในจังหวัดเติบโตและมีการจ้างงานมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อที่จะให้ลูกหลานที่ไปทำงานที่อื่นได้กลับมาทำงานที่จังหวัดบ้านเกิด โดยจากการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่อำเภอดงหลวงระบุว่า

“มุกดาหารเราไปได้ดี เรื่อยๆ ไปดูนครพนมนี้ เราแยกมาจากเค้าเป็นจังหวัดเก่าของเรา แต่มันดูร้างเลยนะ อีกหน่อยเด็กน้อยที่ไปอยู่กรุงเทพฯ ผมว่าอีก 2 ปี จะคืนกลับมาอยู่บ้านเรา เพราะว่าของมันส่งออกไปเวียดนาม สินค้าทุกอย่างต้องเก็บอยู่ที่นี้ ที่นี้เด็กน้อยที่เค้าไปทำงานอยู่โรงงานต้องคืนกลับมาแน่นอน คิดว่ามันไม่น่าพลาด”

เกษตรกร อำเภอดงหลวง

อย่างไรก็ดี ความต้องการทำงานในพื้นที่ยังมีอยู่มากเมื่อเทียบกับตำแหน่งงาน โดยจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงของจังหวัดระบุว่า ตอนห้างโรบินสันจะมาเปิดบริการที่มุกดาหารมีการเปิดรับสมัครพนักงานไม่ก็ร้อยอัตรา แต่มีคนมาสมัครกว่าสามพันคน แสดงให้เห็นว่ายังมีแรงงานอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการทำงานในจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งแม้ว่าจะมีการลงทุนในสาขาต่างๆ มากขึ้นแต่อัตราพนักงานที่รับเข้าทำงานก็มีจำนวนจำกัด เพราะความต้องการแรงงานที่มีทักษะยังคงค่อนข้างน้อย เนื่องจากธุรกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการจำนวนร้อยละ 80 ของทั้งหมด ยังเป็นธุรกิจขนาดเล็กที่มีขนาดการลงทุนน้อยกว่า 50 ล้านบาท ซึ่งการจ้างงานในอัตราที่จำกัดนี้ก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะแรงงานในจังหวัดมุกดาหารเท่านั้น ยังมีแรงงานจากจังหวัดใกล้เคียงมาทำงานที่มุกดาหารด้วย โดยตำแหน่งการจ้างงานในอุตสาหกรรมการผลิตในพื้นที่มุกดาหาร ประกอบด้วย พนักงานปฏิบัติงานในสำนักงาน พนักงานสายการผลิต พนักงานรักษาความปลอดภัย พนักงานรักษาความสะอาด พนักงานขับรถ และลูกจ้างชั่วคราว เป็นต้น นอกจากนี้งานในโรงแรมที่พัก จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงแรมขนาด 54 ห้อง ก็ใช้พนักงานเพียง 15 คนเท่านั้น อุตสาหกรรมการผลิต เช่น โรงงานแปรรูปยางพาราใน

<sup>23</sup> ข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากรจังหวัดมุกดาหาร. สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2558)

จังหวัดแห่งหนึ่งก็รับพนักงานแค่ 300 อัตราเท่านั้น ซึ่งเป็นคนในพื้นที่มุกดาหารเกือบทั้งหมด ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พนักงานรักษาความปลอดภัยของโรงงานแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองมุกดาหารระบุว่า

“มีโรงงานที่นี่ทำให้มีงานทำ ลุงอายุเยอะแล้วแต่โรงงานก็ยังให้งานทำ และส่วนใหญ่พนักงานที่นี่ 300 อัตราก็เป็นคนแถวนี้เกือบหมด ถ้าไม่มีโรงงานก็ไม่มีการจ้างงานต้องไปทำงานกรุงเทพฯ ไกลบ้าน แต่ที่นี่ทำใกล้บ้านเลิกงานก็กลับไปนอนบ้าน ใครบ้านไกลก็มีหอพักให้ข้างใน ถ้าโรงงานขยายใหญ่กว่านี้ก็จะรับพนักงานได้เยอะขึ้น”

พนักงานรักษาความปลอดภัย อำเภอเมืองมุกดาหาร

ดังนั้น ประชาชนบางส่วนจะได้ประโยชน์จากการจ้างงานในอุตสาหกรรมการผลิตและบริการที่มีการลงทุนในพื้นที่เพิ่มขึ้นภายหลังการมีระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก แต่ปริมาณการจ้างงานยังคงค่อนข้างจำกัด ขณะที่กรณีอุตสาหกรรมการผลิตขนาดเล็ก ส่วนใหญ่จะขาดแคลนแรงงานระดับล่าง เช่น การผลิตเส้นก๋วยจั๊บน้ำร้อน การผลิตหมวยอ หรือผลิตอาหารสำเร็จรูปที่เป็นของฝากต่างๆ ลูกจ้างร้านวัสดุก่อสร้าง พนักงานเสิร์ฟในร้านอาหาร พนักงานส่งของ พนักงานขายตามร้านค้าทั่วไป ซึ่งคนไทยในพื้นที่ไม่นิยมทำงานดังกล่าว จะใช้ลูกจ้างที่เป็นคนลาวเป็นหลักเพราะค่าแรงถูกกว่า

5. มีการจัดอบรมพัฒนาฝีมือแรงงาน อบรมบุคลากรภาครัฐ การสนับสนุนให้ไปศึกษาดูงานในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคต<sup>24</sup> ซึ่งเป็นการลงทุนด้านซอฟต์แวร์ สำหรับเพิ่มศักยภาพบุคลากรรองรับการพัฒนา โดยเฉพาะทักษะด้านภาษา มาตรฐานการให้บริการ มุมมองและความเข้าใจต่อประเทศเพื่อนบ้านทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งความสำคัญของการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนด้วย โดยการจัดฝึกอบรมภาษาให้กับพนักงานและเจ้าหน้าที่ขององค์กร สถานศึกษาต่างๆ มีโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนและครูจากสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มาเรียนและฝึกสอนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนภาษา วัฒนธรรมระหว่างกัน นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ ซึ่งเมื่อเทียบกับในอดีตมีการตื่นตัวเรื่องนี้สูงขึ้นมาก<sup>25</sup>

6. กรณีการจ้างงานในภาคเกษตร แรงงานตามฤดูกาลจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตรได้ โดยนักพัฒนาเอกชนมองว่าแรงงานต่างด้าว ซึ่งเป็นแรงงานไร้ฝีมือไม่ได้เป็นปัญหาแม้ว่าจะเข้ามาในจำนวนที่มากขึ้น เนื่องจาก

<sup>24</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับสูง

<sup>25</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูชำนาญการพิเศษในอำเภอเมืองมุกดาหาร

ส่วนใหญ่เป็นแรงงานตามฤดูกาลมารับจ้างทำนา ตัดอ้อย ก่อสร้าง ซึ่งมุกดาหารขาดแคลนแรงงานในส่วนนี้ และมีส่วนน้อยที่ทำงานในร้านค้า ร้านอาหาร โรงงานทำเส้นก๋วยจั๊บ ทำหมุยอ ไม่ได้เข้ามาแย่งงานคนไทยแต่อย่างใด เนื่องจากคนไทยนิยมทำงานในโรงแรมและโรงงานมากกว่า

“กลุ่มแรงงานที่มาตามฤดูกาลก็จะมาอยู่กับภาคประกอบการ ซึ่งอยู่ในอำเภอเมืองเป็นส่วนใหญ่ก็จะมาประจำในร้านอาหาร มาเป็นพนักงานเสิร์ฟพนักงานบริการและอยู่ในโรงงานทำเส้นก๋วยจั๊บ ส่วนโรงงานยางเค้ารับคนไทยหมดเลย ก็จะเป็นโรงงานเล็กๆ เค้าก็จะมาอยู่กับนายจ้างเหมือนเราไปทำงานกรุงเทพฯ แรงงานคานา เกี่ยวข้าว เค้าก็จะมาอยู่กับนายจ้างประมาณ 7 - 14 วัน แรงงานทำอ้อยก็จะอยู่นานหน่อยเป็นเดือนสองเดือนเลยมาเป็นหมู่คณะ ระหว่าง 10 - 20 คน”

นักพัฒนาเอกชน อำเภอเมืองมุกดาหาร

7. นักธุรกิจมีโอกาสไปลงทุนทำธุรกิจและค้าขายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และกับสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น กรณีอำเภอหนองสูง ระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก เป็นเส้นทางส่งออกโคเนื้อไปสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามด้วย โดยขนส่งมาจากภาคกลาง และภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งพบว่ามียุคค่ากว่า 500 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2555 โดยสหกรณ์การเกษตรหนองสูง จำกัด มีกิจการขนส่งโคเนื้อจำหน่ายทั่วประเทศอยู่แล้วจึงได้ประโยชน์จากการส่งออกโคเนื้อมากขึ้น ดังนั้น ในอนาคตก็จะมีส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อโคขุนในพื้นที่เพื่อส่งออกมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการเพิ่มรายได้มากขึ้นด้วย ขณะที่นักธุรกิจบางส่วนไปลงทุนทำธุรกิจในช่วงสะพานนะเขต อาทิ การไปลงทุนทำปุ๋ยชีวภาพที่ฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแต่เอาเข้ามาขายในไทย การนำพันธุ์อ้อยจากจังหวัดกาฬสินธุ์ไปขาย การเปิดร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า แวนตา เครื่องสำอางในช่วงสะพานนะเขต โดยผู้ประกอบการรายหนึ่งระบุว่า

“ทำธุรกิจร้านแว่นตา และร้านเครื่องสำอางที่สะพานนะเขต พอสะพานเปิดก็เห็นโอกาสในการทำธุรกิจในลาว ก็มองหาสินค้าที่จะเอาไปขายในลาว ร้านแว่นตาในมุกดาหารมี 24 ร้าน แต่ที่สะพานนะเขตไม่มีเลย ตอนนั้นมุกดาหารมีประชากรสามแสนกว่า แต่สะพานนะเขตมีประชากรเก้าแสนกว่า ทุกวันนี้ล้านกว่าแล้ว ก็เลยลองไปเปิดบูธดู วันแรกขายได้ห้าหมื่นบาท เค้ามีกำลังซื้อเยอะ มาซื้อเรแบนด์ 2 อัน ไม่ต่อราคาเลย แล้วก็พาดูๆ มาตัดแว่นสายตา เค้ามีปัญหาเรื่องสายตากัน ตอนนี้อยู่ร้านเดียวที่นั่น”

ผู้ประกอบการ อำเภอเมืองมุกดาหาร

### 5.2.2.3 ผลกระทบทางตรงด้านลบ

1. ประชาชนข้ามแดนไปบ่อนคาสิโนสະຫວັນເວັກສ໌ในเมืองສະຫວັນນະເຂດมากขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุที่ตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยวคนไทยเข้า – ออกผ่านแดนจำนวนมาก ระหว่างปี พ.ศ. 2551- 2553 โดยจากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องระบุว่า ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารและจังหวัดใกล้เคียง บางส่วนเป็นนักพนันอาชีพจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งในส่วนของประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น มีทั้งผู้ที่เป็นนักพนันอาชีพอยู่แล้ว นักพนันสมัครเล่น และติดพนันจนยึดเป็นอาชีพ ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ และข้าราชการ โดยเฉพาะข้าราชการ ที่ช่วงหนึ่งต้องออกประกาศและติดป้ายเตือนว่า หากพบเห็นข้าราชการข้ามแดนเพื่อไปเล่นการพนันจะถูกลงโทษทางวินัย ทั้งนี้ จำนวนผู้คนที่ข้ามแดนเพื่อไปเล่นการพนันจำนวนมาก ทำให้บางช่วงทางจังหวัดมีนโยบายชะลอคนข้ามแดนด้วย โดยในงานวิจัยของ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2556) ระบุว่า กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ไปสະຫວັນເວັກສ໌เป็นลูกค้ำของทัวร์ ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจท้องถิ่นที่บริการรถตู้รับ – ส่งฟรีจากหน้าบ้านจนถึงด่านชายแดน สำหรับผู้ที่ต้องการเสียโชคในคาสิโน เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงการณ์นั้นว่าเป็น “ทัวร์นักพนัน” ซึ่งเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับเจ้าของทัวร์อย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะนอกจากจะได้ค่าตอบแทนในฐานะเจ้าของทัวร์แล้วยังได้รับการสนับสนุนค่าลูกทัวร์และค่าน้ำมันอีกด้วย ขณะที่สิ่งดึงดูดใจลูกทัวร์ที่นอกเหนือจากบริการรับส่งฟรีและการเสียโชคแล้ว สະຫວັນເວັກສ໌ยังมีคู่มืออาหารฟรี มีบริการเครื่องดื่มฟรีภายในคาสิโน การจับรางวัล โดยมีแจ็กพ็อตสล็อตถึงหลักแสนทำให้ชาวบ้านบางคนไม่ได้ถือว่าตนเองเป็นลูกทัวร์แต่เป็นผู้รับจ้างไปทัวร์เป็นอาชีพ โดยจะได้ค่าตอบแทนคนละ 50 บาทต่อวัน ดังนั้น จึงสามารถพบเห็นผู้สูงอายุนุ่งผ้าซิ่น เดินไป เดินมาในคาสิโน กดสล็อตบ้าง เล่นพนันไพ่บ้างเป็นครั้งคราวขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ตนเองมี

ดังนั้น สาเหตุที่ตัวเลขนักท่องเที่ยวคนไทยเข้า – ออกผ่านแดนเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2554 – 2555 จึงอาจเป็นผลมาจากการที่สະຫວັນເວັກສ໌มีการปรับเปลี่ยนนโยบายในการรับทัวร์ โดย ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2556) ระบุว่า “สະຫວັນເວັກສ໌มองว่ารายได้ที่เทียบกับการลงทุนไม่คุ้มค่า เพราะลูกทัวร์ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนพนันจริงและมีเงินจำกัด บางคนไม่ได้เล่นพนัน แค่เข้าไปกินข้าวและใช้ห้องน้ำ เมื่อคนมากก็สิ้นเปลืองพลังงานมาก และต้องจ้างพนักงานเพิ่ม เป็นภาระต้นทุนของคาสิโน ดังนั้น คาสิโนสະຫວັນເວັກສ໌จึงเปลี่ยนนโยบายในการรับทัวร์ ทำให้บรรดาทัวร์ต่างๆ ไม่สามารถสู้กับเงินจำนวนมหาศาลที่ต้องลงทุนเพิ่ม เจ้าของทัวร์หลายรายต้องย้ายที่ทำมาหากินไปที่สะง่าริสอร์ท ซึ่งเป็นคาสิโนที่ด่านชายแดนช่องสะง่าด้านพรมแดนจังหวัดศรีสะเกษ บางรายเปลี่ยนอาชีพเป็นการให้เช่าเหมารถ หรือบางรายขายรถไม่ทำทัวร์ต่อเพราะไม่อยากอยู่ไกลบ้านตัวเอง”

อย่างไรก็ดี จากการสอบถามผู้ให้บริการรถรับจ้างและผู้ค้าในตลาดอินโดจีนยอมรับว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวเศรษฐกิจชายแดนมุกดาหารมีความคึกคักอย่างมาก

2. ปัญหาด้านการจราจรบนท้องถนนและบนสะพานข้ามแม่น้ำโขง เนื่องจากการมีปริมาณรถที่สัญจรไปมามากขึ้น รถบรรทุกที่มากขึ้นทำให้ต้องเพิ่มความระมัดระวังในการขับขี่ โดยประชาชนมองว่าปริมาณรถสัญจรผ่านเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกมีมากขึ้นทำให้ต้องเพิ่มความระมัดระวังในการขับขี่สัญจร และถนน 4 ช่องทางทำให้เกิดความลำบากในการข้ามถนน ประชาชนบางส่วนไม่ใช้จุดกลับรถเพราะเห็นว่าไกล โดยเฉพาะรถจักรยานยนต์มีการขับสวนเลน ทำให้เกิดอุบัติเหตุ ถนนหนทางชำรุดเร็วขึ้น

3. ปัญหาการเก็งกำไรที่ดินที่จะเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนในอนาคต โดยเฉพาะการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่ทางหน่วยงานภาครัฐและเอกชนคาดหวังว่าจะเป็นตัวช่วยกระจายผลประโยชน์ของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกไปสู่ประชาชนทั่วไปมากขึ้น เนื่องจากราคาที่ดินของเอกชนมีราคาสูงเกินไปจนไม่สามารถเข้าถึงและนำมาพัฒนาตามวัตถุประสงค์ของเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ ขณะที่พื้นที่ของรัฐส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน ที่ดินราชพัสดุ หรือที่ดิน สปก. ที่บางส่วนอนุญาตให้ประชาชนเข้าไปเพาะปลูกทำกิน หากจะต้องเวนคืนเพื่อนำมาใช้พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษก็อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ พบว่านักลงทุนตระเวนซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไรบริเวณริมทางหลวงหมายเลข 212 (อุบลราชธานี – หนองคาย) ตั้งแต่อำเภอ นิคมคำสร้อย อำเภอเมืองมุกดาหาร และบางส่วนของอำเภอดงหลวง ทำให้ที่ดินบริเวณดังกล่าวมีราคาแพงขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้นักลงทุนรายใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักลงทุนต่างถิ่นเข้าถึงที่ดินพื้นที่ดังกล่าวและใช้ประโยชน์จากสาธารณูปโภคซึ่งสมบูรณ์กว่าพื้นที่อื่นได้มากกว่านักลงทุนรายย่อย<sup>26</sup> ลักษณะเดียวกับการเก็งกำไรพื้นที่บริเวณที่คาดว่าจะมีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่ 2 ในช่วงปี พ.ศ. 2541 – 2542 ซึ่งสุภางค์ จันทวานิช และคณะ (2548) ระบุว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการสำรวจพื้นที่บริเวณแก่งกระเบา อำเภอดงหลวง เพื่อสร้างสะพาน ได้มีการกว้านซื้อที่ดินบริเวณนั้นจำนวนมาก แต่ภายหลังมีการย้ายจุดที่จะสร้างสะพานมาเป็นที่ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมืองมุกดาหาร ทำให้ที่ดินที่กว้านซื้อไว้เพื่อการเก็งกำไรขายไม่ออกเพราะราคาสูงเกินไปและคนที่ซื้อที่ดินแถบนั้นเริ่มเดือดร้อน

<sup>26</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ



#### 5.2.2.4 ผลกระทบทางอ้อมด้านลบ

1. ประชาชนจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการมากขึ้น ส่งผลให้รายจ่ายของประชาชนเพิ่มขึ้น โดยประชาชนในพื้นที่เห็นว่า การขยายตัวของห้างค้าปลีก ร้านอาหารต่างๆ ในพื้นที่ทำให้การเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ง่ายขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้ต้องเดินทางไปไกลถึงจังหวัดขอนแก่น หรือจังหวัดอุบลราชธานี สินค้าและบริการก็หลากหลาย จึงต้องซื้อหามาเพื่อให้ชีวิตดีขึ้น สะดวกสบายขึ้น ทั้งของใช้ในครัวเรือน การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเรือน สินค้าอุปโภคบริโภค การสังสรรค์และทานอาหารนอกบ้าน การท่องเที่ยวและใช้บริการสถานบันเทิง การดูหนังในโรงภาพยนตร์ ซึ่งก่อนหน้านี้ค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีไม่มาก บางอย่างก่อนหน้านี้ไม่ใช่สิ่งจำเป็น ปัจจุบันกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครัวเรือน เช่น ทีวีต้องจอแบน ตู้เย็น เครื่องซักผ้า หรือปัจจุบันที่หลายครัวเรือนจะต้องมีเครื่องปรับอากาศ ดังนั้น วิถีการใช้ชีวิตประจำวันและการจับจ่ายใช้สอยของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป เพราะสิ่งล่อตาล่อใจมีมากขึ้น ครัวเรือนจึงใช้จ่ายมากขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น โดยจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ระบุว่า ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้นแต่รายได้เท่าเดิม และบางส่วนรายได้ลดลง โดยเฉพาะเกษตรกรเนื่องจากราคาข้าว อ้อย ยางพารา มันสำปะหลังตกต่ำลง

“เรื่องใช้จ่ายมันเยอะ ค่าใช้จ่ายมันเพิ่มขึ้น ข้าวของมันแพง พุดง่ายๆ ปริมาณของสินค้าลดลง แต่ราคาอยู่ตัวทุกอย่าง ก่อสร้างก็ด้วย ปูนราคาเท่าเดิมแต่ปริมาณลดลง ธรรมดามันต้อง 50 กก. แต่ตอนนี้มันแค่ 40 กก. แต่ราคาเท่าเดิม ราคาขางมันไม่ดี แต่ก่อนยกก้อน ขี้ยางก็โลละ 40 - 50 บาท ตอนนี้ 16 - 17 บาท และราคาอ้อยตันละ 1,300 บาท มันอยู่ได้ ตอนนี้ไม่เกิน 1,050 บาท มันต่างกันเลย แต่ดีที่โรงงานรับซื้ออยู่บ้านเรา ถ้าต้องไปที่อื่นก็จะไม่ค่อยได้อะไร”

เกษตรกร อำเภอห้วยน้ำใหญ่

สอดคล้องกับมุมมองจากผู้ประกอบการภัตตาคารร้านอาหาร ร้านกาแฟที่ลงทุนทำกิจการหลังการเปิดระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนไทยในพื้นที่ มากกว่านักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติมองว่า เศรษฐกิจภายในจังหวัดมุกดาหารยังพึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก เพราะในช่วงที่สินค้าเกษตรราคาดีจะมีลูกค้าเข้าร้านมาก ขณะที่ช่วงที่ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำลูกค้าก็จะน้อยลง แต่ก็จะมีลูกค้าประจำที่เป็นพนักงานบริษัท ข้าราชการ และบางส่วนเป็นกลุ่มที่ต้องมาติดต่อราชการหรือมาติดต่อกันที่จังหวัดมุกดาหารและสภานะเขต ที่ส่วนใหญ่จะกลับมาพักผ่อนที่มุกดาหาร ซึ่งหากราคาสินค้าเกษตรยังคงตกต่ำเรื่อยๆ และการท่องเที่ยวซบเซาลงกว่านี้ ร้านอาหารและร้านกาแฟต่างๆ ก็จะอยู่ไม่ได้ ทั้งนี้ กรณีร้านอาหาร ภัตตาคาร และร้านกาแฟ ประชาชนอาจจะ

มองว่าเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ซึ่งในช่วงที่รายได้มากก็จะนิยมทานอาหารนอกบ้าน ทานกาแฟตามร้านกาแฟ แต่ในช่วงที่รายได้ลดน้อยลงก็จะลดการบริโภคลงเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

2. ความต้องการใช้สาธารณูปโภคเพิ่มมากขึ้น ทำให้บางช่วงประสบปัญหาไฟฟ้า ประปา ไม่เพียงพอ ซึ่งปัจจุบันทางจังหวัดใช้พลังงานไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 40 ล้านวัตต์ต่อวัน และจากโรงงานน้ำตาลซึ่งเป็นการผลิตไฟฟ้าจากกากอ้อยปริมาณ 10 ล้านวัตต์ต่อวัน<sup>27</sup> ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระบุว่า ทางจังหวัดมีแผนที่จะจัดซื้อไฟฟ้าจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพื่อรองรับการขยายตัวของความต้องการไฟฟ้าในอนาคตด้วย ขณะที่น้ำประปาที่ใช้ในจังหวัดผลิตโดยใช้น้ำจากแม่น้ำโขงเป็นหลัก ซึ่งในหน้าแล้งก็จะประสบปัญหาการขาดแคลนเป็นบางช่วง เนื่องจากแม่น้ำโขงถูกใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งประชาชนบางส่วนมองว่า ในอนาคตหากสาธารณรัฐประชาชนจีนและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้น จะส่งผลกระทบต่อจังหวัดมุกดาหารด้วย และอ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่ก็จะไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในฤดูแล้ง

“ปัญหาคือน้ำนี้แหละ ขนาดเจาะบาดาลยังแห้ง แหล่งน้ำเรามีจำกัด รอแต่น้ำฝนอย่างเดียว น้ำประปาก็ไม่พอต้องช่วยกันทำฝายชะลอน้ำเอง ห้วยหนองคลองบึงฤดูนี้มันแห้งหมดแล้ว นี่คือปัญหาของที่นี่ มันจะเกือบหมดราวๆ เดือนมีนา กว่าที่จะถึงหน้าฝนก็ต้องประหยัด ต้องหยุดปลูกผักปลูกหญ้า เก็บน้ำเอาไว้ให้วัวกิน นาใครพอน้ำเหลือเค้าก็ไปขอเอา ขนมาใช้ในบ้าน แต่ปัญหาใหญ่กว่าก็คือเงินเค้าจะสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขง 16 เขื่อนมันจะมีผลกระทบต่อเรากับเมืองลาว ลาวก็จะกันเหมือนกัน แม่น้ำโขงปลามากที่สุด ก็จะได้รับผลกระทบ อันนี้น่าห่วงกว่า”

เกษตรกร อำเภอหนองสูง

นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่เห็นว่าการเติบโตของเมืองมุกดาหาร การมีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โรงแรมที่พักเพิ่มขึ้น ทำให้มีความต้องการน้ำมากขึ้น ก็จะทำให้น้ำสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือนและน้ำสำหรับการเกษตรขาดแคลนยิ่งขึ้น

3. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการกำจัดขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น<sup>28</sup> ปัจจุบันมีเฉพาะเทศบาลเมืองมุกดาหารเท่านั้นที่มีระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาล ขณะที่ในพื้นที่อื่นกำจัดโดยการฝังและเผาในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เกิดปัญหามลภาวะต่างๆ ตามมา รวมทั้งปัญหาคุณภาพน้ำและ

<sup>27</sup> สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร (2557)

<sup>28</sup> เรื่องเดียวกัน.

คุณภาพอากาศที่ปัจจุบันพบว่า คลองห้วยมุก และคลองห้วยแซ้ ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารมี แนวโน้มเสื่อมโทรมเนื่องจากรองรับน้ำเสียจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ขณะที่ปัญหา มลพิษทางอากาศจากการจราจรที่หนาแน่นขึ้น การก่อสร้างและพัฒนาโครงการต่างๆ รวมถึงการเผา ขยะ กิ่งไม้ ใบไม้ ตลอดจนข้าวก็เพิ่มมากขึ้นด้วย

4. ยาเสพติดมีการลักลอบนำเข้าหิการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ในรูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น และมีปริมาณเพิ่มขึ้นทั้งที่จุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนต่างๆ ทั้งยาบ้า กัญชาแห้ง กัญชาสด และ ยาไอซ์ ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอดอนตาลซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำโขง โดยการชุกซ่อนในร่างกาย อวัยวะภายใน รองเท้า และยานพาหนะ ซึ่งปัญหายาเสพติดมีการแพร่ ระบาดอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากในพื้นที่มีเครือข่ายนักค้ารายใหญ่และ รายย่อยเพิ่มขึ้น โดยใช้ทั้งคนไทยและคนลาวเป็นผู้รับจ้างขนเข้ามา ส่งผลให้มีผู้เสพรายใหม่ในพื้นที่ เพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้เสพรายเก่าบางส่วนก็กลับมาเสพยาอีกทำให้เกิดการขยายตัวของผู้เสพยาในกลุ่ม เยาวชนในพื้นที่ทุกอำเภอ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มเสี่ยงคือผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างทั่วไป ผู้ใช้แรงงาน และ ผู้ที่ทำงานกลางคืนด้วย ทั้งนี้ กรณีพื้นที่อำเภอหว้านใหญ่ ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำโขงมีการขนส่งจาก ประเทศเพื่อนบ้านข้ามมาทางเรือ ซึ่งผู้ค้าใช้ทุกวิถีทางที่จะนำเข้ามา ดังนั้น เมื่อหน่วยลาดตระเวนของ กองทัพเรือเพิ่มการตรวจตรามากขึ้นก็จะลักลอบนำเข้ามาผ่านทางบก ชุกซ่อนตามร่างกายปะปนมากับ ประชาชนทั่วไปผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่มองว่าการกวาดล้างให้หมดไปเป็น เรื่องยาก เนื่องจากพื้นที่ชายแดนไทย – สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประชาชนส่วนใหญ่ ยังยากจน จึงถูกชักจูงได้ง่าย บางส่วนทำหน้าที่ขนส่งลำเลียง และเป็นผู้ค้ารายย่อย อีกทั้งภูมิประเทศ ก็เอื้ออำนวย หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก็ดูแลไม่ทั่วถึงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการ ทำ ให้ปัญหานี้ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง<sup>29</sup>

นอกจากนี้ ที่อำเภอดงหลวงก็มีปัญหายาเสพติดสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่า เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ดูแลไม่ทั่วถึง ซึ่งประชาชนในพื้นที่เห็นว่า ยาบ้ามีมากกว่าเดิม และส่วนใหญ่ส่งมาจากประเทศเพื่อน บ้าน แต่ไม่แน่ใจว่ามาทางเรือหรือทางบกมากกว่า มีการจับกุมผู้ค้า ผู้เสพได้เรื่อยๆ วัยรุ่นติดยาบ้า เยอะขึ้น ไม่ค่อยเรียนหนังสือ เกเร ดิตคุกกี่มาก ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งเด็กที่ไม่มีผู้ปกครองดูแล พ่อแม่แยกทาง หรือไปทำงานต่างถิ่น ให้อยู่กับปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง เด็กที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้เพราะ มัวแต่ทำงานหารายได้ หรือนิสัยเด็กเองที่ติดเพื่อนทำให้ถูกชักจูงได้ง่าย ประกอบกันหลายอย่าง ทำให้ ปัญหามากขึ้น ซึ่งปัญหาเยาวชนกับยาเสพติดลักษณะนี้เกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ไม่ใช่เฉพาะพื้นที่อำเภอ ดงหลวง แต่ประชาชนในพื้นที่เองมองว่า ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารมีโอกาสมากกว่าเพราะยาเสพติด

<sup>29</sup> ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้เกี่ยวข้องและนักพัฒนาเอกชน

หาซื้อได้ง่ายเกินไป เนื่องจากอยู่ใกล้ชายแดน ส่วนกัญชาในพื้นที่ดงหลวงก็มีการปลูกบ้าง หากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องไม่กวาดล้างก็จะเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันมีการปลูกและนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านด้วย

5. การลักลอบนำเข้า – ส่งออกสินค้าหนีภาษีศุลกากรซึ่งมีอยู่ก่อนการมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง เช่นเดียวกับเมืองชายแดนอื่นๆ แต่ปัจจุบันมีมูลค่าการลักลอบนำเข้า – ส่งออกสูงขึ้นมาก เนื่องจากสามารถขนส่งมากับรถบรรทุกหรือซุกซ่อนมากับตู้คอนเทนเนอร์ผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขง ขณะที่บางส่วนลักลอบนำเข้าผ่านด่านประเพณีในพื้นที่อำเภอหว้านใหญ่ ซึ่งพบว่ามีเพิ่มขึ้นในช่วงที่ด่านศุลกากรที่สะพานข้ามแม่น้ำโขงมีการตรวจตราที่เข้มงวดมากขึ้น ผู้ค้าก็จะลักลอบนำเข้ามาทางเรือ แต่ในช่วงที่หน่วยลาดตระเวนทางเรือเข้มงวดในการตรวจตรามากขึ้น การจับกุมการลักลอบนำเข้าก็ลดน้อยลง แต่ก็มีมาเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องมองว่าอยู่ในระดับที่รับมือได้ โดยสินค้าที่ลักลอบนำเข้า – ส่งออก ได้แก่ สินค้าการเกษตรประเภทหอม กระเทียมจากสาธารณรัฐประชาชนจีน สินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า เช่น โทรศัพท์มือถือ กระเป๋าถือสตรี เสื้อผ้า แผ่นซีดี สุราต่างประเทศ และไฟ

6. นักพัฒนาเอกชนในพื้นที่มองว่าปัญหาการค้ามนุษย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแฝงมาในรูปแบบของนักท่องเที่ยว แต่ลักลอบค้าประเวณี แม้ว่าปัญหาเหล่านี้จะมีมาก่อนการมีระเบียบเศรษฐกิจประจำวันออก – ตะวันตก และในมุมมองภาครัฐยังสามารถจัดการได้ แต่ในมุมมองของนักพัฒนาเอกชนหลายคนเห็นว่า ปัญหามีปริมาณและความถี่มากขึ้น ความซับซ้อนของปัญหามากขึ้น เนื่องจากการมีระเบียบเศรษฐกิจประจำวันออก – ตะวันตก เป็นการเพิ่มช่องทางในการลำเลียงสินค้าผิดกฎหมาย ยาเสพติด แรงงานต่างด้าว และการค้ามนุษย์ นอกเหนือจากทางเรือผ่านท่าเทียบเรือเทศบาลเมืองมุกดาหารด่านประเพณี และท่าเรือตามหมู่บ้านต่างๆ ตลอดแนวแม่น้ำโขง ทั้งนี้ ปัญหาการค้าประเวณีที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองมุกดาหาร โดยนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่า

“นอกเหนือจากกลุ่มแรงงานที่มาตามฤดูกาล อีกส่วนก็จะเป็นพนักงานบริการ ก็จะมีย่านของเค้าคือหอแก้ว ก็จะเป็นย่านแหล่งบริการทางเพศให้กับชายหนุ่ม ผ่านร้านอาหารและร้านอาหารอบ นวด และคาราโอเกะทั้งหมด ก็คือชายบริการทั้งหมด เท่าที่สัมผัสก็จะเป็นคนลาว และมีเวียดนามบ้าง ส่วนใหญ่ก็จะมีคนมารับไปที่อื่น เหมือนที่นี้เป็นต้นทาง มาอยู่ซักระยะสองเดือนเค้าเก่งแล้วเค้าก็จะไปที่อื่น เช่น มาเลเซีย เข้ากรุงเทพฯ ก็แล้วแต่คนว่าจะไปไกลแค่ไหน ซึ่งที่นี้ก็เป็นเหมือนต้นทางและเป็นปลายทางด้วย ถ้าเค้าไปไหนไม่ได้ ก็จะกลับมาที่มุกดาหารในแง่ของผู้หญิงขายบริการที่ข้ามมาเยอะขึ้น เนื่องจากสถานบริการเยอะขึ้น ความต้องการเยอะขึ้น”

## นักพัฒนาเอกชน อำเภอเมืองมุกดาหาร

ทั้งนี้ การค้าประเวณีและค้ามนุษย์ แหล่งใหญ่จะอยู่บริเวณหอแก้วมุกดาหาร ซึ่งก่อนหน้านี้บริเวณนั้นเป็นตึกแถวกร้าง แต่ปัจจุบันกลายเป็นโซนสถานบันเทิง และทำให้ที่ดินโซนนั้นราคาแพงขึ้นมาก ปัญหานี้บางครั้งนำมาสู่ปัญหาความรุนแรง อาชญากรรมและยาเสพติดด้วย อย่างไรก็ตามนักพัฒนาเอกชนมองว่า ปัญหาโรคติดต่อถือว่าลดน้อยลง โดยเฉพาะโรคเอดส์ เนื่องจากการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องการป้องกันให้แก่ผู้ให้บริการมากขึ้น แต่กรณีโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่นๆ ยังมีอยู่บ้าง นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเองพยายามเข้มงวดในการป้องกันมากขึ้น ในการตรวจทั้งโรคติดต่อในคนและในสัตว์ ซึ่งกรณีผ่านแดนที่สะพานข้ามแม่น้ำโขงจะทำได้ดีและมีประสิทธิภาพมากกว่าจุดผ่อนปรนอื่นๆ

7. การดูตหิน กรวด ทรายในแม่น้ำโขงเพิ่มสูงขึ้นมาก โดยเฉพาะที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการดูตหิน กรวด ทรายในแม่น้ำโขงของจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากการพัฒนาที่มากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้ความต้องการทราย หิน กรวดสำหรับใช้ก่อสร้างในพื้นที่เพิ่มขึ้นมาก ทั้งการก่อสร้างถนนหนทาง อาคาร ห้างร้าน โรงแรม ที่พักอาศัย เป็นต้น ประชาชนในพื้นที่อำเภอห้วยน้ำใหญ่ว่า การผลิตทรายในพื้นที่ที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้มีการขนส่งทรายออกจากพื้นที่จำนวนมาก ถนนเกิดความชำรุดเสียหาย เป็นหลุมเป็นบ่อมากขึ้น และยังไม่ได้รับการซ่อมแซมปรับปรุง ทั้งยังทำให้ความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น การพังกระจายของฝุ่น การรบกวนของทราย เสียงและแรงสั่นสะเทือนของเครื่องจักร รถตักขุดทราย และรถบรรทุกทราย ปัญหาการพังทลายของตลิ่งแม่น้ำโขงซึ่งในอนาคตอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเส้นเขตแดนได้ และปัญหาสภาพแวดล้อมในชุมชน

8. เกษตรกรมีคู่แข่งมากขึ้น กรณียางพารา เกษตรกรในพื้นที่อำเภอดงหลวงบางส่วนกังวลว่า อนาคตหากผลผลิตยางพาราออกมามากขึ้น แต่ความต้องการเท่าเดิมหรือน้อยลง จะส่งผลให้ราคายางตกต่ำและทำให้เกษตรกรผู้ปลูกยางพาราลำบาก เพราะปัจจุบันหลายครัวเรือนเพิ่มพื้นที่ปลูกยางพารามากขึ้น ทั้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเองก็หลายจังหวัด รวมทั้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็มีการปลูกยางพาราเพิ่มขึ้น สาเหตุเนื่องจากก่อนหน้านี้ยางพาราราคาแพง เกษตรกรจากจังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งปลูกยางพารามาก่อนและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้ว ก็นำยางพารามาขายที่โรงงานแปรรูปยางที่จังหวัดมุกดาหาร โดยปัจจุบันยางพาราราคาตกแต่ผลผลิตยังไม่มากเท่ากับที่จะออกมาในอนาคต และโรงงานแปรรูปยางพาราก็อยู่ใกล้ ทำให้การนำผลผลิตไปขายยังพอคุ่มค่าใช้จ่ายอยู่บ้าง แต่ในอนาคตหากผลผลิตออกมามากกว่านี้ ราคายางพาราต้องตกต่ำกว่านี้ ถึงตอนนั้นแม้โรงงานจะอยู่ใกล้ก็ไม่แน่ใจว่ารายได้จากการขายที่ได้จะยัง

เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ที่มีทั้งค่าปุ๋ย ค่าดูแล ค่าน้ำมันสำหรับขนส่งยางพาราไปขายที่โรงงานหรือไม่ ทำให้หลายครัวเรือนต้องใช้วิธีแบ่งพื้นที่ปลูกข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวไร่ และไม้ผลอื่นๆ ด้วย เนื่องจากที่ดินมีจำกัด และใช้วิธีทยอยเพิ่มพื้นที่ปลูกยางพาราทีละน้อย เพราะต้นทุนยางพารามีราคาแพง ดังนั้น การลงทุนครั้งเดียวต้องใช้เงินลงทุนสูง ความเสี่ยงก็สูงไปด้วย เพราะต้องใช้เวลานานกว่าจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แต่มันสำปะหลังและอ้อยเก็บผลผลิตขายปีต่อปีได้เลย ส่วนข้าวไร่และพืชอื่นๆ ก็เก็บไว้บริโภคเองในครัวเรือนซึ่งเกษตรกรในอำเภอคงหลวงให้ข้อมูลว่า

“บ้านเราคนนี้ได้ที่ดิน 10 ไร่ ปลูกยาง 5 ไร่ ที่เหลือเอาไว้หมุนอย่างอื่น เราลงทุนเองปีละไร่ 2 ไร่ ไม่มีเงินซื้อพันธุ์ยาง เพราะเตี้ยวันนี้มันแพง เมื่อก่อนตอนเริ่มปลูกต้นละ 9 บาทเองไม่ได้ แพงเลย 10 กว่าปีที่แล้ว แต่เดี๋ยวนี้ 20 – 50 บาท พันธุ์เดียวกันแต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพต้นกล้า เราเงินไม่เยอะก็ไปซื้อต้นกล้าจากถูกมาปลูก แต่ต้องคอยประคบประหงมดูแลมากกว่าคนอื่น”

เกษตรกร อำเภอคงหลวง

9. ปัญหาความขัดแย้งเรื่องแนวทางการพัฒนาและการใช้ที่ดินระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องมองว่า ในอนาคตอาจมีความขัดแย้งสูงขึ้น เนื่องจากจังหวัดมุกดาหารมีพื้นที่ไม่มากและส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนที่อุดมสมบูรณ์ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 35 ของพื้นที่จังหวัด การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจทำให้พื้นที่ป่าลดลง นอกจากนี้ เมื่อที่ดินมีมูลค่ามากขึ้นเกษตรกรอาจจะขายที่ดินให้แก่นักลงทุนซึ่งจะทำให้พื้นที่ทำการเกษตรลดลงอีกด้วย

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลกระทบระยะยาวเศรษฐกิจจะวันออก – ตะวันตก ตามพื้นที่อำเภอของจังหวัดมุกดาหาร พบว่า ผลกระทบลดน้อยลงไปตามระยะทางที่มากขึ้น และส่งผลกระทบต่อการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ด้วย โดยประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แนวระเบียงเศรษฐกิจจะวันออก – ตะวันตกมีการเปลี่ยนแปลงสวัสดิการ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลระเบียงเศรษฐกิจจะวันออก – ตะวันตกออกไป โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารซึ่งเป็นที่ตั้งของสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบด้านบวกมากที่สุด สอดคล้องกับในงานศึกษาของ Lord (2010) ที่ทำการศึกษาในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ตารางที่ 5.5 สรุปผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่

ผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
พื้นที่แนวระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก - ตะวันตก อำเภอเมืองมุกดาหาร	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>มูลค่าการค้าชายแดนไทย - ลาวเพิ่มขึ้น</li> <li>นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น</li> <li>การค้าขายในพื้นที่มีมากขึ้น</li> <li>สินค้าและบริการมากขึ้น</li> <li>ที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น</li> <li>ถนนดีขึ้น การเดินทางสะดวกขึ้น</li> <li>การลงทุนทำธุรกิจกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น</li> <li>การลงทุนในพื้นที่มากขึ้น</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>มีรถโดยสารวิ่งมากขึ้นทั้งใกล้และไกล</li> <li>มีงานให้ทำมากกว่าเมื่อก่อน</li> <li>การค้าขายโดยรวมดี ร้านอาหาร ร้านของฝาก ที่พัก โรงแรม บิมน้ำมัน รถสามล้อก็ดีไปด้วย</li> <li>มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านมาทำงานมากขึ้น</li> <li>คนลาวมารักษาที่ รพ.เอกชนของจังหวัดมากขึ้น</li> </ul>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>รถบรรทุกมากขึ้นช่วงที่ไม่ได้เป็นถนน 4 เลนจะทำความเร็วไม่ได้</li> <li>รถบรรทุกอ้อยทำอ้อยหล่นบนถนน</li> <li>ถนนชำรุดเร็วขึ้น</li> <li>การลักลอบนำเข้าสินค้าหนีภาษีและสินค้าผิดกฎหมายมีมูลค่าสูงขึ้น ล้อตใหญ่ขึ้น</li> <li>การแก๊งกำไรที่ดิน</li> <li>รถที่สะพานต่อคิวกันยาว</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>เกิดอุบัติเหตุมากขึ้น</li> <li>ที่จอดรถหายาก จอดรถกันไม่เป็นระเบียบ จอดตามไหล่ทางทำให้ช่องเดินรถน้อยลง</li> <li>น้ำ ไฟ ไม่พอ บางที่ไฟตก น้ำไม่ไหล</li> <li>ความขัดแย้งในพื้นที่สูงขึ้น</li> <li>การค้าบริการทางเพศเพิ่มมากขึ้น</li> </ul>

ผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
<p>พื้นที่แนวระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก - ตะวันตก อำเภอหนองสูง</p>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ถนนเข้าตัวจังหวัดดีขึ้น</li> <li>มีคนมาท่องเที่ยวมากขึ้น ได้รับ การสนับสนุนงบประมาณด้าน การท่องเที่ยวมากขึ้น ขยาย ผลิตภัณฑ์หมู่บ้านได้มากขึ้น</li> <li>ราคาที่ดินติดถนน EWEC แพง ขึ้น</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ได้ค้าขายริมถนน สร้างงานคน ในพื้นที่</li> <li>ชุมชนบริเวณ EWEC ขยายตัว มากขึ้น</li> <li>โรงงานยาง โรงงานมันอยู่ใกล้ ไปขายสะดวกขึ้น</li> <li>การส่งออกโคเนื้อมากขึ้น</li> </ul>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>การเดินทางต้องระมัดระวังมาก ขึ้น การข้ามถนนลำบาก</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ยาบ้าเพิ่มมากขึ้น</li> <li>ความเสี่ยงเรื่องโรคติดต่อและ โรคระบาดมากขึ้น</li> <li>ขาดแคลนน้ำใช้ในบ้านและ การเกษตร</li> </ul>
ผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
<p>พื้นที่ใกล้แนวระเบียง เศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก อำเภอห้วยใหญ่</p>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ที่ดินมีมูลค่าสูงขึ้น</li> <li>สินค้าและบริการมากขึ้น</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>นักท่องเที่ยวมาเที่ยวแก่งกะเบา มากขึ้นทำให้ร้านค้า ร้านอาหาร บริเวณแก่งกะเบา มีรายได้ เพิ่มขึ้น</li> </ul>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>รถบรรทุกทรายมากขึ้น</li> <li>ถนนชำรุดเสียหายมากและยัง ไม่ได้รับการซ่อมแซมปรับปรุง</li> <li>การลักลอบนำเข้าสินค้าหนีภาษี และสินค้าผิดกฎหมายมาทาง เรือมากขึ้น</li> <li>การแก่งกำไรที่ดิน</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>เกิดอุบัติเหตุมากขึ้น</li> <li>ค่าใช้จ่ายในการบริโภคเพิ่มขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น</li> </ul>



ผลกระทบ	ด้านบวก	ด้านลบ
<p>พื้นที่ไกลแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก</p> <p><u>อำเภอคงหลวง</u></p>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• การค้าขายในพื้นที่มีมากขึ้น</li> <li>• สินค้าที่หลากหลายของจีน เวียดนาม ของใช้ในบ้านราคาถูก ผักผลไม้ด้วย หอม กระเทียม</li> <li>• ถนนดีขึ้น การเดินทางสะดวกขึ้นไปเรียนหนังสือ ไปหาหมอ ติดต่อราชการสะดวกขึ้น ถนนดี รถโดยสารเยอะ</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• มีรถโดยสารวิ่งมากขึ้นทั้งใกล้และไกล</li> <li>• มีโรงงานแปรรูปยางพารามาตั้งสองแห่ง ไม่ต้องไปขายผลผลิตไกล จังหวัดอื่นก็มาขายที่นี่ เกิดการจ้างงานด้วย</li> <li>• การค้าขายโดยรวมดี ร้านอาหารร้านของฝากขายดี</li> <li>• โรงเรียนมีการฝึกอบรมมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องอาเซียน เรื่องภาษาเยอะ มีนักเรียน มีครู แลกเปลี่ยนจากจีน เวียดนามมาฝึกสอนด้วยนอกเหนือจากภาษาอังกฤษซึ่งมีอยู่แล้ว ในพื้นที่ที่ต้นตัวเรื่องนี้เยอะขึ้น</li> </ul>	<p><u>ทางตรง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• สินค้าหอม กระเทียมเถื่อนเยอะ</li> </ul> <p><u>ทางอ้อม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• คู่แข่งยางพาราเยอะ ลาวก็ปลูกเยอะ</li> <li>• ยาบ้าเยอะกว่าเดิมซึ่งชาวบ้านไม่รู้ว่ามายังไงทางเรือหรือทางบกมากกว่า ยาบ้าจับกันได้เรื่อยๆ วัยรุ่นติดยาเยอะ ไม่ค่อยเรียนหนังสือ ตีกันก็มี ติตคุกก็เยอะ</li> </ul>

## บทที่ 6

### สรุปและข้อเสนอแนะ

#### 6.1 สรุปผลการศึกษา

นโยบายการแปรสนามรบเป็นสนามการค้า ในยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ก่อให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (APEC) รวมถึงการบรรลุข้อตกลงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งแรกในปี พ.ศ. 2532 โดยการสนับสนุนทางการเงินของประเทศออสเตรเลีย ที่นำมาสู่การสร้างสะพานมิตรภาพไทย - ลาว (Friendship Bridge) เชื่อมนครเวียงจันทน์กับจังหวัดหนองคาย เป็นจุดเริ่มต้นของการประสานการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมขนส่งทางบกประจำภูมิภาค และต่อมาได้มีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย - ลาวแห่งที่ 2 เชื่อมมุกดาหาร - สะหวันนะเขต เพื่อส่งออกสินค้าไปอินโดจีน และเป็นทางออกสู่ทะเลที่คานัง สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาระบบโครงข่ายถนนเชื่อมระหว่าง 4 ประเทศ คือ สหภาพพม่า ประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเข้าด้วยกัน ตามแผนพัฒนาแนวนพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ซึ่งจะเป็นการเปิดเส้นทางคมนาคมสู่ประเทศอื่นๆ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ และสาธารณรัฐอินเดียต่อไป

ทั้งนี้ น่าสนใจอย่างยิ่งว่า การพัฒนาแนวนพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกดังกล่าว จะส่งผลต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศอย่างไร งานวิจัยชิ้นนี้ จึงพยายามที่จะประเมินผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2555 ซึ่งคาบเกี่ยวช่วงเวลาก่อนมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 และช่วงหลังมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกถึงปี พ.ศ. 2555 เพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อการกระจายรายได้ระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร แม้ว่าจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก จะประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดกาฬสินธุ์ แต่เนื่องจากจังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่เป็นเมืองหน้าด่านจังหวัดแรกของประเทศไทย และมีสะพานข้ามแม่น้ำโขง จึงเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากระเบียงเศรษฐกิจดังกล่าวมากกว่าจังหวัดอื่นๆ การศึกษาจึงแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การวิจัยเชิงปริมาณหรือการศึกษาในระดับมหภาค เพื่อศึกษาว่า ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกส่งผลต่อการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือหรือไม่ โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร ขณะเดียวกัน การวิจัยเชิงคุณภาพหรือ การศึกษาระดับจุลภาค เป็นการศึกษาผลกระทบของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่การศึกษา คือจังหวัดมุกดาหาร เปรียบเทียบผลกระทบก่อน และหลังการมีระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก

การวิจัยเชิงปริมาณหรือระดับมหภาค ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานต่างๆ มาวิเคราะห์ด้วย เครื่องมือทางเศรษฐมิติแบบ Panel data regression เพื่อวิเคราะห์ผลที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกัน ทางรายได้ระหว่างจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแทนด้วยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร ร่วมกับตัวแปรทางเศรษฐกิจและ สังคมอื่นๆ โดยผลการศึกษาพบว่า ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก มีแนวโน้มทำให้ความไม่ เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแทนด้วยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น โดยจังหวัดที่มีระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก - ตะวันตกพาดผ่าน มีแนวโน้มจะมีสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่าง จังหวัดที่เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับสัดส่วนความยาวนานลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด ซึ่งแสดงถึงระดับการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในจังหวัด มีแนวโน้มส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ระหว่างจังหวัด เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยสัดส่วนความยาวนานลาดยางต่อพื้นที่จังหวัดเพิ่มขึ้น จะทำให้สัดส่วน ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น สะท้อน ถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการที่การเดินทางและการขนส่งที่สะดวก ยิ่งขึ้นช่วยส่งเสริมการลงทุน การค้า การพาณิชย์และการท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น ทำให้สัดส่วน ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น ดังนั้น ตัว แปรโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ได้แก่ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และสัดส่วน ความยาวนานลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด จึงมีผลทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ดี ตัวแปรที่มีแนวโน้มส่งผลต่อการลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาค ตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สัดส่วนผลิตภัณฑ์ ภาคเกษตรต่อนอกภาคเกษตร ตัวแปรด้านการศึกษา ได้แก่ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ย ตัวแปรด้าน สาธารณสุข ได้แก่ สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ และตัวแปรด้านนโยบาย ได้แก่ สัดส่วนภาษีทางตรงต่อ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด โดยเมื่อตัวแปรเหล่านี้มีค่าเพิ่มขึ้น มีแนวโน้มทำให้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรลดลง แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่ลดลง

นอกจากนี้ผลการวิจัยเชิงปริมาณยังพบว่า การทดสอบ Kuznets hypothesis ได้ผลสอดคล้องกับสมมติฐาน โดยในช่วงแรกที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น กระทั่งถึงจุดที่ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดสูงสุดหรือจุด Turning point ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดจะเริ่มลดลง ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดกับระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรมีลักษณะเป็น Inverted U-shape ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านการผลิตจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม แต่การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมยังค่อนข้างน้อย จึงทำให้เกิดช่องว่างทางรายได้ระหว่างทั้งสองภาคการผลิต ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งค่าเฉลี่ยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรมีค่าเท่ากับ 36,789 บาท ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่แทนด้วยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรมีค่าเท่ากับ 1.1237 โดยความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างจังหวัดจะเริ่มลดลงเมื่อเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมแล้ว และแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น จนช่องว่างทางรายได้ระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมเริ่มลดลง ซึ่งค่าเฉลี่ยผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร ณ จุด Turning point มีค่าเท่ากับ 246,865 บาท และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดที่แทนด้วยสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรมีค่าเท่ากับ 2.9993 อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความซับซ้อนมากกว่า Kuznets hypothesis แต่การทดสอบนี้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจพลวัตของความไม่เท่าเทียมกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเชิงประจักษ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น ผลการประมาณค่าในส่วนนี้จึงอาจจะเป็นจริงเฉพาะช่วงเวลาที่ทำการศึกษาเท่านั้น ไม่ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการทดสอบมีระยะเวลาค่อนข้างสั้น

กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในภาคการผลิตอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร และภาคการบริการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ

และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกต และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอต่างๆ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งผลการศึกษาพบว่า จังหวัดมุกดาหารได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบดังนี้

ผลกระทบทางตรงด้านบวก ได้แก่ มูลค่าการค้าชายแดนเพิ่มมากขึ้น การเดินทางและการขนส่งสะดวกยิ่งขึ้นทั้งการเดินทางข้ามแดนระหว่างประเทศ และการเดินทางภายในจังหวัดและระหว่างจังหวัดด้วย การลงทุนภาครัฐในพื้นที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน ที่ดินมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นมาก ผลกระทบทางอ้อมด้านบวก ได้แก่ การลงทุนภาคเอกชนในพื้นที่เพิ่มขึ้น ในสาขาการขนส่ง ขายเป็นปลีก สาขาอุตสาหกรรมการผลิต สาขาโรงแรมและภัตตาคาร และสาขาการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้า ธุรกิจด้านสุขภาพและความงามขยายตัวมากขึ้น การค้าขายทั่วไปในพื้นที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวที่ขยายตัวมากขึ้น มีการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการสูงขึ้น ซึ่งทำให้คนในพื้นที่มุกดาหารมีงานทำมากขึ้น ขณะที่การขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรได้ประโยชน์จากการใช้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านทดแทน นักธุรกิจท้องถิ่นมีโอกาสลงทุนค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ระบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกจะส่งผลกระทบด้านบวกต่อจังหวัดมุกดาหาร แต่ผลประโยชน์ของระบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก ที่เกิดขึ้นในจังหวัดมุกดาหารนั้น ไม่ได้กระจายไปยังพื้นที่อำเภอต่างๆ อย่างทั่วถึงหรือเท่าเทียมนัก โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในอำเภอเมืองมุกดาหาร เป็นกลุ่มที่ได้ประโยชน์มากกว่าประชาชนในพื้นที่อำเภออื่นๆ

ขณะที่ผลกระทบทางตรงด้านลบ ได้แก่ ช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2553 ประชาชนในพื้นที่ข้ามแดนไปบ่อนคาสิโนในสหพันธรัฐเวียดนามจำนวนมาก ปัญหาการจราจรติดขัดบนท้องถนนและสะพานข้ามแม่น้ำโขง และปัญหาการเก็งกำไรที่ดิน ผลกระทบทางอ้อมด้านลบ ได้แก่ ประชาชนมองว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในครัวเรือนสูงขึ้น ปัญหาไฟฟ้า และน้ำประปาไม่เพียงพอในบางช่วงเวลา ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการลักลอบนำเข้ายาเสพติดและสินค้าหนีภาษีศุลกากรที่เพิ่มขึ้น การค้ามนุษย์และการค้าประเวณีสูงขึ้น ผลกระทบจากการดูหมิ่น กรวด ทราวยในแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้น เกษตรกรผู้ปลูกยางพารามีคู่แข่งในตลาดมากขึ้น และปัญหาความขัดแย้งจากการพัฒนาและใช้ที่ดินในพื้นที่

โดยสรุป ตัวแปรโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ทั้งระบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และสัดส่วนความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่จังหวัด มีแนวโน้มทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร พบว่า จังหวัดมุกดาหารได้รับผลกระทบด้านบวกมากกว่าจังหวัดอื่นที่อยู่นอกแนวระบียงเศรษฐกิจ เนื่องจากการขยายตัวของการค้าชายแดน การลงทุนภาครัฐทั้งในด้านการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐานและบุคลากรภาครัฐ และการลงทุนของเอกชนด้านการค้าส่ง ค้าปลีก อุตสาหกรรมการผลิต การเกษตร และการท่องเที่ยว เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่ จังหวัดสูง ซึ่งสะท้อนระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดีของจังหวัด อาจไม่สะท้อนการกระจาย โครงสร้างพื้นฐานที่ดี การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์โครงสร้างพื้นฐานหรือถนนภายในจังหวัด เช่น กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร พื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของจังหวัด และการเป็นที่ตั้งของสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ได้รับการพัฒนาเครือข่ายถนนมากขึ้นเพื่อเชื่อมต่อมายังสะพานข้ามแม่น้ำโขง ทำให้มีถนนลาดยางค่อนข้างครอบคลุมและทั่วถึงมากกว่าพื้นที่อำเภออื่นๆ รวมทั้งมีสาธารณูปโภคอื่นๆ มากกว่า และใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการค้า การลงทุน การพาณิชย์ และการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้มากกว่าพื้นที่อำเภออื่นๆ ทำให้การกระจายผลประโยชน์จากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกไปยังพื้นที่อำเภออื่นๆ ยังไม่ทั่วถึง

## 6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะในระดับภูมิภาค เนื่องจากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก มีแนวโน้มก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดภายในภูมิภาคสูงขึ้น สะท้อนว่าพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่อยู่นอกแนวระเบียงเศรษฐกิจยังได้รับประโยชน์จากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกค่อนข้างน้อย ดังนั้น จึงควรกระจายผลประโยชน์จากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกไปยังพื้นที่จังหวัดอื่นๆ มากขึ้น เช่น การเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ตามศักยภาพของแต่ละจังหวัด สอดคล้องกับภูมิศาสตร์ทำเลที่ตั้ง และการผลิตดั้งเดิมของพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เกิดการใช้ปัจจัยการผลิต และความเชื่อมโยงของการผลิตได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งความเชื่อมโยงไปข้างหน้าและข้างหลัง (Forward and backward linkages) โดยจะต้องมีการศึกษาถึงศักยภาพของแต่ละจังหวัดและ พัฒนาการเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดที่อยู่ในแนวระเบียงเศรษฐกิจกับจังหวัดอื่นๆ ในด้านเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านพื้นที่หรือกายภาพและความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงาน สินค้าและบริการ จากการมีระเบียงเศรษฐกิจและเครือข่ายถนน และการคมนาคมที่ดี ในการวางแผนพัฒนาภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยความเชื่อมโยงด้านพื้นที่หรือกายภาพนี้ ในอนาคตอาจจะสามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายการผลิตระหว่างประเทศได้

ทั้งนี้ การเพิ่มสัดส่วนการผลิตในภาคเกษตร มีแนวโน้มจะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดลดลง ดังนั้น การเพิ่มผลิตภาพการผลิต (Productivity) ในภาคเกษตร ซึ่งเป็นภาคการผลิตที่ประชากรส่วนใหญ่ทำงานอยู่ และได้รับผลตอบแทนค่อนข้างน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอุตสาหกรรมและบริการ จะช่วยสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรมากขึ้น เกิดประโยชน์ในด้านการจ้างงานและสร้างรายได้ ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในภาคเกษตรได้รับประโยชน์มากกว่า

การบังคับจัดเก็บภาษีทางตรงให้มากขึ้น (Direct tax enforcement) โดยลดการหลีกเลี่ยงภาษี และเพิ่มความรัดกุมในการจัดเก็บให้มากขึ้น จะช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือลงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบังคับจัดเก็บภาษีทางตรงจากผู้ที่มีรายได้สูง และจัดสรรไปยังผู้ที่มีรายได้น้อย ผ่านโครงการเพื่อการพัฒนา เช่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงระบบการศึกษาและระบบสาธารณสุขที่มีคุณภาพมากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนการสร้างระบบประกันสังคมที่ดี เป็นต้น ซึ่งการดำเนินโครงการโดยใช้จ่างบประมาณภาครัฐดังกล่าว จะต้องเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าการใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันมากขึ้นจริงหรือไม่

6.2.2 ข้อเสนอแนะกรณีจังหวัดมุกดาหาร ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารเป็นหลัก ดังนั้น จึงควรกระจายผลประโยชน์จากระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก ไปยังพื้นที่อำเภออื่นๆ ให้มากขึ้น ซึ่งสามารถทำได้โดยการกระจายสาธารณูปโภคพื้นฐานที่มีคุณภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไปยังพื้นที่อำเภออื่นๆ มากขึ้น รวมถึงการกระจายการเข้าถึงประโยชน์ที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐาน พร้อมกับการเชื่อมโยงการผลิตระหว่างพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารกับพื้นที่อำเภออื่นๆ การเชื่อมโยงการผลิตระหว่างภาคเกษตรและภาคนอกการเกษตรตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่อำเภอ สร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ SMEs และชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้วยการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านพัฒนาสินค้าและบริการ การช่วยเหลือด้านเงินทุน และตลาด เพื่อให้ได้รับประโยชน์มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น แต่จะต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้นด้วย โดยจะต้องมีการบริหารจัดการผลกระทบด้านลบอย่างเหมาะสม

6.2.3 ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษา กรณีการจัดการผลกระทบด้านลบ ได้แก่ กรณีปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ ปัญหาเสาเสพติด ปัญหาการลักลอบนำเข้า ส่งออกสินค้าหนีภาษีศุลกากรและสิ่งผิดกฎหมาย ปัญหาการค้ามนุษย์และการค้าประเวณีที่เพิ่มขึ้น ภาครัฐควรเพิ่มมาตรการ แนวทาง รวมทั้งกำลังเจ้าหน้าที่ในการดูแล ตรวจสอบอย่างเข้มงวดมากขึ้น และมีการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็ง บทลงโทษที่ชัดเจน เพื่อเป็นตัวอย่างไม่ให้มีการกระทำความผิดในลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้ ควรสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาสังคมหรือชุมชนพื้นที่มากขึ้น สร้างวินัยจราจรและจิตสำนึกเพื่อสังคม เพื่อให้ช่วยกันสอดส่องดูแล ป้องกันและแก้ไขปัญหาร่วมกันในฐานะหุ้นส่วนของสังคมเดียวกัน

กรณีปัญหาการแก่งำไรที่ดินและความขัดแย้งเรื่องการพัฒนาและการใช้พื้นที่ ภาครัฐควรมีการกำหนดแผนพัฒนาและแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม โดยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน

และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้มากขึ้น กรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมและความต้องการใช้สาธารณูปโภคที่สูงขึ้น ภาครัฐควรส่งเสริมการลงทุนหรือเอื้อสิทธิประโยชน์สำหรับอุตสาหกรรมที่มีตรงกับสิ่งแวดล้อม หรือมีการดำเนินธุรกิจ กระบวนการผลิตที่ดูแลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และธุรกิจเพื่อสังคมมากขึ้น ขณะเดียวกันต้องบริหารจัดการสาธารณูปโภคให้สมดุลมากขึ้น เป็นธรรมกับภาคการผลิตและพื้นที่ต่างๆ สอดคล้องกับปริมาณที่มีอยู่ จัดระบบการกระจายที่เหมาะสมทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และครัวเรือน ทั้งนี้ การจัดการผลกระทบด้านลบอย่างเหมาะสมจะช่วยลดปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ลงได้

อย่างไรก็ตาม ภาคประชาสังคม หรือประชาชนในพื้นที่ควรจะมีบทบาทในการจัดการผลกระทบด้านลบให้มากขึ้น ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของหน่วยงานภาครัฐฝ่ายเดียว เพราะการแก้ไขปัญหาอาจมีความล่าช้า เนื่องจากบุคลากรและงบประมาณไม่เพียงพอ ดังนั้น การช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นด้วยประชาชนในท้องถิ่นเองจึงมีความคล่องตัวมากกว่า และยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระยะยาวอีกด้วย เพื่อให้การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตกเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่มากที่สุดและมีความยั่งยืนมากขึ้น

### 6.3 ข้อจำกัดในการศึกษา

6.3.1 การศึกษาที่ใช้สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากรเพื่อสะท้อนความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ระหว่างจังหวัดแทนดัชนีจีดีพี เนื่องจากดัชนีจีดีพีคำนวณขึ้นจากชุดข้อมูลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนที่เก็บรวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งในอดีตมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไม่มากพอ จึงไม่สามารถเป็นตัวแทนประชากรในแต่ละจังหวัดได้ ขณะที่ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เริ่มจัดทำเมื่อปี พ.ศ. 2514 และจัดทำเป็นรายจังหวัดในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ข้อมูลมีการเก็บรวบรวมทุกปีสามารถใช้วิเคราะห์ในภาพรวมของโครงสร้างการผลิตของจังหวัดที่เชื่อมโยงและเปรียบเทียบกับระดับประเทศได้ อย่างไรก็ตาม การใช้สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคต่อหัวประชากร อาจจะตีความยากกว่าดัชนีจีดีพี และใช้เปรียบเทียบกับงานที่ศึกษาเรื่องความไม่เท่าเทียมกันได้ยากกว่าดัชนีจีดีพีซึ่งมีการใช้อย่างกว้างขวางกว่า



6.3.2 การศึกษาครั้งนี้ไม่ครอบคลุมตัวแปรอิสระอื่นๆ ที่อาจจะส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกัน แต่ยังคงขาดข้อมูลที่สมบูรณ์ในระดับจังหวัด ซึ่งฐานข้อมูลระดับจังหวัดในหลายหน่วยงานเริ่มจัดเก็บอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2547 โดยการศึกษาครั้งนี้ พยายามจะทำการศึกษาให้ครอบคลุมช่วงเวลาที่ยาวที่สุด จึงทำให้บางตัวแปรไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้ครอบคลุมได้ เช่น ตัวแปรด้านงบประมาณ ทั้งงบประมาณด้านการศึกษา งบประมาณที่มีการดำเนินการในจังหวัดจากทุกหน่วยงาน ตัวแปรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนเงินฝากหรือสินเชื่อ อัตราการพึ่งพิง ปัจจัยด้านการเมือง ตัวแปรด้านแรงงานและสวัสดิการในภาคการผลิตต่างๆ เป็นต้น

6.3.3 เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลทุติยภูมิระดับจังหวัดที่มีการจัดเก็บค่อนข้างน้อย ทำให้ทำการศึกษาได้เพียง 13 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2555 ซึ่งเป็นช่วงที่มีข้อมูลครบถ้วนที่สุด ทำให้ผลกระทบที่มีข้อย่อย โดยเฉพาะผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่กำลังจะเกิดในปัจจุบันไม่ครอบคลุมในขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้ แต่น่าสนใจว่า จะมีผลต่อการกระจายรายได้ในจังหวัดมุกดาหารอย่างไร นอกจากนี้ระยะเวลาที่ทำการศึกษาที่ค่อนข้างสั้น ทำให้แบบจำลองในการวิจัยเชิงปริมาณไม่ได้มีการพิจารณาเรื่องความล่าช้า (Lag) ของผลกระทบของตัวแปรที่อาจจะส่งผลล่าช้าจากอดีตมาถึงปัจจุบัน

#### 6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

6.4.1 การวิจัยเกี่ยวกับระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก และการพัฒนาพื้นที่ชายแดน กำลังได้รับความสนใจจากหลายภาคส่วน ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโอกาสด้านการค้า การลงทุนในพื้นที่ และระหว่างประเทศ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ถือเป็นเพียงจุดเริ่มต้นการศึกษาผลกระทบระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตกที่มีต่อการกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงควรมีการติดตามศึกษาผลของโครงการพัฒนาต่างๆ ที่จะมีผลต่อการลดความยากจนและกระจายรายได้ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดมุกดาหารมากขึ้นในอนาคต เช่น ผลกระทบของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ เพื่อจะช่วยกันตอบโจทย์และแก้ปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคนี้มากขึ้น

6.4.2 การศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการเพิ่มปัจจัยอื่นที่จะส่งผลต่อการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันเข้าไปในการวิเคราะห์ด้วย อาทิ การกระจายงบประมาณ จำนวนเงินฝากหรือสินเชื่อ อัตราการพึ่งพิง ปัจจัยด้านการเมือง การกระจายการถือครองที่ดิน ความเชื่อและวัฒนธรรม เป็นต้น และหากมีข้อมูลที่ครอบคลุมช่วงระยะเวลาที่ยาวขึ้น ควรเพิ่มผลกระทบจากความล่าช้า (Lag) ของตัวแปรต่างๆ ในแบบจำลองให้มีความเหมาะสมเพื่อให้สะท้อนผลกระทบที่แท้จริงได้ดียิ่งขึ้น

6.4.3 ในอนาคตหากฐานข้อมูลระดับจังหวัดได้รับการจัดเก็บอย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น ควรมีการศึกษาการกระจายรายได้ภายในจังหวัดให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันภายในจังหวัดที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น



## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาพื้นที่ชายแดน จังหวัดมุกดาหาร.

กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.

กลุ่มงานข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาชนบท กรมพัฒนาชุมชน. (2556). รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย  
ในชนบท จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2556. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก  
<http://www.rdic.cdd.go.th/E-book/BookBMN56.pdf>: กรมพัฒนาชุมชน  
กระทรวงมหาดไทย.

กานต์ จันทร์วิทยานุชิต. (2553). การวิเคราะห์การจัดสรรงบประมาณรายจังหวัดของประเทศไทย.  
(วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยรัตน์ เอี่ยมกุลวัฒน์. (2544). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษีอากรและประสิทธิภาพของภาษีอากร  
เศรษฐศาสตร์สาธารณะ. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์  
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2557). สถิติเศรษฐกิจการเงินภูมิภาค. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก  
[https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/RegionalEconFinance/Pages/ForeignTrade  
\\_NE.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/RegionalEconFinance/Pages/ForeignTrade_NE.aspx).

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2557). สถิติเศรษฐกิจและการเงิน. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก  
<http://www.bot.or.th/>.

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. (2556). วิถีคนท้าว: จากชาวบ้านสู่นักพนันข้ามแดน. [ออนไลน์] 18 มีนาคม  
2558, จาก <http://www.gamblingstudy-th.org/>.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. (2539). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 2).  
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

มัทยา บุตรงาม. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทาง  
รายได้ในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,  
กรุงเทพฯ.

วิชัย สว่าง. (2528). การศึกษาความไม่เสมอภาคของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

(วิทยานิพนธ์ผังเมืองมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์. (2552). นโยบายและมาตรการการคลังเพื่อความเป็นธรรมในการ  
กระจายรายได้: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สมเกียรติ ปิยะธีรดิวิรรกุล และคณะ. (2546). การศึกษาสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพและชีวภาพของโครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชัย จิตสุชน (2546). การกระจายรายได้ ความยากจน: ปัญหาและแนวทางแก้ไข กรุงเทพมหานคร. สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2552). มาตรการทางการคลังเพื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม: การวิเคราะห์ภาระภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อม และการขยายฐานภาษี. บทความนำเสนอในการประชุม การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม. ณ เซ็นทาราแกรนด์และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์เซ็นทรัลเวิลด์.
- สมนึก สมชัยกุลทรัพย์. (2547). การจำแนกองค์ประกอบแหล่งที่มาของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของประเทศไทย เปรียบเทียบก่อนและหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540 (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก <http://www.nesdb.go.th>.
- สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร. (2557). ข้อมูลทั่วไปจังหวัดมุกดาหาร.
- สำนักงานประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ. (2554). การพัฒนาแนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Corridors Development) การพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร. (2557). รายงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). โครงการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากรปี พ.ศ. 2543 - 2557. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก <http://www.nso.go.th/>
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2557). ประกาศสถิติจำนวนประชากรประจำปี. ระบบสถิติทางการทะเบียน. [ออนไลน์] จาก <http://www.dopa.go.th/>
- สำนักบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). Gross Regional and Provincial Product (GPP) ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด. บัญชีประชาชาติ (National Accounts). [ออนไลน์] จาก <http://www.nesdb.go.th/>
- สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ และคณะ. (2547). โครงการผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก กรณีเส้นทางหมายเลข 9 กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพค์ จันทวานิช และคณะ. (2548). โครงการวิจัยผลกระทบทางสังคมของระเบียบตะวันออก-ตะวันตก (ผลกระทบทางสังคมของการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- โสภารัตน์ จารุสมบัติ และคณะ. (2549). การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการเรื่องการพัฒนาระเบียงตะวันออก-ตะวันตก (EWEC) และการเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่างสะพานนะเขต-มุกดาหาร. กรุงเทพมหานคร.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. (2556). โครงการวิจัย ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย. กรุงเทพฯ: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสร.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- อรกช เก็จพิรุฬห์. (2541). การขยายตัวของอุตสาหกรรมกับความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- อัมมาร สยามวาลา. (2547). ชราภาพของภาคเกษตร: อดีตและอนาคตของชนบทไทย. บทความนำเสนอในการประชุมสัมมนาวิชาการประจำปี 2547 เรื่องเหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย. ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซีตี้จอมเทียน ชลบุรี. [ออนไลน์] มีนาคม 2558, จาก <http://www.tdri.or.th>.
- อิสรา ศานติศาสตร์. (2554). การวัดและการสร้างตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์เพื่อวิเคราะห์การกระจายรายได้ (งานวิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บัณฑิตเอก. พิมพ์ครั้งที่ 1.). กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการเอกสารวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

### ภาษาอังกฤษ

- Asian Development Bank. (2010). Greater Mekong Subregion (GMS). Regional Cooperation and Integration
- Boonyamanond, S. (2007). Interconnection between income distribution and economic growth: cross-country and Thai evidence. (Doctor of philosophy program in economics), Chulalongkorn University.
- Edmonds, C. and Fujimura, M. (2008). Impact of cross-border road infrastructure on trade and investment in the Greater Mekong Subregion Integration and Trade (Vol. 12, pp. 267-296). Argentina: Institute for the integration of Latin America and the Caribbean.
- Ikemoto, Y. and Limskul, K. (1987). Income Inequality and Regional Disparity in Thailand, 1962–81. *The Developing Economies*, 25(3), 249-269. doi: 10.1111/j.1746-1049.1987.tb00109.x

- Ikemoto, Y. and Uehara, M. (2000). Income Inequality and Kuznets' Hypothesis in Thailand. *Asian Economic Journal*, 14(4), 421-443. doi: 10.1111/1467-8381.t01-1-00117
- Jitsuchon, S. (2006). Sources and Pro-Poorness of Thailand's Economic Growth *Thammasat Economic Journal*, 24 (3), 68-105.
- Kahya, M. (2012). Structural change, income distribution and poverty in ASEAN-4 countries (Master thesis ), Lund University, Lund, Sweden
- Keorodom, B., et al. (2007). Impact of East West Economic Corridor on tertiary business and social development of Savannakhet province, Lao PDR Planning and International Cooperation Khon Kaen, Thailand: National University of Laos.
- Kittiprapas, S. (1999). Regional Development in Thailand: Divergence and Recent Deconcentration. Bangkok, Thailand: Thailand Development Research Institute (TDRI).
- Krongkaew, M. and Kakwani, N. (2003). The growth-equity trade-off in modern economic development: the case of Thailand. *Journal of Asian Economics*, 14, 735-757.
- Lord, M. (2010). Impact of the EWEC on Development in Border Provinces: Case Study of Savannakhet Province in Lao PDR Paper presented at the Development Study of the East-West Economic Corridor Greater Mekong Subregion, Manila, The Philippines.
- Menon, J. and Warr, P. (2006). Does road improvement reduce poverty?: A general equilibrium analysis for Lao PDR Tokyo, Japan Asian Development Bank Institute.
- Motonishi, T. (2006). Why has income inequality in Thailand increased?: An analysis using surveys from 1975 to 1998. *Japan and the World Economy*, 18(4), 464-487. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.japwor.2004.11.003>
- Nopkhun, T. (2005). Globalization, Growth and Regional Disparity: Testing Thailand Experience 1981-2003. (Ph.D), Northern Illinois University, Illinois, United States.

- Office of the National Economics and Social Development Board. (2009). EWEC Strategy and Action plan. [Online] March 2015, From <http://www.nesdb.go.th/>
- Phongpaichit, P. and Benyaapikul, P. (2012). Locked in the Middle-Income Trap: Thailand's economy between resilience and future challenges. Berlin, Germany FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG.
- Raychaudhuri, A. and De, P. (2010). Trade, infrastructure and income inequality in selected Asian countries: An empirical analysis Asia-Pacific Research and Training Network on Trade (ARTNeT), an initiative of UNESCAP and IDRC, Canada.
- Sarntisart, I. (1996). Educational Expansions and Labour Earnings Inequality in Thailand: 1988 and 1992. Kyoto, Japan the Center for Southeast Asian Studies.
- Siamwalla, A. and Jitsuchon, S. (2010). The Socio-Economic Bases of the Red/Yellow Divide: A Statistical Analysis. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS).
- Stone, S., et al. (2010). Assessing Socioeconomic Impacts of Transport Infrastructure Projects in the Greater Mekong Subregion. Tokyo, Japan Asian Development Bank Institute.
- Sujitprapakorn, O. (2004). The role of education on income inequality in Thailand (Master Degree), Chulalongkorn University, Bangkok.
- The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). (2009, June 19). East West Economic Corridor: Strategy and Action Plan. Paper presented at the Greater Mekong Sub-region's 15 th Ministerial Meeting, Cha-Am, Thailand.
- The World Bank. (2011). Thailand Overview.
- United Nations Development Programme. (2015). Millennium Development Goals. Retrieved February 24th 2015
- Warr, P. (2004). Globalization, Growth, and Poverty Reduction in Thailand. ASEAN Economic Bulletin, 21 No.1(April), 1-18.
- Warr, P., et al. (2009). Regional Economic Impacts of Cross-Border Infrastructure: A General Equilibrium Application to Thailand and Lao PDR. Manila: Asian Development Bank.

Wisaweesuan, N. (2009). Spatial Disparities in Thailand: Does Government Policy Aggravate or Alleviate the Problem? . In Yukon Huang & Alessandro Magnoli Bocchi (Eds.), Reshaping Economic Geography in East Asia (pp. 184-194). The World Bank, Washington, DC: World Bank Publications.

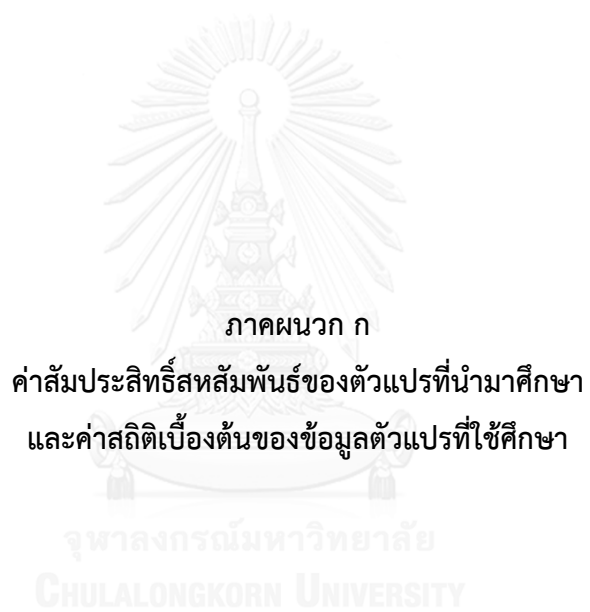






ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY



ภาคผนวก ก

คำสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่นำมาศึกษา  
และค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูลตัวแปรที่ใช้ศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ ก. 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่นำมาศึกษา

ตัวแปร	GPPH_GRP	EWEC	AGR_NON	EDU_YR	GGPPH	GPPH	GPPH <sup>2</sup>	LAND	RO	TAX	HEA
GPPH_GRP	1.0000										
EWEC	0.3016	1.0000									
AGR_NON	-0.5321	-0.1612	1.0000								
EDU_YR	0.4618	0.2543	-0.2110	1.0000							
GGPPH	0.2151	0.0495	-0.0133	0.3105	1.0000						
GPPH	0.9183	0.3152	-0.4059	0.6387	0.3001	1.0000					
GPPH <sup>2</sup>	0.8970	0.3297	-0.3928	0.5110	0.2548	0.9674	1.0000				
LAND	0.0291	0.0013	-0.1063	0.1535	-0.0174	0.0511	0.0542	1.0000			
RO	0.0330	-0.0179	0.1707	-0.0671	0.0560	0.0022	0.0250	-0.1586	1.0000		
TAX	0.5864	0.3255	-0.3183	0.6170	0.1093	0.7270	0.6425	-0.0208	-0.0606	1.0000	
HEA	-0.7482	-0.2847	0.5804	-0.5834	-0.1641	-0.7263	-0.6362	-0.0162	-0.0236	-0.6346	1.0000

ตารางที่ ก. 2 ค่าสถิติเบื้องต้นของข้อมูลตัวแปรที่ใช้ศึกษา

1. GPPH_GRP	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	0.87	0.26	0.61	1.58
2544	19	0.89	0.26	0.65	1.57
2545	19	0.91	0.27	0.63	1.61
2546	19	0.93	0.27	0.69	1.64
2547	19	0.97	0.27	0.74	1.70
2548	19	1.00	0.28	0.76	1.78
2549	19	1.07	0.30	0.84	1.93
2550	19	1.11	0.30	0.87	1.95
2551	19	1.17	0.32	0.85	2.15
2552	19	1.24	0.32	0.88	2.25
2553	19	1.33	0.32	0.93	2.26
2554	19	1.37	0.35	0.93	2.21
2555	19	1.44	0.38	0.95	2.44
ขอนแก่น	13	1.92	0.31	1.57	2.44
อุดรธานี	13	1.31	0.25	1.03	1.71
เลย	13	1.18	0.26	0.93	1.71
หนองคาย	13	1.18	0.36	0.81	1.94
มุกดาหาร	13	1.06	0.11	0.96	1.30
นครพนม	13	1.02	0.21	0.79	1.44
สกลนคร	13	1.04	0.18	0.75	1.29
กาฬสินธุ์	13	0.93	0.16	0.74	1.20
นครราชสีมา	13	1.79	0.20	1.52	2.18
ชัยภูมิ	13	0.98	0.16	0.82	1.27
ยโสธร	13	0.89	0.15	0.71	1.14
อุบลราชธานี	13	1.03	0.12	0.90	1.29
ร้อยเอ็ด	13	1.03	0.21	0.77	1.37
บุรีรัมย์	13	0.99	0.19	0.73	1.27
สุรินทร์	13	0.97	0.19	0.75	1.30
มหาสารคาม	13	0.99	0.20	0.76	1.33
ศรีสะเกษ	13	0.92	0.25	0.61	1.35
หนองบัวลำภู	13	0.80	0.12	0.63	0.95
อำนาจเจริญ	13	0.89	0.16	0.69	1.13
2. EWEC	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	0.00	0.00	0.00	0.00
2544	19	0.00	0.00	0.00	0.00
2545	19	0.00	0.00	0.00	0.00
2546	19	0.00	0.00	0.00	0.00
2547	19	0.00	0.00	0.00	0.00
2548	19	0.00	0.00	0.00	0.00

2549	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2550	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2551	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2552	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2553	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2554	19	0.16	0.37	0.00	1.00
2555	19	0.16	0.37	0.00	1.00
ขอนแก่น	13	0.54	0.52	0.00	1.00
อุดรธานี	13	0.00	0.00	0.00	0.00
เลย	13	0.00	0.00	0.00	0.00
หนองคาย	13	0.00	0.00	0.00	0.00
มุกดาหาร	13	0.54	0.52	0.00	1.00
นครพนม	13	0.00	0.00	0.00	0.00
สกลนคร	13	0.00	0.00	0.00	0.00
กาฬสินธุ์	13	0.54	0.52	0.00	1.00
นครราชสีมา	13	0.00	0.00	0.00	0.00
ชัยภูมิ	13	0.00	0.00	0.00	0.00
ยโสธร	13	0.00	0.00	0.00	0.00
อุบลราชธานี	13	0.00	0.00	0.00	0.00
ร้อยเอ็ด	13	0.00	0.00	0.00	0.00
บุรีรัมย์	13	0.00	0.00	0.00	0.00
สุรินทร์	13	0.00	0.00	0.00	0.00
มหาสารคาม	13	0.00	0.00	0.00	0.00
ศรีสะเกษ	13	0.00	0.00	0.00	0.00
หนองบัวลำภู	13	0.00	0.00	0.00	0.00
อำนาจเจริญ	13	0.00	0.00	0.00	0.00

3. AGR_NON	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	27.08	8.15	11.49	41.75
2544	19	28.33	8.32	12.15	42.96
2545	19	24.33	6.84	11.45	35.63
2546	19	27.87	8.13	12.06	40.68
2547	19	26.35	8.93	11.91	46.22
2548	19	24.86	8.37	11.03	43.83
2549	19	23.57	6.98	10.47	42.96
2550	19	23.98	6.93	10.84	42.61
2551	19	25.42	7.25	10.53	43.43
2552	19	24.27	6.80	9.67	37.32
2553	19	24.45	6.75	9.63	36.90
2554	19	24.89	6.79	10.61	37.75
2555	19	23.75	6.67	8.96	36.38
ขอนแก่น	13	10.83	0.99	8.96	12.15
อุดรธานี	13	15.64	1.39	13.99	18.39

เลย	13	28.63	4.77	23.16	37.75
หนองคาย	13	32.19	5.24	21.78	41.75
มุกดาหาร	13	26.02	2.01	22.36	29.30
นครพนม	13	39.84	3.70	34.45	46.22
สกลนคร	13	32.36	7.67	23.94	43.88
กาฬสินธุ์	13	26.59	2.03	23.39	29.93
นครราชสีมา	13	16.78	1.41	13.66	19.02
ชัยภูมิ	13	31.83	5.74	26.28	42.96
ยโสธร	13	21.31	2.39	18.09	24.74
อุบลราชธานี	13	17.97	1.34	16.10	21.10
ร้อยเอ็ด	13	20.19	2.24	16.57	25.44
บุรีรัมย์	13	26.25	2.24	23.26	30.85
สุรินทร์	13	25.67	1.29	23.52	27.61
มหาสารคาม	13	25.05	1.89	22.63	28.93
ศรีสะเกษ	13	29.56	2.28	25.82	33.90
หนองบัวลำภู	13	27.93	2.36	24.28	32.13
อำนาจเจริญ	13	26.42	2.32	22.57	30.55

4. EDU_YR	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	5.90	0.25	5.50	6.38
2544	19	5.87	0.23	5.46	6.29
2545	19	5.84	0.27	5.36	6.29
2546	19	5.90	0.24	5.41	6.36
2547	19	5.96	0.25	5.39	6.44
2548	19	6.43	0.21	6.09	6.79
2549	19	7.69	0.47	6.73	8.72
2550	19	7.74	0.50	6.93	9.05
2551	19	7.84	0.47	6.95	9.00
2552	19	7.94	0.39	7.24	8.77
2553	19	8.11	0.45	7.30	9.00
2554	19	8.12	0.50	7.10	9.20
2555	19	7.54	0.46	6.79	8.66
ขอนแก่น	13	7.19	0.78	6.28	8.20
อุดรธานี	13	7.10	1.08	5.63	8.60
เลย	13	6.95	0.84	6.00	8.11
หนองคาย	13	6.63	0.76	5.77	7.50
มุกดาหาร	13	7.24	1.05	6.04	8.50
นครพนม	13	7.01	1.10	5.67	8.40
สกลนคร	13	7.15	0.95	5.99	8.50
กาฬสินธุ์	13	6.93	0.79	5.94	7.90
นครราชสีมา	13	7.03	1.00	5.86	8.10
ชัยภูมิ	13	6.60	0.73	5.67	7.40
ยโสธร	13	7.07	1.20	5.73	8.50

อุบลราชธานี	13	7.09	1.07	5.72	8.60
ร้อยเอ็ด	13	7.17	1.18	5.89	8.60
บุรีรัมย์	13	6.80	1.12	5.58	8.30
สุรินทร์	13	6.84	1.25	5.39	8.20
มหาสารคาม	13	7.68	1.40	6.05	9.20
ศรีสะเกษ	13	7.01	1.28	5.36	8.40
หนองบัวลำภู	13	6.43	0.70	5.46	7.30
อำนาจเจริญ	13	6.90	0.86	5.67	7.88
<b>5. GGPPH</b>	<b>จำนวนข้อมูล</b>	<b>ค่าเฉลี่ย</b>	<b>ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน</b>	<b>ค่าต่ำสุด</b>	<b>ค่ามากที่สุด</b>
2543	19	0.80	6.33	-12.99	9.34
2544	19	4.31	3.73	-1.64	13.12
2545	19	9.00	5.76	-0.34	22.59
2546	19	13.32	4.29	5.39	20.14
2547	19	8.83	3.00	3.76	12.72
2548	19	6.29	2.80	1.33	13.49
2549	19	14.10	4.58	0.83	20.80
2550	19	10.79	4.73	3.67	23.20
2551	19	5.09	5.14	-6.17	14.31
2552	19	15.34	3.95	4.87	20.55
2553	19	14.82	4.70	7.25	24.43
2554	19	10.71	11.11	-1.17	49.97
2555	19	11.16	5.54	-0.82	21.21
ขอนแก่น	13	8.62	6.21	-3.42	20.80
อุดรธานี	13	9.65	6.66	-1.64	19.00
เลย	13	10.65	7.49	1.20	24.43
หนองคาย	13	11.67	14.39	-11.40	49.97
มุกดาหาร	13	7.82	6.15	-0.82	21.95
นครพนม	13	9.98	6.86	-3.95	21.21
สกลนคร	13	10.16	5.24	0.83	19.87
กาฬสินธุ์	13	9.68	5.82	0.90	18.76
นครราชสีมา	13	8.46	4.23	-0.81	13.82
ชัยภูมิ	13	9.00	5.38	-0.34	18.05
ยโสธร	13	9.42	5.59	1.33	21.82
อุบลราชธานี	13	7.41	6.62	-9.44	16.42
ร้อยเอ็ด	13	10.25	6.45	-1.17	19.63
บุรีรัมย์	13	8.88	8.62	-12.99	22.59
สุรินทร์	13	10.19	5.46	1.78	20.55
มหาสารคาม	13	9.82	5.58	-0.85	17.33
ศรีสะเกษ	13	11.94	6.19	0.35	22.19
หนองบัวลำภู	13	8.65	6.43	-1.72	20.14
อำนาจเจริญ	13	9.80	7.36	-6.17	19.13

6. GPPH	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	19,884.94	5,991.22	13,881.33	35,845.36
2544	19	20,666.93	5,977.17	15,130.69	36,563.27
2545	19	22,547.11	6,695.66	15,629.12	40,050.26
2546	19	25,450.59	7,256.47	18,776.99	44,702.65
2547	19	27,632.68	7,645.01	20,975.10	48,137.65
2548	19	29,349.87	8,082.48	22,154.31	51,949.84
2549	19	33,449.76	9,269.42	26,188.11	60,175.45
2550	19	37,003.74	9,995.68	28,874.67	64,996.45
2551	19	38,888.32	10,699.28	28,378.57	71,774.21
2552	19	44,711.52	11,602.02	31,524.85	80,960.59
2553	19	51,130.19	12,132.38	35,873.44	86,833.55
2554	19	56,673.13	14,600.37	38,557.14	91,516.10
2555	19	62,943.93	16,414.70	41,480.46	106,587.48
ขอนแก่น	13	62,884.76	23,097.33	35,845.36	106,587.48
อุดรธานี	13	43,144.37	17,405.69	23,823.68	74,582.52
เลย	13	38,942.51	17,156.42	21,648.70	74,581.35
หนองคาย	13	39,477.07	20,772.97	18,584.32	80,273.05
มุกดาหาร	13	34,250.48	10,820.42	22,303.13	53,864.73
นครพนม	13	33,630.86	14,183.99	17,918.27	62,766.08
สกลนคร	13	34,053.54	12,567.53	17,171.26	56,068.62
กาฬสินธุ์	13	30,539.80	11,537.06	16,920.36	52,204.04
นครราชสีมา	13	58,170.25	18,657.67	34,524.85	95,194.60
ชัยภูมิ	13	32,158.89	12,043.02	19,213.14	55,186.40
ยโสธร	13	29,074.20	11,057.96	16,188.88	49,820.98
อุบลราชธานี	13	33,573.94	11,071.56	20,513.69	56,032.13
ร้อยเอ็ด	13	33,932.24	13,900.08	17,606.67	59,541.60
บุรีรัมย์	13	32,685.04	13,136.28	16,581.46	55,318.03
สุรินทร์	13	31,899.01	12,979.23	16,955.84	56,806.28
มหาสารคาม	13	32,711.48	13,585.56	17,324.63	58,146.62
ศรีสะเกษ	13	30,886.15	14,718.34	13,881.33	58,858.10
หนองบัวลำภู	13	26,007.26	9,075.06	14,550.92	41,480.46
อำนาจเจริญ	13	29,387.52	11,233.45	15,773.65	49,064.03
7. HEA	จำนวนข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่ามากที่สุด
2543	19	10,732.89	3,576.23	2,928.00	19,007.00
2544	19	9,749.53	3,038.05	2,655.00	14,622.00
2545	19	9,589.89	2,778.96	2,521.00	13,474.00
2546	19	8,670.68	2,377.48	4,212.00	13,055.00
2547	19	8,870.74	2,202.56	3,697.00	12,210.00
2548	19	8,798.58	3,582.34	2,043.00	16,672.00
2549	19	6,646.16	1,588.11	3,134.00	9,645.00
2550	19	6,556.95	1,730.18	2,098.00	9,537.00



2551	19	6,249.68	1,711.55	1,829.00	8,450.00
2552	19	6,005.63	1,618.89	1,836.00	8,395.00
2553	19	6,500.47	1,913.65	1,753.00	9,794.00
2554	19	5,254.95	1,372.32	1,701.00	7,022.00
2555	19	5,210.42	1,367.87	1,650.00	7,171.00
ขอนแก่น	13	2,557.31	838.48	1,650.00	4,212.00
อุดรธานี	13	5,282.92	962.26	3,965.00	6,715.00
เลย	13	6,440.77	1,440.32	4,731.00	8,776.00
หนองคาย	13	7,745.08	1,742.17	4,777.00	10,080.00
มุกดาหาร	13	6,653.92	1,490.24	5,076.00	9,575.00
นครพนม	13	9,393.31	2,171.74	6,070.00	13,015.00
สกลนคร	13	8,448.69	1,996.19	5,298.00	10,967.00
กาฬสินธุ์	13	8,678.08	2,294.76	5,916.00	14,261.00
นครราชสีมา	13	4,716.31	1,238.90	3,342.00	7,778.00
ชัยภูมิ	13	9,558.15	2,395.46	6,406.00	13,759.00
ยโสธร	13	8,041.00	3,076.30	5,445.00	16,672.00
อุบลราชธานี	13	5,352.08	1,882.45	2,043.00	8,327.00
ร้อยเอ็ด	13	9,103.00	2,004.04	6,739.00	12,803.00
บุรีรัมย์	13	7,821.85	2,057.13	5,154.00	11,725.00
สุรินทร์	13	8,499.00	2,803.76	5,240.00	13,164.00
มหาสารคาม	13	7,776.77	2,451.98	4,923.00	11,207.00
ศรีสะเกษ	13	11,007.08	3,691.04	6,193.00	19,007.00
หนองบัวลำภู	13	9,392.46	2,868.43	6,057.00	14,154.00
อำนาจเจริญ	13	7,985.69	2,420.81	5,694.00	12,734.00
<b>8. LAND</b>	<b>จำนวนข้อมูล</b>	<b>ค่าเฉลี่ย</b>	<b>ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน</b>	<b>ค่าต่ำสุด</b>	<b>ค่ามากที่สุด</b>
2543	19	2.50	0.74	1.38	4.00
2544	19	2.45	0.66	1.39	3.83
2545	19	2.39	0.57	1.30	3.28
2546	19	2.39	0.58	1.29	3.39
2547	19	2.43	0.59	1.32	3.43
2548	19	2.33	0.64	1.20	3.93
2549	19	2.29	0.56	1.21	3.46
2550	19	2.33	0.43	1.35	2.98
2551	19	2.40	0.44	1.57	3.05
2552	19	2.52	0.59	1.59	3.67
2553	19	2.47	0.45	1.82	3.27
2554	19	2.58	0.51	1.84	3.81
2555	19	2.46	0.44	1.80	3.27
ขอนแก่น	13	2.89	0.44	2.57	3.93
อุดรธานี	13	2.07	0.08	1.94	2.17
เลย	13	1.63	0.18	1.44	1.90
หนองคาย	13	1.47	0.24	1.20	1.85

มุกดาหาร	13	1.82	0.23	1.57	2.13
นครพนม	13	2.82	0.34	2.41	3.64
สกลนคร	13	2.56	0.29	2.16	3.01
กาฬสินธุ์	13	2.46	0.12	2.30	2.61
นครราชสีมา	13	2.37	0.06	2.25	2.46
ชัยภูมิ	13	2.70	0.31	2.22	3.16
ยโสธร	13	2.75	0.21	2.53	3.20
อุบลราชธานี	13	2.50	0.07	2.42	2.65
ร้อยเอ็ด	13	2.98	0.31	2.55	3.46
บุรีรัมย์	13	2.16	0.17	1.92	2.43
สุรินทร์	13	2.14	0.12	1.92	2.26
มหาสารคาม	13	3.18	0.19	2.91	3.73
ศรีสะเกษ	13	2.19	0.49	1.89	3.81
หนองบัวลำภู	13	2.07	0.11	1.82	2.20
อำนาจเจริญ	13	3.34	0.31	2.98	4.00
<b>9. RO</b>	<b>จำนวนข้อมูล</b>	<b>ค่าเฉลี่ย</b>	<b>ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน</b>	<b>ค่าต่ำสุด</b>	<b>ค่ามากที่สุด</b>
2543	17	0.13	0.09	0.05	0.44
2544	17	0.14	0.09	0.05	0.46
2545	17	0.14	0.10	0.05	0.46
2546	17	0.14	0.09	0.05	0.42
2547	19	0.12	0.04	0.07	0.26
2548	19	0.12	0.04	0.07	0.26
2549	19	0.12	0.04	0.07	0.27
2550	19	0.12	0.05	0.07	0.26
2551	19	0.13	0.06	0.06	0.34
2552	19	0.13	0.06	0.06	0.34
2553	19	0.13	0.06	0.06	0.34
2554	19	0.13	0.06	0.06	0.33
2555	19	0.11	0.02	0.08	0.17
ขอนแก่น	13	0.15	0.03	0.12	0.20
อุดรธานี	13	0.09	0.02	0.05	0.11
เลย	13	0.11	0.00	0.10	0.12
หนองคาย	13	0.33	0.09	0.17	0.46
มุกดาหาร	13	0.13	0.02	0.10	0.14
นครพนม	13	0.12	0.01	0.11	0.13
สกลนคร	13	0.12	0.01	0.10	0.13
กาฬสินธุ์	13	0.10	0.01	0.09	0.12
นครราชสีมา	13	0.10	0.02	0.08	0.12
ชัยภูมิ	13	0.06	0.01	0.05	0.08
ยโสธร	13	0.13	0.04	0.08	0.18
อุบลราชธานี	13	0.09	0.01	0.07	0.10
ร้อยเอ็ด	9	0.09	0.01	0.07	0.11

บุรีรัมย์	13	0.09	0.02	0.06	0.11
สุรินทร์	13	0.11	0.02	0.09	0.12
มหาสารคาม	13	0.15	0.01	0.13	0.16
ศรีสะเกษ	13	0.11	0.01	0.09	0.13
หนองบัวลำภู	9	0.10	0.03	0.07	0.12
อำนาจเจริญ	13	0.19	0.03	0.11	0.21
<b>10. TAX</b>	<b>จำนวนข้อมูล</b>	<b>ค่าเฉลี่ย</b>	<b>ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน</b>	<b>ค่าต่ำสุด</b>	<b>ค่ามากที่สุด</b>
2543	19	0.91	0.15	0.71	1.23
2544	19	0.94	0.17	0.69	1.31
2545	19	1.02	0.17	0.81	1.35
2546	19	1.01	0.17	0.76	1.34
2547	19	1.11	0.24	0.80	1.73
2548	19	1.24	0.29	0.89	2.10
2549	19	1.36	0.27	1.02	2.19
2550	19	1.58	0.23	1.18	2.32
2551	19	1.73	0.27	1.34	2.58
2552	19	1.56	0.27	1.16	2.42
2553	19	1.70	0.33	1.24	2.62
2554	19	1.85	0.38	1.27	2.76
2555	19	2.25	0.67	1.50	4.26
ขอนแก่น	13	1.55	0.36	1.09	2.13
อุดรธานี	13	1.59	0.32	1.23	2.33
เลย	13	1.32	0.42	0.78	1.85
หนองคาย	13	1.38	0.31	0.95	1.85
มุกดาหาร	13	1.77	0.74	0.96	3.42
นครพนม	13	1.18	0.30	0.75	1.65
สกลนคร	13	1.30	0.47	0.79	2.15
กาฬสินธุ์	13	1.42	0.45	0.92	2.47
นครราชสีมา	13	2.04	0.60	1.18	2.94
ชัยภูมิ	13	1.20	0.35	0.77	1.85
ยโสธร	13	1.31	0.34	0.93	1.92
อุบลราชธานี	13	1.41	0.41	0.89	2.11
ร้อยเอ็ด	13	1.41	0.53	0.93	2.51
บุรีรัมย์	13	1.52	0.29	1.11	2.13
สุรินทร์	13	1.13	0.33	0.77	1.66
มหาสารคาม	13	1.36	0.38	0.85	2.08
ศรีสะเกษ	13	1.03	0.27	0.69	1.50
หนองบัวลำภู	13	1.45	0.96	0.71	4.26
อำนาจเจริญ	13	1.34	0.37	0.89	2.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ



ภาคผนวก ข

ผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ปี พ.ศ. 2538 – 2556

และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 - 2555

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ ข. 1 ผลិតภัณฑ์มวลรวมรายภาคต่อหัว ปี พ.ศ. 2538 - 2556

(หน่วย: บาท)

ปี พ.ศ.	ภาคตะวันออก	กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล	ภาคกลาง	ภาคใต้	ภาคตะวันตก	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เฉลี่ยทั้งประเทศ
2538	132,535.97	228,773.29	81,654.34	52,105.51	47,203.52	28,495.02	18,826.62	71,543.00
2539	147,680.52	242,575.66	94,187.75	55,169.41	53,143.53	32,569.21	21,123.57	77,835.00
2540	161,620.78	234,919.02	96,271.46	55,262.36	53,075.95	33,408.87	22,005.40	78,186.00
2541	159,764.48	225,375.43	96,243.24	59,650.48	53,594.60	33,619.29	21,789.13	77,199.00
2542	150,397.11	232,692.17	95,584.40	58,010.74	56,995.99	33,305.20	21,720.93	77,799.00
2543	165,981.10	246,856.11	104,094.65	57,339.73	56,304.95	32,591.35	21,652.94	81,459.00
2544	169,159.46	255,811.69	107,872.01	57,179.99	59,487.17	33,927.51	22,575.29	85,388.00
2545	191,188.61	258,030.10	118,142.06	62,322.59	65,875.79	37,861.21	24,803.47	91,642.00
2546	212,337.08	266,639.48	130,474.58	69,405.21	71,410.39	42,239.81	27,976.85	99,766.00
2547	234,012.57	282,648.82	141,149.31	79,310.52	76,683.14	45,172.15	30,339.31	109,196.00
2548	272,706.18	295,425.75	148,699.63	83,875.30	82,373.57	50,224.42	32,308.14	118,877.00
2549	313,088.88	306,640.76	159,972.14	95,332.08	90,119.64	54,219.54	36,785.04	130,398.00
2550	352,124.02	315,846.20	174,410.05	98,695.06	94,312.08	57,148.45	40,596.39	140,079.00
2551	366,189.54	320,612.08	212,494.83	104,075.41	101,779.63	64,465.18	42,669.44	148,952.00
2552	339,392.84	307,347.25	204,187.59	99,572.49	106,388.69	65,465.31	48,983.29	147,293.00
2553	380,321.18	325,990.69	221,776.91	120,785.42	110,643.35	73,952.73	55,800.09	163,869.00
2554	386,414.98	331,976.59	210,625.07	132,988.27	120,032.90	79,873.33	61,041.49	170,666.00
2555	423,537.32	361,639.02	228,547.63	126,177.78	125,833.40	93,067.01	68,514.27	185,807.00
2556	430,584.42	376,463.30	239,078.06	123,270.40	127,293.79	98,267.58	74,532.16	193,394.00

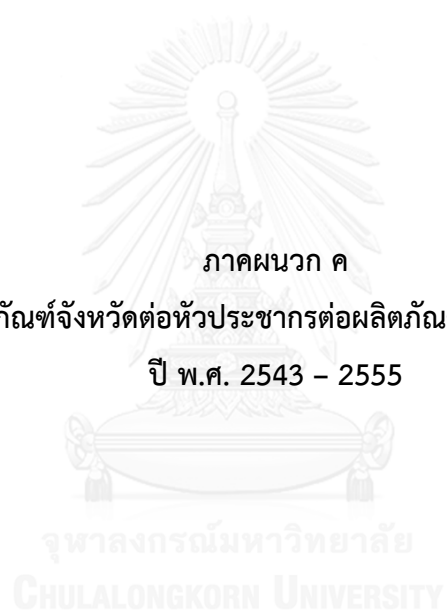
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)

ตารางที่ ข. 2 ผลสัมฤทธิ์มวลรวมจังหวัดต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 - 2555

(หน่วย: บาท)

จังหวัด	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ขอนแก่น	35,845	36,563	40,050	44,246	48,138	49,816	60,175	64,996	71,774	80,961	86,834	91,516	106,587
อุดรธานี	24,222	23,824	26,153	30,330	32,176	33,330	38,455	45,103	46,240	55,027	60,694	70,742	74,583
เลย	21,649	21,908	24,007	25,460	27,668	29,383	33,197	40,900	42,343	44,406	55,253	65,497	74,581
หนองคาย	18,584	18,873	23,095	24,956	27,797	29,846	34,147	35,399	40,465	46,084	53,479	80,204	80,273
มุกดาหาร	22,389	22,303	24,037	26,495	27,746	29,047	32,531	34,024	35,231	39,996	44,171	53,865	53,422
นครพนม	17,918	18,903	20,468	23,591	24,503	25,945	29,812	32,451	36,590	43,671	48,801	51,782	62,766
สกลนคร	17,171	19,423	20,789	24,918	28,025	30,620	30,875	33,983	37,577	44,340	48,599	50,306	56,069
กาฬสินธุ์	16,920	17,111	19,120	21,894	24,182	24,904	29,393	31,669	31,954	37,949	42,100	47,617	52,204
นครราชสีมา	34,525	36,012	39,591	44,703	47,697	51,950	56,856	61,616	61,119	66,947	76,199	83,804	95,195
ชัยภูมิ	19,213	20,379	20,310	23,002	23,866	25,020	29,447	32,070	34,279	40,465	44,818	50,011	55,186
ยโสธร	16,189	17,013	18,255	20,733	23,370	23,680	26,551	29,003	30,796	35,089	42,745	44,718	49,821
อุบลราชธานี	20,514	21,168	24,039	26,170	27,340	28,780	30,871	32,959	34,407	39,190	45,624	49,367	56,032
ร้อยเอ็ด	17,607	18,986	20,069	23,095	25,245	26,746	30,691	35,475	37,104	43,380	51,895	51,286	59,542
บุรีรัมย์	16,581	17,186	21,069	22,206	24,792	26,407	30,682	33,149	35,767	41,218	48,292	52,239	55,318
สุรินทร์	16,956	17,739	19,227	21,699	23,986	25,533	29,461	33,050	33,640	40,551	46,497	49,543	56,806
มหาสารคาม	17,325	18,600	19,029	21,845	24,057	25,937	29,301	33,232	35,826	42,034	48,845	51,071	58,147
ศรีสะเกษ	13,881	15,455	16,295	19,348	21,461	23,587	27,977	31,793	34,119	39,435	48,187	51,123	58,858
หนองบัวลำภู	14,551	15,131	15,629	18,777	20,975	22,154	26,188	28,875	28,379	31,525	35,873	38,557	41,480
อำนาจเจริญ	15,774	16,094	17,163	20,096	21,997	24,964	28,934	33,325	31,268	37,250	42,569	43,539	49,064
MEAN	19,885	20,667	22,547	25,451	27,633	29,350	33,450	37,004	38,888	44,712	51,130	56,673	62,944
MAX	35,845	36,563	40,050	44,703	48,138	51,950	60,175	64,996	71,774	80,961	86,834	91,516	106,587
MIN	13,881	15,131	15,629	18,777	20,975	22,154	26,188	28,875	28,379	31,525	35,873	38,557	41,480
S.D.	5,991	5,977	6,696	7,256	7,645	8,082	9,269	9,996	10,699	11,602	12,132	14,600	16,415

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557)



ภาคผนวก ค

สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวประชากร

ปี พ.ศ. 2543 - 2555

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ ค. 1 สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวประชากรต่อผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2543 - 2555

จังหวัด	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ขอนแก่น	1.5756	1.5742	1.6147	1.6201	1.6971	1.7050	1.9294	1.9542	2.1505	2.2523	2.2557	2.2102	2.4447
อุดรธานี	1.0647	1.0257	1.0544	1.1105	1.1344	1.1407	1.2330	1.3561	1.3855	1.5308	1.5766	1.7085	1.7106
เลย	0.9516	0.9432	0.9679	0.9322	0.9755	1.0056	1.0644	1.2297	1.2687	1.2353	1.4353	1.5818	1.7106
หนองคาย	0.8169	0.8125	0.9311	0.9138	0.9800	1.0215	1.0949	1.0643	1.2124	1.2820	1.3892	1.9370	1.8411
มุกดาหาร	0.9841	0.9602	0.9691	0.9701	0.9782	0.9941	1.0430	1.0230	1.0556	1.1127	1.1474	1.3009	1.2253
นครพนม	0.7876	0.8138	0.8252	0.8638	0.8639	0.8880	0.9559	0.9757	1.0963	1.2149	1.2677	1.2506	1.4396
สกลนคร	0.7548	0.8362	0.8381	0.9124	0.9880	1.0480	0.9899	1.0218	1.1259	1.2335	1.2625	1.2149	1.2860
กาฬสินธุ์	0.7437	0.7367	0.7709	0.8017	0.8525	0.8523	0.9424	0.9522	0.9574	1.0557	1.0936	1.1500	1.1973
นครราชสีมา	1.5175	1.5504	1.5962	1.6368	1.6816	1.7780	1.8229	1.8526	1.8313	1.8624	1.9794	2.0239	2.1834
ชัยภูมิ	0.8445	0.8774	0.8188	0.8422	0.8414	0.8563	0.9441	0.9642	1.0271	1.1257	1.1642	1.2078	1.2658
ยโสธร	0.7116	0.7325	0.7360	0.7591	0.8239	0.8105	0.8513	0.8720	0.9227	0.9762	1.1104	1.0800	1.1427
อุบลราชธานี	0.9017	0.9113	0.9692	0.9582	0.9639	0.9850	0.9898	0.9910	1.0309	1.0902	1.1852	1.1923	1.2852
ร้อยเอ็ด	0.7739	0.8174	0.8091	0.8456	0.8900	0.9154	0.9840	1.0666	1.1117	1.2068	1.3481	1.2386	1.3656
บุรีรัมย์	0.7288	0.7399	0.8494	0.8131	0.8740	0.9038	0.9838	0.9967	1.0717	1.1466	1.2545	1.2616	1.2688
สุรินทร์	0.7453	0.7637	0.7752	0.7945	0.8456	0.8739	0.9446	0.9937	1.0079	1.1281	1.2079	1.1965	1.3029
มหาสารคาม	0.7615	0.8008	0.7672	0.7999	0.8481	0.8877	0.9395	0.9992	1.0735	1.1694	1.2689	1.2334	1.3336
ศรีสะเกษ	0.6102	0.6654	0.6570	0.7084	0.7566	0.8073	0.8970	0.9559	1.0223	1.0971	1.2518	1.2347	1.3500
หนองบัวลำภู	0.6396	0.6514	0.6301	0.6875	0.7395	0.7582	0.8397	0.8682	0.8503	0.8770	0.9319	0.9312	0.9514
อำนาจเจริญ	0.6933	0.6929	0.6920	0.7358	0.7755	0.8544	0.9277	1.0020	0.9369	1.0363	1.1058	1.0515	1.1253
MEAN	0.8740	0.8898	0.9090	0.9319	0.9742	1.0045	1.0725	1.1126	1.1652	1.2438	1.3282	1.3687	1.4437
MAX	1.5756	1.5742	1.6147	1.6368	1.6971	1.7780	1.9294	1.9542	2.1505	2.2523	2.2557	2.2102	2.4447
MIN	0.6102	0.6514	0.6301	0.6875	0.7395	0.7582	0.8397	0.8682	0.8503	0.8770	0.9319	0.9312	0.9514
S.D.	0.2633	0.2573	0.2699	0.2657	0.2695	0.2766	0.2972	0.3005	0.3206	0.3228	0.3152	0.3526	0.3765

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด อนุกรมปัจจุบันแบบปริมาตรโดยใช้ อ้างอิงปี พ.ศ. 2545 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ





ภาคผนวก ง

สถิติส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อผลิตภัณฑ์ภาคและสถิติส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์นอก  
ภาคเกษตรของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปี พ.ศ. 2543 – 2555

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ ง. 1 สัดส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อผลิตภัณฑ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 - 2555

(หน่วย: ร้อยละ)

จังหวัด	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ขอนแก่น	13.7455	13.5516	13.7027	13.6665	13.9408	13.6710	14.8350	14.9864	16.1334	15.9678	15.3566	15.0478	15.7680
อุดรธานี	7.7232	7.2939	7.3785	7.5638	7.3733	7.0841	7.0387	7.6253	7.4285	7.6872	7.4522	7.8930	7.5528
เลย	2.9069	2.8309	2.8223	2.6616	2.6509	2.6472	2.6200	2.6957	2.6935	2.5962	2.6550	2.7889	2.9136
หนองคาย	3.8089	3.6679	3.9674	3.8161	3.8928	3.9476	3.8951	3.6822	3.9319	4.0210	4.0002	3.0668	2.7923
มุกดาหาร	1.5730	1.5278	1.5293	1.5362	1.5085	1.4816	1.4622	1.4709	1.4875	1.5091	1.4689	1.5914	1.4589
นครพนม	2.8503	2.7822	2.6813	2.6532	2.5264	2.4881	2.4508	2.3888	2.4825	2.5557	2.5577	2.5198	2.6587
สกลนคร	4.1354	4.3056	4.0746	4.1601	4.3015	4.4116	3.8013	3.6534	3.7209	3.7395	3.5951	3.4921	3.4009
กาฬสินธุ์	3.4449	3.4145	3.4932	3.5997	3.6927	3.5426	3.6226	3.6838	3.6218	3.6741	3.5601	3.6575	3.5241
นครราชสีมา	19.5073	19.7071	19.9149	20.2747	20.2010	20.5372	20.2629	20.1605	19.0946	18.7508	18.8835	19.0600	19.3929
ชัยภูมิ	4.6378	4.6826	4.2778	4.3608	4.1773	3.9860	4.0939	4.1398	4.2622	4.3552	4.1687	4.2287	4.0944
ยโสธร	2.0011	2.0184	1.9753	1.9597	2.0126	1.9390	1.8985	1.8350	1.8448	1.8176	1.9223	1.8673	1.8129
อุบลราชธานี	7.6259	7.7034	8.0727	7.9025	7.6930	7.8083	7.4847	7.2174	7.2970	7.3675	7.6820	7.6777	7.7049
ร้อยเอ็ด	4.8053	4.9894	4.8345	4.8433	4.8277	4.8903	4.8941	4.9488	4.8505	4.8556	5.0559	4.7233	4.7295
บุรีรัมย์	5.5798	5.5256	6.0177	5.6436	5.7418	5.7193	5.7614	5.6396	5.7038	5.6945	5.8402	5.7710	5.4654
สุรินทร์	4.9416	4.9622	4.8702	4.7772	4.8037	4.8304	4.8410	4.9372	4.7688	4.8357	4.8951	4.8394	4.8165
มหาสารคาม	3.5903	3.7078	3.4567	3.4464	3.4824	3.5827	3.5095	3.4746	3.5303	3.5420	3.6109	3.5699	3.4792
ศรีสะเกษ	4.3150	4.5231	4.2688	4.3687	4.5585	4.4875	4.5084	4.4451	4.4007	4.3293	4.5490	4.4750	4.4725
หนองบัวลำภู	1.5430	1.5665	1.4950	1.5866	1.6523	1.6969	1.7765	1.7390	1.6429	1.5751	1.5703	1.5730	1.4837
อำนาจเจริญ	1.2464	1.2197	1.1670	1.1794	1.1598	1.2336	1.2424	1.2652	1.1224	1.1333	1.1333	1.0698	1.0341

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด อนุกรมปัจจุบันแบบปริมาณลูกโซ่ อ้างอิงปี พ.ศ. 2545 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ ง. 2 สัดส่วนผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2543 - 2555

(หน่วย: ร้อยละ)

จังหวัด	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555
ขอนแก่น	11.4852	12.1533	11.4457	12.0598	11.9121	11.0290	10.4728	10.8376	10.5259	9.6694	9.6251	10.6139	8.9565
อุดรธานี	17.9280	16.7984	15.8625	18.3947	16.4047	15.0225	15.3623	14.2930	15.4372	14.2716	13.9886	14.7339	14.7599
เลย	28.1818	28.4042	26.5961	28.8206	25.6580	23.3888	23.7831	23.1566	25.5965	31.8800	32.5749	37.7510	36.3811
หนองคาย	41.7483	35.8010	29.3795	34.2863	34.6289	33.8458	30.7431	32.0580	33.5481	34.1168	33.6441	21.7814	22.8983
มุกดาหาร	22.3627	23.9636	23.2515	27.8705	26.5362	24.8327	25.4461	25.9444	27.7684	27.0340	26.2797	29.2985	27.6917
นครพนม	38.8010	39.5890	35.4133	40.1241	46.2198	43.8273	42.9566	42.6119	43.4288	37.3160	36.9011	36.3171	34.4463
สกลนคร	38.0699	41.7938	34.0342	40.6843	43.8793	40.7197	26.9048	25.5380	29.3193	26.3052	25.2216	23.9416	24.2082
กาฬสินธุ์	24.7592	25.9634	23.3983	29.1448	27.4137	26.2565	27.5825	27.7807	29.9336	28.1314	26.7398	25.1479	23.3901
นครราชสีมา	17.7943	17.1744	15.4709	17.1735	15.5075	13.6634	16.0207	16.6283	18.4075	17.6736	16.4143	19.0202	17.2321
ชัยภูมิ	39.0743	42.9635	35.6321	39.8293	32.7571	27.5396	26.3269	28.2058	29.1536	26.2846	26.2958	30.6196	29.0745
ยโสธร	24.0327	24.6474	19.2458	21.8336	18.3110	19.1053	18.0900	20.2904	20.8343	19.8653	23.2761	24.7444	22.7677
อุบลราชธานี	18.2701	21.0994	16.1005	17.8170	17.6486	16.5905	16.9671	18.1524	18.0932	17.0342	17.2264	19.3365	19.3080
ร้อยเอ็ด	22.7946	25.4368	20.5834	21.8767	20.4374	19.8941	19.1105	18.9909	19.6134	18.6924	20.3502	18.0776	16.5662
บุรีรัมย์	30.8489	30.1399	23.4492	27.6716	25.2606	26.2404	25.3492	26.2696	26.9867	25.2317	25.2615	25.2290	23.2645
สุรินทร์	27.0021	27.6140	24.1534	27.3372	25.9390	25.6199	24.4320	25.0731	27.1222	25.5246	24.8943	25.4911	23.5210
มหาสารคาม	25.1163	28.9290	25.1020	28.5320	25.7015	24.5905	23.5573	25.1939	25.2451	23.3372	23.1694	24.5633	22.6345
ศรีสะเกษ	30.3137	33.7764	29.4367	33.9044	30.2166	28.6136	27.6180	27.2625	28.7461	25.8222	29.4858	29.5469	29.5414
หนองบัวลำภู	27.4897	31.4866	27.4026	32.1320	28.4039	25.9174	24.5791	24.2753	27.5664	27.3956	27.1887	30.1114	29.1879
อำนาจเจริญ	28.3658	30.5523	26.3160	29.9639	27.8241	25.6971	22.5726	23.0646	25.6792	25.4764	26.0819	26.5531	25.3566

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ยุบรวมปัจจุบันแบบปริมาตรลูกโซ่ อ้างอิงปี พ.ศ. 2545 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

## ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

น.ส.พัชรินทร์ รักสัตย์ เกิดเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2526 ในครอบครัวชาวนาที่อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร บิดาคือนายบุญเลิศ รักสัตย์ (ถึงแก่กรรม) มารดาคือนางจำเนียร โพธิบุรณ์ เป็นบุตรสาวคนที่สามจากพี่น้องทั้งหมดสามคน ศึกษาชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านสามแยก (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนอนุบาลเลิงนกทา) มัธยมศึกษาที่โรงเรียนเลิงนกทา และอุดมศึกษาที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังสำเร็จการศึกษาประกอบอาชีพเป็นผู้ช่วยนักวิจัยที่มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ Co-Producer บริษัทเนชั่นทีวี บรอดแคสติ้ง จำกัด เจ้าหน้าที่การตลาดธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ตัวแทนประกันชีวิต บริษัทเอไอเอ (ประเทศไทย) จำกัด ก่อนเข้าศึกษาชั้นปริญญาโทที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2554 ระหว่างศึกษาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการจัดการปกครอง (ภาคนอกเวลาราชการ) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปี พ.ศ. 2555 - 2557